

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

**ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ**

**Матеріали
Всеукраїнської
науково-практичної конференції**

Частина 1

м. Харків, 23 листопада 2016 р.

Харків 2016

Оргкомітет науково-практичної конференції

Голова - ректор Харківського національного університету внутрішніх справ генерал поліції третього рангу Сокурєнко Валерій Васильович.
Заступник голови - перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ підполковник поліції Швець Дмитро Володимирович.
Секретар - старший викладач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Єдин Руслан Вікторович.

Члени оргкомітету:

- голова Союзу юристів України Піскун Святослав Михайлович (за згодою);
- заступник голови Союзу юристів України Гузир Володимир Павлович (за згодою);
- проректор Грищенко Олександр Володимирович;
- професор кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 Бандурка Олександр Маркович;
- декан факультету № 1 полковник поліції Музичук Олександр Миколайович;
- декан факультету № 6 Синєгубов Олег Васильович;
- завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харченко Вадим Борисович;
- завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Юхно Олександр Олександрович;
- начальник відділу організації наукової роботи підполковник поліції Мірошниченко Оксана Станіславівна;
- начальник інформаційно-технічного відділу підполковник поліції Полховський Олександр Миколайович;
- начальник відділу організації служби підполковник поліції Тарасенко Віталій Миколайович;
- начальник відділу матеріального забезпечення Копаниця Олексій Вікторович;
- начальник відділу зв'язків з громадськістю Щербаківа Ірина Василівна;
- директор загальної бібліотеки Процьких Тамара Олексіївна.

Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання : зб. матеріалів I Всеукраїнської наук. – практ. конф. (м.Харків, 23 листоп. 2016 р.). – Частина I / МВС України, Харків нац. Ун-т внутр. справ. – Харків, 2016. – 136 с.

У збірнику знайшли відображення наукові розробки науково-педагогічних працівників, ад'юнктів, здобувачів Харківського національного університету внутрішніх справ та інших юридичних вузів України, присвячені розкриттю проблем, що існують в основних галузях правоохоронної і правозастосовної діяльності при застосуванні чинного КПК України та нагальні проблеми і шляхи його вдосконалення на сучасному етапі реформування системи правоохоронних органів і суду України.

Збірник буде цікавим для науковців, правоохоронців практиків, ад'юнктів, аспірантів, здобувачів, курсантів, студентів та слухачів вищих навчальних закладів юридичного профілю.

Матеріали викладено в авторській редакції

ЗМІСТ

Сокурєнко В. В.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО 6

Піскун С. М.

**ЧОМУ ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА В УКРАЇНІ СТАЄ
БЕЗПОРЯДНОЮ, А ЗЛОЧИННІСТЬ ЗАГРОЖУЄ НАЦІОНАЛЬНІЙ
БЕЗПЕЦІ?**.....8

Бандурка О. М

**ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПО РЕАЛІЗАЦІЇ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**..... 10

Кожем'якін А. А.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО УЗГОДЖЕННЯ
ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ
ДІЯЛЬНІСТЬ» І ЧИННОГО КПК УКРАЇНИ** 13

Одерій О.В.

ОСВІДУВАННЯ ОСОБИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)..... 18

Степанов А. Б.

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ
ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ**..... 19

Юхно О. О.

**ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ
ПОДАЛЬШОГО ЗАСТОСУВАННЯ І УДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У
СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ**..... 23

Щербаковський М. Г.

**ВИТРЕБУВАННЯ ВИСНОВКІВ ЕКСПЕРТІВ СТОРОНАМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**.....27

Пчолкін В. Д.

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ПРОВАДЖЕННЯ**29

Гузир В. П.

**КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ НАПРЯМІВ НАБЛИЖЕННЯ ДО
ПРАВОСУДДЯ**33

Вакуленко О. Ф.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ГОЛОВНОГО СЛІДЧОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПО ПІДВИЩЕННЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ	38
---	-----------

Соловйова О. С.

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО.....	42
---	-----------

Федосова О. В.

ЩОДО УЧАСТІ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ.....	46
--	-----------

Глобенко Г. І.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	49
--	-----------

Бондаренко О. О.

ЩОДО УЧАСТІ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	51
--	-----------

Даниленко А. В.

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА УЧАСТЮ ОСІБ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ ДИПЛОМАТИЧНИМ ІМУНІТЕТОМ АБО ПРИВІЛЕЄМ.....	55
--	-----------

Кочура О. О.

ЗАСАДА ПІДВИЩЕНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	57
--	-----------

Рось Г. В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	60
--	-----------

Фоміна Т.Г.

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ЗАСТАВИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ТРИМАННЮ ПІД ВАРТОЮ	62
--	-----------

Абламський С. Є.

СУЧАСНИЙ СТАН УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	65
---	-----------

Романюк В. В.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ.....	68
---	-----------

Терещук С. С.	
ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕРНЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ ПІСЛЯ НАБРАННЯ ВИРОКОМ СУДУ ЗАКОННОЇ СИЛИ	
.....	71
Кузубова Т. О.	
ВИЛУЧЕННЯ РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ	74
Бурбело Б. А.	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ І ВИЛУЧЕННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ ЗЛОЧИНЦЯ	77
Піддубний В. В.	
ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	79
Гайворонська В. В.	
ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	82
Савкова А. С.	
ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	121
Драгомирова М.Г.	
ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ	123
Дранко Л.Ю.	
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ПОНЯТИХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) І ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ	125
Романчук І. О.	
ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ	128
Чухраєва Г.В.	
ДО ПИТАННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО І ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ ДО ЛАВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	132

Сокуренко В. В.

Ректор ХНУВС, генерал поліції третього рангу

Від імені ректорату і Вченої Ради Харківського національного університету внутрішніх справ вітаю Вас із початком роботи науково-практичної конференції!

Після 20 листопада поточного року наступила п'ята річниця з дня коли у життя країни, правозастосовну діяльність правоохоронних органів і судів був запроваджений чинний Кримінальний процесуальний кодекс України.

На сьогодні, за результатами аналізу і опитування практичних працівників досудового розслідування, наукових досліджень вчених встановлено, що діяльність слідчого, згідно чинного кримінального процесуального законодавства, спрямовано на реєстрацію до ЄДР (єдиного реєстру досудового розслідування) усіх заяв, повідомлень громадян, юридичних осіб та рапортів працівників оперативних підрозділів, що значною мірою переобтяжує загальне навантаження на одного слідчого. Зокрема, у провадженні слідчого знаходиться, у середньому, від 250 до 300 проваджень, в залежності від регіону. Закривається 75 % кримінальних проваджень із числа зареєстрованих. Таким чином, більша частина часу роботи слідчого витрачається на неефективну діяльність, що не пов'язано з протидією злочинності і не відповідає по суті основним завданням підрозділів досудового розслідування щодо повного, об'єктивного і неупередженого розслідування кримінальних правопорушень (ст. 2 КПК України).

Особисто я хотів би зупинитись на окремих проблемах, які можливо зацікавлять присутніх і в свою чергу по-доброму «спроковують» на толерантну дискусію та напрацювання конкретних пропозицій. У своєму виступі я хотів би звернути увагу науковців і практиків та запросити до участі у обговоренні таких проблем.

На підставі зазначеного, виникає термінова і нагальна потреба запровадження у чинний КПК України процесуального інституту проведення дослідчої перевірки заяв, повідомлень, а також оформлення відповідних відмовних матеріалів, що значно розвантажить слідчих, зменшить використання процесуальних витрат, у повному обсязі залучить працівників інших служб і підрозділів Національної поліції України до правозастосовної діяльності. Вказана доцільність і ефективність підтверджується багаторічним попереднім досвідом слідчих і оперативних підрозділів. Така законодавча новела введена за останні роки Молдовою. Крім цього, доцільно ввести штатні підрозділи дізнання для розслідування кримінальних проступків та нерозкритих злочинів. Іншим актуальним доповненням до чинного КПК України є запровадження обов'язку слідчого щодо проведення профілактичної діяльності в ході

введення кримінальних проваджень, оскільки в державі відсутній закон «Про профілактику злочинів». Обов'язок щодо такої діяльності за результатами розслідування законодавчо ні за ким не закріплено, при тому, що саме слідчий в змозі встановити реальні причини та умови, що сприяли вчиненню конкретних злочинів та своєчасно звернутися з поданням щодо конкретних пропозицій до керівників, від яких залежить прийняття заходів щодо реагування на них та усунення причин і умов.

Правозастосовна діяльність щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій згідно чинного КПК України виявила неузгодженість між ним і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» і нормативно-правовими актами з цих питань.

У зв'язку з цим, виникає доцільність щодо внесення змін і доповнень у вказані закони та відомчі і міжвідомчі нормативно-правові акти з метою законодавчого закріплення питань щодо розширення повноважень і самостійне ініціювання оперативних підрозділів, проведенні оперативно-розшукових заходів при опрацюванні матеріалів досудової перевірки та перевірки інформації щодо злочинів, що готуються, здійснюється замах на їх вчинення та тих, що вже вчинено.

На сьогодні оперативні підрозділи самостійно можуть ініціювати лише заведення оперативно-розшукових справ лише з питань розшуку осіб, що ухиляються від слідства і суду та щодо захисту учасників кримінального провадження у зв'язку із загрозою їх життю, здоров'ю та ін.

Я зупинився лише на більш болючих і проблемних питаннях удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в Україні, але вони не є остаточними. Тому пропоную усім учасникам науково-практичної конференції прийняти активну участь у обговоренні піднятих та ін. питань і пропозицій щодо шляхів удосконалення вказаних напрямів чинного законодавства і правозастосовної діяльності.

Безумовно, підняті сьогодні питання не вичерпують усієї широти тем, що будуть обговорені сьогодні. Здебільшого вони становлять лише окремі аспекти наукового пошуку, який на сьогодні в Україні є досить вагомим. Разом з тим, не можна не констатувати, що обрана тематика відбувається в контексті тих концептуальних змін, які з часу прийняття чинного КПК України 2012 року ми щоденно спостерігаємо у національній правовій науці та у правозастосовній діяльності.

Таким чином, не викликає сумніву, що намагання наукового обговорення піднятих проблем не тільки буде сприяти цікавим дослідженням, напрацюванню нових наукових концепцій, але й будуть слугувати теоретичним підґрунтям щодо подальшого удосконалення кримінального процесуального законодавства та практики його застосування на теренах України.

Бажаю учасникам конференції плідної праці та високих наукових напрацювань!

Піскун С. М.
Голова «Союзу юристів України»

ЧОМУ ПРАВООХОРОННА СИСТЕМА В УКРАЇНІ СТАЄ БЕЗПОРАДНОЮ, А ЗЛОЧИННІСТЬ ЗАГРОЖУЄ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ?

Цей рік, як ніколи вносить в серця та роздуми українців тривогу та зневіру. Практично усі інформаційні випуски починаються із трагічних повідомлень про загибелі, теракти, катастрофи на транспорті, розбої на вулицях, протестні акції громадян та інші негативи. Як говорять, лише до хорошого швидко звикаєш, але ніколи люди не звикнуть до насильства та безпорадності держави по захисту прав та свобод, які нею декларуються. Безпрецедентний ріст злочинності, що відзначається у цьому році на фоні реформування правоохоронної системи, суду та адвокатури; змушують науковців та практичних працівників замислитися над причинами послаблення протистояння злочинності.

Трохи хронології. У квітні 2012 року був прийнятий новий Кримінальний процесуальний кодекс, у липні 2012 року - новий закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», жовтні 2014 року - новий закон «Про прокуратуру», в липні 2015 року - «Про національну поліцію», в червні 2016 року внесені зміни до Конституції України в частині здійснення правосуддя.

Кожного разу розробники згаданих правових новел забезпечували їх проходження виключно позитивними пропагандистськими інформаційними кампаніями, затверджуючи про відповідність цих Законів передовій правничій думки та європейським стандартам.

Не буду говорити за всі правоохоронні органи, але скажу за прокуратуру, що розробниками цього закону зовсім не вивчалися та не взяті до уваги пропозиції практиків та науковців. Дозволю собі припустити, що думки фахівців з попередження та протистояння злочинності також мало цікавили авторів. Переформатування повноважень - вирішили прикрасити виписаними у цьому Законі прогнозами про достойні зарплати для прокурорів. Після вступу його в дію зарплати прокурорів навпаки зменшилися, а стан законності знизився більше ніж покупна спроможність національної грошової одиниці.

Дякую, керівництву Харківського національного університету внутрішніх справ за підтримку ініціативи «Союзу юристів України» проаналізувати причини послаблення протистояння злочинності та досконалість чинного законодавства. Сподіваюсь, що сьогодні ми знайдемо багато відповідей на ці виклики владі та суспільству. Напрацьовані матеріали у грудні цього року будуть використані на науково-практичній конференції, яку ми плануємо провести у місті Києві і сподіваюсь

на логічне завершення нашої роботи у вигляді законодавчих ініціатив, які захистять права та свободи людини і громадянина та сприятимуть діяльності правоохоронних органів, правозахисників та судовій гілці влади.

Перейду до проблемних питань організації та процесуальної діяльності усіх інституцій, що забезпечують захист та поновлення прав громадян та інтересів держави.

Наслідки профілактики та протистояння злочинності сьогодні доводять, що конкурсний відбір на керівні посади комісіями, де не враховується професійна думка, - не виявляє і не виховує авторитетних та відданих справі керівників. На мій погляд, набагато переконливіше в цьому питанні має бути думка професійної і фахової спільноти (Атестаційні комісії, професійні ради, рада ветеранів правоохоронних органів та інші). А якщо у когось є сумніви щодо корупційної лояльності кандидата на посаду - це повинні з'ясовувати не група журналістів і громадських діячів, невідомо з яким фаховим рівнем та освітою, а посадові особи уповноважених на те некорупційних органів.

Сподіваюся, не помилюся, якщо визначу Кримінальний процесуальний кодекс, як малу конституцію кримінального судочинства у державі. Чотири роки, що минули достатньою мірою проявили істотні недоліки, які він має. Перш за все вони спричинили неясність у діяльності оперативних підрозділів, покликаних запобігати та протистояти злочинам та виявляти осіб, які їх вчинили. Фахівці та науковці у галузі оперативно - розшукової діяльності пам'ятають листопад 2012 року, коли вступив у дно новий КПК, що творилося в організації роботи оперативних підрозділів. Ведення негласних /розшукових/ слідчих дій було віднесене до непідготовлених слідчих підрозділів. Оперативні працівники практично були позбавлені права вести ОРСи і могли займатися цією роботою тільки при наявності доручення від слідчого.

Слідчі свою чергу, були зобов'язані на протязі 24 годин внести до ЕРДР любую інформацію, в якій мова йшла про злочин або його ознаки і без достатньої перевірки розпочинати досудове слідство. Сталося так, що буквально через декілька місяців у кожного в провадженні одночасово перебувало до сотні, а сьогодні уже є випадки коли це тисячі, кримінальних проваджень. При такому навантаженні слідчий став більше обліковцем, ніж правоохоронцем. Сьогодні в Україні зареєстровано біля 7,5 млн. проваджень. Якщо на все доросле населення, то кожний 5 українець - під слідством. То яку країну ми розбудовуємо: країну судимих, підозрюваних і порушників закону.

У такий спосіб, оперативні підрозділи, які століттями по закону і ментальності суспільства, знаходилися на передньому краю боротьби зі злочинністю, втратили спочатку мотивацію, потім престижність профе-

сії «сищика», а зараз і почесне місце у системі координат правоохоронної діяльності.

Про яку неупередженість та об'єктивність може йти мова, якщо слідчий, який практично позбавлений нормами КПК процесуальної самостійності теж чекає на думку то процесуального керівника, то слідчого судді. А де внутрішнє переконання?

Взагалі законодавець, чинним КПК практично зняв відповідальність за якість досудового слідства з керівників слідчих підрозділів та органів прокуратури від районів до МВС та Генеральної прокуратури, а відтак і за результати протистояння злочинності.

Розробники КПК стверджували, що ліквідували інститут додаткового розслідування. А чи дійсно це так?

Звісно, що ні. Назви поміняли, а суть залишилися. Просто назвали по іншому: «Повернення обвинувального акту прокурору». Вже у цьому році такі випадки обраховуються майже тисячами.

Ця норма вже стала тим сумним важелем недобросовісної судової діяльності.

На нашу думку прогнози, які робилися до прийняття нового КПК про посилення боротьби зі злочинністю та захисту громадян та інтересів держави, були невиправдано оптимістичні. На сьогодні цей головний інструмент правоохоронців необхідно кардинально змінити. А помилки та недоліки у протистоянні злочинності - використати для удосконалення кримінального та кримінального процесуальних законів.

Завершуючи, хотів би побажати учасникам нашого зібрання, плідної та конструктивної дискусії, яка виведе нас до напрацювання законодавчих ініціатив, спрямованих на удосконалення процесуального та матеріального законодавства, спокою на вулицях та домівках наших громадян.

Бандурка О. М., д.ю.н., професор,
академік НАПрН України, заслужений юрист України

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПО РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Протидія злочинності завжди була нелегкою повсякденною і наповненою працею правоохоронців, які працюють у різних відомствах, або одному із них. Така необхідна і корисна для суспільства діяльність здійснюється найбільш ефективно тільки при підтримці державних органів влади, у взаємодії з відомствами, установами, організаціями, підприємствами, незалежно від форми власності, а також з громадськістю, засобами масової інформації та ін.

Усуваючи негативи минулого у побудові молодой незалежної держави, суспільство, при активній позиції населення намагається знаходити вирішення нових, та інколи нестандартних рішень при реформуванні державотворення, оптимізації структури управління країною і регіонами, зокрема механізмів удосконалення впливу на чинники, що сприяють вчиненню порушень громадського порядку і суспільної безпеки, кримінальних правопорушень та ін. Поряд з реформуванням правоохоронних органів у країні багато уваги приділяється законотворчій діяльності та удосконаленню чинного законодавства з цих питань. До цих проблем залучаються вчені, практики, запроваджується та імплементуються в національне законодавство міжнародно-правові акти, практика Європейського суду з прав людини і міжнародний досвід правоохоронних органів.

Суттєвий вплив на повсякденне життя суспільства, діяльність правоохоронних органів і суду сприяло прийняття у 2012 році чинного КПК України. Незважаючи на всі, як позитивні, так і негативні оцінки його положень, слід все ж таки визначити про загальні позитивні зрушення до яких вони призвели у сфері кримінального судочинства після 1960 року. В той же час, при його прийнятті не обійшлося без певних недоліків, прогалин, суперечностей положень КПК України, що на сьогодні в окремих випадках не дає можливості правоохоронцям своєчасно і адекватно впливати на стан криміногенної обстановки в державі, що в цілому негативно відображається на стані та рівні національної безпеки країни.

Не випадково ми зібрались сьогодні на цій науково-практичній конференції для обговорення наявних проблем правозастосування чинного КПК України та вироблення шляхів удосконалення окремих його положень. Ми вдячні Союзу юристів України за подану ініціативу і раді, що наші намагання співпали щодо її проведення і тому у зв'язку з актуальністю піднятої теми, маємо надію на позитивні результати по її обговоренню. У своєму виступі я хотів би зупинитись на окремих проблемах взаємодії правоохоронних органів по реалізації кримінального процесуального законодавства України. Як вчений, я хотів би зазначити, що в цілому проблема взаємодії в юридичній науці багато років залишається не дослідженою. Практика запровадження його положень у правозастосовну діяльність висунула додатково й інші проблеми в цьому напрямі, що не дає правоохоронними органами можливості в повному обсязі виконувати обов'язки щодо протидії злочинності.

1. Одним із недоліків в процесі реформування правоохоронних органів є те, що цей процес не є синхронним зі зміною адміністративно-територіального устрою країни (останній відстає), а тому нова структура правоохоронних органів, що повинна прив'язуватись до території оперативного обслуговування викликає суттєві зауваження, що в свою

чергу ускладнює взаємодію між правоохоронними органами, територіальну підслідність між органами досудового розслідування, органами прокуратури і судами та викликає додаткові інші проблеми. Так, наприклад, на зустрічі з курсантами і викладацьким складом університету, прокурор Харківської області Данильченко Юрій Броніславович наводив приклад, що у місті Харків, в ході такого реформування, об'єднали прокуратуру Жовтневого і Київського районів, що знаходяться у різних і протилежних межах міста. І така тенденція прослідковується по різних регіонах держави. З метою підвищення ефективності та належної взаємодії між правоохоронними органами вищевказане вимагає доцільності щодо внесення відповідних змін і доповнень в чинне законодавство, зокрема кримінально процесуальне.

2. Практика запровадження у правозастосовну діяльність положень чинного КПК України виявила проблеми не дотримання розумних строків при розгляді у судах кримінальних проваджень (що в суді перевтілюються в кримінальні справи і судові провадження) при розгляді по суті. Якщо керівниками органів досудового розслідування і прокурорами, як керівниками досудового розслідування здійснюється в основному належний контроль за дотриманням слідчими розумних строків розслідування кримінальних проваджень, то в судах існує негативна практика тяганини. Мають місце непоодинокі факти розгляду справ роками, при цьому, за цей час : вмирають окремі учасники кримінальних проваджень; замінюються слідчі, що вели такі провадження; замінюються працівники прокуратури, які виступають як процесуальні керівники по такій категорії проваджень і які повинні підтримувати державне обвинувачення в суді; міняються адвокати; справи передаються іншим суддям; а також не дотримується процесуальна дисципліна окремими суддями та ін. При цьому, усі, хто вступає в такі справи повинні заново вивчити матеріали проваджень, на що знов таки потребується додатковий час, а в цілому страждають фізичні і юридичні особи, які очікують на захист своїх прав, свобод та законних інтересів, і в свою чергу знижується довіра та авторитет до державних органів і чинного законодавства.

3. Однією із прогалин у чинному КПК України є відсутність в ньому положень щодо організації, регламентації і повноважень діяльності слідчо-оперативних груп (далі - СОГ), зокрема міжвідомчих, відомчих, щодобових та ін. Регламентація щодобових СОГ визначається внутрішньовідомчими нормативно-правовими актами МВС України і Національної поліції України, але з огляду на дотримання законності в кримінальних процесуальних відносинах вищезазначені положення та інша регламентація повинна міститися в КПК України. Це є доцільним також, наприклад у зв'язку з реформуванням МВС України, до ввідпо-

рядкування якого введено Міністерство надзвичайних ситуацій, а на черзі приєднання Прикордонної служби та інших відомств. В свою чергу потребує вдосконалення нормативно-правова база МВС України й Національної поліції України щодо взаємодії при огляді місць події по окремим видам злочинів, наприклад : по дорожньо-транспортним пригодам, пожежам та ін., що регламентовано окремим наказами, а доцільно було б об'єднати у єдиний наказ. З цих питань в практиці МВС України є позитивний досвід попередніх років, коли, після оптимізації нормативно-правових актів міністерства, із 2-х тисяч наказів залишилося біля двохсот.

Кожем'якін А. А., Голова Комітету з питань
законодавчого забезпечення правоохоронної
діяльності Верховної Ради України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО УЗГОДЖЕННЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ» І ЧИННОГО КПК УКРАЇНИ

Побудова в Україні правової держави, яка в якості необхідних умов свого існування передбачає захист прав, свобод та інтересів особи, визнання державою цінності інститутів громадянського суспільства, знаходить безпосереднє відображення в структурних реформах царини правоохоронної діяльності, оборонного сектору, здійснення правосуддя тощо. Одним із напрямків здійснюваних змін є радикальна оптимізація кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства, що вже відображається та відображатиметься далі на практиці їхнього застосування.

Кардинальні зміни у суспільстві та державі, які відбулися після поновлення Україною своєї незалежності, потребують, у тому числі, синхронізації процесуальної та оперативної діяльності відповідних державних органів. Із прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України процедура кримінального судочинства зазнала значних, часто концептуальних змін. Для процедурного розвитку та ефективного практичного впровадження в практичну діяльність приписів КПК було прийнято низку відомчих нормативних актів. Проте, маємо констатувати, що за їхньою допомогою подолати наявні прогалини в правозастосуванні неможливо.

Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» було прийнято у 1992 році й на даний час є всі ознаки його морального старіння, невідповідності існуючим суспільним та правовим реаліям. Ця невідповідність особливо актуалізувалася протягом останніх трьох років. Така ситуація обґрунтовує необхідність кардинальних змін, дося-

гнення яких шляхом внесення змін до чинного Закону видається недоцільним, що й зумовлює потребу в новому законодавчому акті.

Пробіли та неузгодженості законодавства, які з'явилися після набрання чинності Кримінальним процесуальним кодексом України, мали наслідком недоліки в роботі оперативних підрозділів різних правоохоронних органів і, у першу чергу, Національної поліції, що вилилось у значне погіршення оперативної обстановки в державі взагалі й, зокрема, позначилося зростанням рівня злочинності та збільшенням кількості не розкритих злочинів.

Нагальна потреба прийняття нового Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» обумовлена не тільки моральною застарілістю чинного закону, а й, у першу чергу, необхідністю узгодження законодавства, яке врегульовує оперативну та процесуальну діяльність, із метою повернення оперативним підрозділам права застосування їхніх можливостей щодо протидії й запобігання злочинності.

На даний момент фактично паралізовано діяльність щодо оперативного супроводження кримінальних проваджень через безпідставне позбавлення самостійності оперативних працівників у прийнятті рішень щодо проведення будь-яких заходів у кримінальних провадженнях. Така ситуація засвідчує певну вторинність та певний обслуговуючий характер діяльності оперативних підрозділів щодо діяльності слідчого, що є не зовсім правильним. Через законодавчу неврегульованість, погодження та санкціонування оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій проблематичне та тривале. Це напрямую негативним чином впливає на результативність та ефективність здійснюваних як оперативних, так і процесуальних заходів.

Слід зазначити, що вказані питання набули ще більшої актуальності із набранням чинності Законами України «Про Національну поліцію», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про державне бюро розслідувань».

Як зазначалося вище, аналіз криміногенної обстановки дозволяє констатувати значне зростання кримінальних проявів у суспільстві, що зумовлює негайну розробку та запровадження більш ефективних та рішучих засобів протидії, основним із яких має стати новий Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», як інструменту впливу на особу, яка скоює злочин, на самих ранніх етапах його підготовки, або ж навіть виявлення умислу.

Також слід зазначити, що практика Європейського суду з прав людини дозволяє сформулювати певні вимоги до національних систем законодавства щодо використання оперативно-розшукового інструментарію, як комплексу, що обмежує права та свободи людини. Чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» таким вимогам у повній мірі не відповідає, а внесення до нього змін вбачається недоцільним

(про що було відзначено вище), що й зумовлює необхідність прийняття нового законодавчого акту для врегулювання відносин у цій сфері.

Проектом Закону передбачається визначення основних термінів, які використовуються в ньому. Даний прийом покликаний полегшити праворозуміння і, як результат, подальше правозастосування розміщених у ньому приписів.

У розділі 1 «Загальні положення» надано дефініцію оперативно-розшукової діяльності. Нею визначено систему гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Розкрито завдання оперативно-розшукової діяльності, серед яких:

1) пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність осіб (груп осіб) з метою:

забезпечення прав і свобод людини, захисту безпеки суспільства та держави;

виявлення, запобігання і припинення кримінальних правопорушень;

розшуку осіб, які вчинили кримінальні правопорушення;

встановлення місцезнаходження безвісно зниклих осіб;

встановлення анкетних даних невідомих осіб;

забезпечення здійснення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій під час кримінального провадження; супроводження негласного розслідування під час кримінального провадження;

протидії розвідувально-підривній діяльності спецслужб іноземних держав та організацій;

забезпечення діяльності правоохоронних органів та осіб, які сприяють оперативно-розшуковій діяльності на підставах, передбачених законодавством України;

2) отримання інформації про правопорушення, які не є кримінальними, встановлення яких сприяє вирішенню завдань протидії злочинності;

3) отримання інформації про факти та обставини, що не мають ознак кримінального правопорушення, проте, відповідно до законодавства України, потребують перевірки.

Порівняно з чинним Законом України «Про ОРД» (стаття 1) завдання оперативно-розшукової діяльності зазнали розширення та деталізації. Замість перерахування маємо чітко виділені групи; зроблено акцент не тільки на реакції на вчинені та вчинювані протиправні діяння, а й підкреслено роль ОРД у запобіганні протиправним діянням, недопущенні їхнього вчинення через реалізацію профілактичної функції.

Визначено принципи, на яких ґрунтується оперативно-розшукова діяльність:

- законність;

- дотримання прав і свобод людини;
- наступальність;
- конспіративність;
- поєднання гласних і негласних заходів;
- взаємодія з державними органами, населенням, неурядовими або громадськими організаціями;
- відповідність та адекватність використання оперативно-розшукових заходів ступеню суспільної небезпечності протиправної діяльності.

Цей перелік є значно розширеним порівняно з чинним Законом «Про ОРД», який називає лише принципи верховенства права, законності, дотримання прав і свобод людини.

У розділі 2 визначено підрозділи, уповноважені на здійснення оперативно-розшукової діяльності, їхні обов'язки та права, межі повноважень, інформаційне забезпечення ОРД.

Пропонується надати можливість здійснення ОРД:

- 1) Державному бюро розслідувань;
- 2) Державній прикордонній службі України;
- 3) Національному антикорупційному бюро України;
- 4) Національній поліції;
- 5) відповідним органам доходів і зборів;
- 6) відповідним органам і установам виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України;
- 7) розвідувальному органу Міністерства оборони України;
- 8) Службі безпеки України;
- 9) Службі зовнішньої розвідки України;
- 10) управлінню державної охорони.

Також пропонується заборонити проведення оперативно-розшукової діяльності підрозділам інших міністерств, відомств, громадським, приватним організаціям або особам.

У проекті Закону визначається вичерпний перелік підстав проведення оперативно-розшукової діяльності, чітко визначаються самі оперативно-розшукові заходи та порядок їхнього здійснення, вимоги до документального оформлення, чого не маємо в чинному законі й що порожнює окремі неузгодженості між різними органами, які здійснюють ОРД. Також наявність указаних вимог спростить подальше підзаконне регулювання даної сфери у відомчих і міжвідомчих нормативних актах (наказах).

Розділ 3 законопроекту присвячений оперативно-розшуковому провадженню. Визначено стадії ОРД, строки ведення оперативно-розшукових справ, їхнє закриття, використання матеріалів, отриманих у результаті оперативно-розшукової діяльності. Як пам'ятаємо, у чинному законі маємо тільки дві статті, які, до того ж, присвячені лише питанням

строків проведення оперативно-розшукових справ (стаття 9-1) і підставам для їхнього закриття (стаття 9-2). Також саме введення до законодавчого акту поняття «оперативно-розшукове провадження» є важливою новелою, яка вказує на важливість комплексу заходів, здійснюваних у рамках ОРД, і засвідчує їхню процедурну визначеність за аналогією із кримінальним провадженням згідно з приписами КПК України.

Розділи 4 і 5 проекту Закону присвячені врегулюванню питань, пов'язаних зі сприянням ОРД; утворюють законодавче підґрунтя для подальшого впровадження механізмів соціального та правового захисту осіб, які здійснюють ОРД, а також осіб, які залучаються до виконання завдань ОРД; матеріально-технічного та фінансового забезпечення ОРД.

Не оминаються увагою такі актуальні питання контролю за оперативно-розшуковою діяльністю, чому присвячено Розділ 6 законопроекту. Наголошується, що державний контроль за оперативно-розшуковою діяльністю становить правовий механізм функціонально реалізованих уповноваженими органами та їх посадовими особами напрямків діяльності, що забезпечують дотримання законів, прав та інтересів учасників цієї сфери суспільних відносин. Державний контроль за ОРД може здійснюватися у формі позавідомчого та відомчого контролю.

Передбачено можливість і форми парламентського, судового та громадського контролю за ОРД.

Окрему увагу в тексті законопроекту присвячено прокурорському нагляду за дотриманням законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності (Розділ 7). Визначено суб'єктів прокурорського нагляду, його предмет, межі компетенції прокурорів у цій сфері.

Приписи Розділу 8 законопроекту створюють законодавчий фундамент для координації, взаємодії та міжнародного співробітництва у сфері ОРД.

Проектом Закону (Розділ 9) значна увага приділяється питанням здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами під час кримінального провадження; оперативно-розшуковому супроводженню кримінального провадження; питанням використання відповідних матеріалів, отриманих у результаті здійснення цих заходів, у кримінальному провадженні. Доволі детально визначаються процедурні моменти.

Взагалі пропонований проект Закону, на відміну від чинного Закону «Про ОРД», більше схожий на своєрідний оперативно-розшуковий кодекс – узагальнюючий законодавчий акт нетаємної частини оперативно-розшукової діяльності. Це, у свою чергу, відповідає загальним тенденціям розвитку оперативної та процесуальної діяльності.

Одерій О.В.,
Завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін
та судових експертиз Донецького юридичного інституту
МВС України, д. ю. н., доцент

ОСВІДУВАННЯ ОСОБИ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Під час розслідування злочинів проти виникає необхідність і в проведенні освідування особи (ст. 241 КПК), сутність якого полягає в огляді підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їхньому тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Слід зазначити, що в чинному КПК України, на відміну від КПК 1960 року, де в ст. 193 визначалося два види освідування (слідче та судово-медичне, які відрізнялись завданнями, суб'єктами, які їх проводили та документами, які складались за результатами цих дій) не вживається термін судово-медичне освідування, хоча в ч. 2 ст. 241 КПК ідеться про можливість участі судово-медичного експерта або лікаря, тобто про можливість використання спеціальних знань у галузі медицини, оскільки вирішенню підлягають спеціальні питання. Такого роду невизначеність спонукає науковців до висловлення різних думок з цього приводу. Зокрема, видається дискусійним судження про те, що судово-медичне освідування спрямоване на з'ясування причини й давності спричинення тілесних ушкоджень, ступеня їх тяжкості, природи анатомічних або фізіологічних аномалій. Вважаємо, що вирішення наведених питань є виключною прерогативою саме судово-медичної експертизи, оскільки вона передбачає можливість поглибленого дослідження з використанням сучасної діагностичної техніки, проведення необхідних дослідних дій. Освідування, навіть якщо воно й судово-медичне, в змозі лише констатувати наявність певних тілесних ушкоджень, анатомічних або фізіологічних аномалій, але не ступінь їх тяжкості чи природу походження.

На теперішній час не до кінця однозначним залишається розуміння такої форми освідування як судово-медичне, його місця в арсеналі органів досудового розслідування. В науковій літературі щодо цього питання також немає єдиної думки серед вчених-криміналістів. Одні науковці вважають, що таке освідування має проводитися в рамках судово-медичної експертизи (С. А. Шейфер, В. Г. Дрозд, Є. Д. Лук'янчиков, К. Ю. Чаплинський, А. В. Даниленко, Т. І. Савчук, Л. С. Купріянова, В. О. Гусева), інші наголошують, що судово-медичне освідування проводиться для розв'язання завдань меншої складності (визначення стану сп'яніння, виявлення зовнішніх змін організму людини тощо), які можуть бути вирішені без експертного дослідження (А. Я. Дубинський).

Попри це в будь-якому випадку використання спеціальних знань у

ході освідчування є необхідною умовою його якісного проведення, оскільки спеціаліст-медик здатний звернути увагу слідчого на такі особливості, які не були помічені ним (наприклад, на незначний рубець або пігментовану ділянку шкіри, які могли бути наслідком видалення якоїсь особливої прикмети); дає характеристику наявних на тілі ушкоджень; допомагає правильно описати виявлені ушкодження, точно вказавши їх локалізацію відповідно до анатомічних даних про будову тіла людини; допомагає визначити форму ушкодження, його обсяги, властивості, колір, здійснює дії, безпосередньо спрямовані на вилучення виявлених слідів злочину (наприклад, крові тощо); консультує слідчого про обставини, які той спостерігає, з точки зору медичних знань, роз'яснює причини й наслідки виявлених ушкоджень та інших слідів злочину, а також деяких видів особливих прикмет, висловлює припущення про час, механізм виникнення виявлених слідів, а також про можливе розташування потерпілого і злочинця в момент утворення на тілі обстежуваної особи тих чи інших ушкоджень; висловлює міркування про ті сліди й ушкодження, які можуть бути виявлені на тілі інших учасників злочину або на місці події.

Степанов А. Б.
перший заступник прокурора Харківської області,
старший радник юстиції

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Аналізуючи положення КПК України 1960 року І.А. Тітко констатував, що значний масив кримінальних процесуальних понять оцінного характеру міститься в імплементованих Україною міжнародних актах загальносвітового і європейського значення. Серед них учений виділив Загальну декларацію прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права та Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р. Зазначений блок міжнародних актів, торкаючись сфери кримінального судочинства, використовує такі оціночні поняття: «поводження, що принижує гідність»; «ефективне відновлення в правах компетентним судом»; «розгляд справи з дотриманням усіх вимог справедливості незалежним і неупередженим судом»; «повідомлення обвинувачення в терміновому порядку»; «доставлення до суду в терміновому порядку», «судовий розгляд протягом розумного строку»; «невідкладне винесення постанови»; «гуманне поведження»; «виняткові обставини»; «доставлення до суду в найкоротший строк»;

«справедливий розгляд справи», «з міркувань моралі»; «достатньо часу та можливостей»; «невиправдана затримка» та інші [1, с. 22]. Це на нашу думку відноситься й до положень чинного КПК України. Крім того, застосування оціночних понять спостерігається і в практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) щодо забезпечення права на захист. Зокрема, у рішенні по справі «Афанасьєв проти України» від 5 квітня 2005 р. ЄСПЛ оперує таким поняттям, як «ефективні засоби правового захисту». З приводу цього видається цілком доречним твердження С.С. Безрукова про те, що недостатня визначеність оціночних термінів, багатозначність, неконкретизованість їх змісту, і, як правило, відсутність в законі вказівок на те, як їх слід розуміти, змушують правозастосовця розшифровувати зміст таких приписів на власний розсуд, при цьому вкладаючи в нього певний сенс, відповідний особистим уявленням [2, с. 4].

На сьогодні одною з важливих умов застосування чинного кримінального процесуального законодавства України є закріплення єдиного понятійного апарату. Як свідчить історія прийняття Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, його розробка тримала досить таки тривалий час. Протягом цього періоду вченими, практиками та експертами висловлювались різні наукові пропозиції та рекомендації щодо його удосконалення, окремі з яких були навіть діаметрально-протилежні. При цьому єдиною вимогою Ради Європи було урахування загальноновизнаних європейських і світових правових стандартів у галузі захисту прав і свобод людини в національному законодавстві. Водночас неодноразово наголошувалось на необхідності урахування практики минулих років, яка виправдала себе, адже зміна парадигми кримінального процесу не завжди є виправданою.

Загальний аналіз положень чинного КПК України дає можливість наголосити, що в ньому запроваджено значну кількість правових дефініцій, які використовуються на міжнародному рівні та у практиці Європейського суду з прав людини. В той же час більшість з них не мають свого однозначного тлумачення, що значно ускладнює їх прикладне застосування. Сучасна доктрина права такі поняття іменує як оціночні поняття. На нашу думку, це ті поняття, які не конкретизовані та не визначені законодавцем, у зв'язку з чим підлягають уточненню в процесі їх правозастосування. На підставі відсутності тлумачення оціночних понять учасники кримінального провадження на власний розсуд оцінюють факти та обставини, які мають важливе значення для кримінального провадження, що негативно впливає на змагальний процес.

Удосконалення правозастосовної практики свідчить про значне підвищення вимог до правового регулювання нормотворчої діяльності, її ефективності та якості. З огляду на це на перший план висувається проблема юридичної досконалості технічного впровадження правових

норм. Все це зумовлює перегляд прийомів законодавчої техніки існування оціночних понять у кримінальному процесі України. Варто відмітити, що вперше на законодавчому рівні, зокрема в ст. 3 КПК України, надано визначення основних термінів, які наскрізь пронизують його положення. Однак деякі з них залишилися поза увагою законодавця, але ж уніфікація належного трактування порядку застосування положень КПК України сприяє здійсненню чіткої та ефективної кримінальної процесуальної діяльності, що дозволяє уникнути прийняття необґрунтованих рішень.

Далі перейдемо до конкретних прикладів оціночних понять, які використовуються у КПК України. Одним із них є «розумні строки», якими вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Дане поняття можна віднести до відносно оціночних, адже у ст. 28 КПК України законодавець встановив певні критерії конкретизації. При цьому об'єктивну необхідність кожен учасник провадження може визначити по різному, що неминуче призведе до правового конфлікту, а в окремих випадках й до порушенням прав, свобод та законних інтересів особи. Також у положеннях КПК України, поряд із поняттям «підстави», можна зустріти поняття «достатні підстави» (ч. 5 ст. 55, ч. 2 ст. 133, ч. 1 ст. 134, 148, 152, 157, ч. 2,5,7 ст. 163, ч. 2 ст. 167, ч. 1,2 ст. 503 КПК України та ін.), яке безумовно є оціночним, оскільки має визначатися з урахуванням усіх обставин і фактів, наявних у матеріалах кримінального провадження. Разом із тим законодавче визначення підстав застосування того чи іншого процесуального інституту завжди є конкретним і чітко закріплено у відповідних положеннях, а отже й не може піддаватись розширенню чи звуженню. Отож, на нашу думку, вбачається за доцільне виключити з положень КПК України вказівку на «достатність». Подібна ситуація стосується й поняття «достатні докази», оскільки, за твердженням О. М. Бандурки, заздалегідь визначити вичерпний перелік таких відомостей щодо різних видів кримінальних правопорушень та обставини їх вчинення неможливо. З огляду на це їх «достатність» встановлюється залежно від характеру вчиненого правопорушення, індивідуальних особливостей та конкретних обставин [3, с. 695-696]. Але, зважаючи на специфіку сфери кримінального судочинства, у жодному разі подібна не визначеність не повинно бути довільною, у зв'язку з чим необхідний перелік все ж таки доцільно передбачити.

Окремо слід приділити увагу оціночним поняттям, які стосуються тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини у кримінальному провадженні. Зокрема, це заходи забезпечення кримінального провадження, що застосовуються з метою досягнення дієвості цього провадження. Першим із таких є поняття «обґрунтована підозра» (п. 1 ч. 3 ст. 132, ч. 2 ст. 177, ч. 1 ст. 185, п. 4 ч. 1 ст. 190, п. 1 ч. 1 194 КПК

України та ін.), сутність якого на законодавчому рівні не розкривається, а лише пов'язується з початком притягнення особи до кримінальної відповідальності. Здебільшого воно застосовується у практиці Європейського суду з прав людини і є невід'ємною частиною терміну «кримінальне обвинувачення», що визначається як офіційне повідомлення особі компетентним органом про те, що вона підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення [4, с. 237]. Таким чином, «підозра», якщо вона висувається уповноваженим на те органом повинна бути тільки обґрунтованою, з огляду на що відповідна додаткова законодавча вказівка на «обґрунтованість» вбачається недоречною. У іншому ж разі прийняте рішення (наприклад, письмове повідомлення про підозру) втрачає свій сенс процесуального документу, адже не базується на відповідних достатніх і допустимих доказах. З огляду на викладене відмітимо, що окремі виникаючі у правозастосуванні ситуації протягом деякого часу не знаходять свого нормативного закріплення, у зв'язку з чим вони випадають зі сфери правового регулювання, і це має негативні наслідки для функціонування правової системи [5, с. 16].

Проведене дослідження дає можливість зробити висновок, що законодавець помилково вживає оціночні поняття, при цьому не визначаючи і не роз'яснюючи їх сутності. Однак основні вказані правові дефініції мають бути законодавчо урегульовані з метою їх чіткого та однозначного розуміння, що свідчить про доцільність подальшого удосконалення термінології в чинному КПК України. Це зумовлено тим, що з однієї сторони їх використання забезпечує гнучкість кримінального процесуального регулювання, дозволяючи застосовувати відповідні положення закону з урахуванням підстав і випадків, передбачених законом. З іншої це пов'язано з наявністю різноманітного і неоднозначного, а навіть часом навіть суперечливого тлумачення та застосування «оціночних» процесуальних дефініцій, що в підсумку призводить до порушення основоположних засад кримінального провадження. Утім окреслені проблемні аспекти не є вичерпними, у зв'язку з чим пропонуємо приєднатись до їх обговорення.

Список використаних джерел:

1. Тітко І. А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія / І. А. Тітко. – Х. : Право, 2010. – 216 с.
2. Безруков С. С. Оценочные понятия и термины в уголовно-процессуальном законодательстве: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Безруков Сергей Сергеевич ; МВД РФ, Омская академия. – Омск, 2001. – 220 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2-х т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.

4. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник / Л. М. Лобойко – К. : Істина, 2014. – 432 с.

5. Агамиров, Н. И. Оценочные понятия в законодательстве (теоретические вопросы) / Н. И. Агамиров // Проблемы совершенствования советского законодательства. Труды / Всес. НИИ совет. зак-ва. – М., 1989. – Вып. 43. – С. 15-24.

Юхно О. О.

Д. ю. н., професор, начальник кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ ПОДАЛЬШОГО ЗАСТОСУВАННЯ І УДОСКОНАЛЕННЯ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Враховуючи всі різновекторні погляди на новели чинного КПК України, з об'єктивної сторони слід зазначити про їх позитив як в теоретичному, так і в прикладному значенні в цілому. Слід наголосити, окремі пропозиції щодо удосконалення КПК України 1960 року не находили в той час своєї належної реалізації за результатами багатьох досліджень, наукових вивчень та пропозицій учених, працівників практичних підрозділів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатури, громадськості та ін. Прийняття чинного КПК України не в повній мірі виправдало всі ті сподівання, що було покладено на нього. Окремі його положення потребують більш чіткого визначення. В ході досліджень встановлено суперечності, а деякі з них взагалі не відповідають вимогам сьогодення [1, с. 144]. За дослідженням, неврегульованість окремих положень чинного КПК України призводить у правозастосовній діяльності сприянню до порушень посадовими особами певних його положень, що обмежує або не забезпечує надійного захисту учасників кримінального провадження. З цього приводу слід навести наукову позицію С.С. Безрукова про те, що недостатня визначеність оціночних термінів, багатозначність, неконкретизованість їх змісту, і, як правило, відсутність в законі вказівок на те, як їх слід розуміти, змушують правозастосовця розшифровувати зміст таких приписів на власний розсуд, при цьому вкладати в нього певний сенс, відповідний особистим уявленням [2, с. 4], що ми підтримуємо. З питань приведення до однозначного розуміння та удосконалення понятійного апарату КПК України слід навести позицію також І.А. Тітко, про те, що значний масив кримінальних процесуальних понять оцінного характеру міститься в імплементованих

Україною міжнародних актах загальносвітового і європейського значення [3, с. 22]. Особливо це стосується забезпечення і реалізації прав, свобод і законних інтересів особи, які навіть після підписання низки міжнародно-правових договорів і прийняття КПК України у 2012 році, не знайшли свого пропорційного закріплення і знову зорієнтовані в своїй більшості на захист насамперед підозрюваного, обвинуваченого. Так, існуюча система протидії злочинності і чинного КПК України, практично позбавлена засобів, що спрямовані на мінімізацію шкоди, яка завдається потерпілому внаслідок вчинення злочину. Адже на першому плані залишається питання забезпечення прав особи, якій оголошено про підозру, або щодо якої складено обвинувальний акт. Разом з тим, потерпілий за існуючих об'єктивних чи суб'єктивних причин, в певних випадках не має можливості в достатній мірі користуватися правовою допомогою, зокрема безоплатною, та швидко і ефективно відновити порушені права та законні інтереси [4, с. 154], що ми підтримуємо і констатуємо, що це не дає змогу в повному обсязі та справедливо реалізувати при правозастосуванні таку засаду (принцип) кримінального процесу, як змагальність. Крім цього, реалізація права на правову допомогу заснована на дотриманні засад рівності всіх перед законом. Дане положення є нормою прямої дії, тому, що закріплено в Конституції України та в ст. 10 чинного КПК України. З цих питань слід навести доречну наукову позицію В.І. Лафитського, що конституційні права і свободи є одним із факторів, що стримує нас від деспотизму, а на сучасному етапі розвитку дане питання є надзвичайно актуальним, так само як і необхідність підвищення рівня гарантованості правового положення особи [5, с. 79-85], що ми підтримуємо. У сьогодишніх умовах слід надіятись на позитивні результати реформування системи МВС України і черговий раз розраховувати на реальне виконання «Кардинальної трансформації критеріїв оцінки роботи поліцейських - з кількісних на якісні», в якій про декларовано у Концепції «100 днів якості національної поліції України», що: «Національна поліція відмовляється від статистичних методів оцінки роботи підрозділів і співробітників. Для нас важливі не кількісні, а якісні показники роботи співробітників поліції», тому нам слід очікувати на беззаперечну реалізацію вказаного. Втім, як встановлено за дослідженнями вчених, на практиці реалізація вказаного не вбачається, оскільки наприкінці звітного періоду слідчих змушують до встановлення повних обставин вчинення злочину, передчасно закривати кримінальні провадження, з метою досягнення знов таки необхідних показників щодо розкриття. Нажаль, вказані факти правозастосування негативно впливають на забезпечення і реалізацію права на захист всіх учасників кримінального провадження, якість досудового розслідування, авторитет поліції серед населення, на що так розраховує керівництво Національної поліції України та працівники всіх силових відомств.

Не зважаючи на наявність певних проблем, чинний КПК України діє, але вимагає переосмислення його положень, як в теоретичному, так і в прикладному значенні, врахування різних наукових позицій вчених і пропозицій працівників практичних підрозділів, напрацювання необхідних рекомендацій щодо його удосконалення, зокрема: 1) удосконалення понятійного апарату окремих положень КПК України щодо уточнення, розширення і конкретизації визначень суттєвих для кримінального провадження і судочинства та законодавче і нормативно-правове їх закріплення; 2) проведення наукових досліджень, розробка, удосконалення і узгодження з понятійним апаратом чинного КПК України визначень та положень які не знайшли свого законодавчого в інших галузях права: законі про кримінальну відповідальність, криміналістиці, оперативно-розшуковій діяльності, судовій медицині і психіатрії та інших; 3) концептуальне законодавче закріплення, усунення прогалин і неузгодженостей між положеннями чинного КПК України та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», міжвідомчих і відомчих нормативно-правових актів, що стосуються організації і проведення оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій та координації і взаємодії із вказаних та інших питань з підрозділами досудового розслідування та іншими, як в межах Національної поліції, так і з іншими відомствами, що на сьогодні не дає ефективно і в повному обсязі ефективно використовувати можливості оперативно-розшукових підрозділів у питаннях протидії кримінальним правопорушенням та на досудовому розслідуванні; 4) приведення норм Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 року № 580-VIII до положень чинного КПК України та внесення відповідних змін і доповнень до них; 5) прийняти політичне рішення і на законодавчому рівні визначитись щодо введення в чинне законодавство «кримінального проступку», враховуючи, що у чинному КПК України це поняття закріплено, але відсутнє у законі про кримінальну відповідальність, або у будь-якому іншому законі, що суттєво переважує діяльність підрозділів досудового розслідування і залишає осторонь участь інших підрозділів поліції у протидії і запобіганні кримінальним правопорушенням; 6) прийняття доповнень до чинного КПК України в частині організації і процесуальної регламентації діяльності слідчих та слідчо-оперативних груп, у тому числі міжвідомчих та нормативно-правових актів із вказаних питань; 7) внесення змін і доповнень у чинний КПК України щодо пропорційності положень захисту прав, свобод і законних інтересів як сторони захисту, так і сторони обвинувачення, зокрема потерпілого, свідка, інших учасників кримінального провадження і підозрюваного, обвинуваченого та привести у відповідність з цим інші закони і нормативно-правові акти, що буде відповідати реалізації у повному обсязі засади змагальності та вимогам міжнародно-правових актів, підписаних і імplementованих в

Україні; 8) у зв'язку з реформою адміністративно-територіального устрою в країні і Національної поліції та системи правоохоронних органів України привести у відповідність до цього їх структуру і внести відповідні зміни до чинного КПК України та у інші закони і нормативно-правові акти питання щодо територіальної юрисдикції органів досудового розслідування, прокуратури і судів, зокрема поновити структуру і діяльність підрозділів транспортної поліції; 9) внести доповнення в чинний КПК України щодо більш чіткого визначення статусу понятого у кримінальному судочинстві, а також питання щодо встановлення слідчим у кримінальному провадженні причин і умов, що сприяли вчиненню злочину (останні завдання в наказах МВС і Генеральної прокуратури України нормативно закріплено); 10) на законодавчому рівні розширити статус і повноваження слідчого, зокрема надавши йому повноваження: при прийнятті рішень (узгодивши з прокурором) щодо застосування запобіжних заходів «особистого зобов'язання» і «особистої поруки», здійснення приводу, тимчасового доступу до речей і документів, вилучення речей і документів, що можуть бути визнані речовими доказами у кримінальному провадженні та ін.; 11) привести до відповідності положення чинного КПК України, іншого законодавства і нормативно-правових актів України між собою та з підписаними і узгодженими міжнародно-правовими актами.

Вказане, на нашу думку, буде сприяти удосконаленню чинного КПК України і вимогам Європейського Союзу, міжнародно-правовим актам, удосконаленню та підвищенню ефективності діяльності підрозділів досудового розслідування та Національної поліції України в цілому, органів прокуратури і суду України і надасть можливість забезпечення і реалізації рівності прав, свобод і законних інтересів особи у кримінальному судочинстві на теренах України від кримінальних правопорушень, а також реалізації Концепції МВС України «100 днів якості національної поліції України». Втім підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню. Пропонуємо учасникам Всеукраїнської науково-практичної конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Література :

1. Сисоєнко Г.І. Затримання особи у кримінальному провадженні / Г.І. Сисоєнко // Вісник академії адвокатури України : наук. журн. - К. : ВЦ Акад. адвокатури України, 2015. - Том 12. - Число 1 (32). - С. 144 - 150.
2. Безруков С. С. Оценочные понятия и термины в уголовно-процессуальном законодательстве: дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Безруков Сергей Сергеевич ; МВД РФ, Омская академия. - Омск, 2001. - 220 с.
3. Тітко І. А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія / І. А. Тітко. - Х. : Право, 2010. - 216 с.

4. Панькевич В.М. Заходи попередження правопорушень як механізм формування надійної особистості Вісник академії адвокатури України : наук. журн. - К. : ВЦ Акад. адвокатури України, 2015. - Том 12. - Число 1 (32). - С. 151 - 161.

5. Лафитский В.И. Сумерки права: семь грехов правотворчества / В.И. Лафитский // Адвокат. – 2006. - № 2. - С. 70-86.

Щербаковський М. Г.

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових дисциплін
харківського національного університету внутрішніх справ

ВИТРЕБУВАННЯ ВИСНОВКІВ ЕКСПЕРТІВ СТОРОНАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) проголошена змагальність сторін у збиранні доказів. Так, згідно із ч. 2 та ч. 3 ст. 93 КПК серед способів, якими має право сторона обвинувачення, сторона захисту, а також потерпілий збирати докази, вказано на можливість «витребування та отримання» висновків експертів. Виходячи з семантичного аналізу тексту наведеної статті впливає, що сторони обвинувачення, захисту або потерпілий вправі витребувати висновки експертів по експертизам, які вже проведені. Аналіз норм, що регулюють проведення експертиз у кримінальному провадженні, свідчить, що наведений спосіб щодо витребування та отримання висновків експертів не може бути реалізований, оскільки не узгоджується із кримінальним процесуальним законом. Обґрунтуємо це розглянувши три можливі варіанти існування експертних висновків до моменту їх витребування.

По-перше, припустимо, що сторона кримінального провадження витребує вже існуючий висновок експерта, наданий по іншому кримінальному провадженню або цивільній справі. Зазначимо, що на практиці найчастіше надсилають запит про направлення копії такого висновку з державної спеціалізованої експертної установи. Чи може такий документ розглядатися як висновок експерта відповідно до ст. 101 КПК України? На нашу думку це неможливе, оскільки експертиза проводилась на замовлення сторонами чи суду іншого кримінального провадження або суду під час розгляду цивільної справи. Із п. 18 Постанови № 8 Пленуму Верховного суду України «Про судову експертизу в кримінальних та цивільних справах» від 30.05.1997 впливає, що будь-які документи, в яких зазначаються обставини, встановлені із застосуванням спеціальних знань, не можуть розглядатися як висновок експерта. Тому наданий висновок експерта з іншого кримінального провадження

або цивільній справі відноситься до такого джерела доказів, як «документ» (ст. 99 КПК), оскільки експертне дослідження раніше проводилось, але не у зв'язку з розслідуванням злочином.

Другий варіант – експертиза проведена по кримінальному провадженню однією із сторін, а з висновком експерта бажає ознайомитись інша сторона. Законом передбачено, що «висновок передається експертом стороні, за клопотанням якої здійснювалась експертиза» (ч. 9 ст. 101 КПК). Таким чином, експерт (керівник спеціалізованої експертної установи) не може направити копію висновку на запит стороні кримінального провадження, яка не залучала експерта. Однак, сторона захисту та потерпілий мають інший законний спосіб отримання висновку експерта, а саме – шляхом звернення до слідчого, прокурора, який здійснює досудове розслідування, з клопотанням про надання їм для ознайомлення матеріалів досудового розслідування. Клопотання може бути направлено на будь-якому з етапів досудового розслідування до його завершення. У п. 14 ч. 3 ст. 42 КПК зазначається, що підозрюваний за своїм клопотанням має право ознайомлюватись з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому ст. 221 КПК. Потерпілий згідно п. 11 ч. 1 ст. 56 та ст. 221 КПК також має право знайомитись з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення. Вказані права в повній мірі стосуються висновку експерта.

Сторона обвинувачення обмежена в ознайомленні з процедурою призначення, провадження експертизи, яка здійснюється залученим стороною захисту експертом, та з результатами експертного дослідження. Лише після закінчення досудового розслідування сторона захисту за запитом прокурора зобов'язана надати речові докази або їх частини, документи або їх копії, якщо сторона захисту має намір використати відомості, що містяться в них, як докази у суді (ч. 6 ст. 290 КПК). Представляється, що перелік цих матеріалів включає й отримані адвокатом під час збирання доказів висновки експертів.

Третій варіант. Висновок експерта є результатом залучення експерта відповідною стороною кримінального провадження. У Главі 20 КПК передбачене проведення експертизи сторонами (ст.ст. 242–244 КПК), за результатами якої сторона-ініціатор обов'язково отримує висновок експерта. Проте, вказана процедура є процесуальною дією «проведення експертизи», передбаченою процесуальним законом, а не «витребуванням висновку експерта».

Таким, чином, наведені приклади доводять, що не можна навести випадків, коли сторони кримінального провадження витребують висновки експертів в якості цих джерел доказів. Для законного отримання такого джерела доказів існують інші способи: для сторони обвинувачення проведення експертизи поглинається поняттям слідчих (розшукових)

дій, для сторони захисту – це результат залучення експерта, а потерпілий, на відміну від сторони захисту, взагалі позбавлений права самостійно залучати експерта (ст. 243 КПК). Проведений аналіз дозволяє внести пропозицію щодо змін у ст. 93 КПК: із частини другої – вилучити слова «*висновків експертів*», у частині третій – вилучити «*потерпілий*» та замінити «*висновків експертів*» на «*залучення експерта*».

Пчолкін В. Д.

професор кафедри кримінально-правових дисциплін
ХНУВС доктор юридичних наук, професор

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Актуальність проблеми оперативно-розшукового забезпечення процесу розслідування злочинів загострилась у зв'язку зі змінами соціально-політичної орієнтації суспільства, зростанням організованих форм злочинності і, зокрема, реформуванням кримінального процесуального законодавства України. З прийняттям Кримінального процесуального кодексу України[1] виникла потреба у переосмисленні ролі і змісту оперативно-розшукової діяльності у кримінально-процесуальному доказуванні. Сучасні погляди науковців і практиків на цю проблему ґрунтуються на розширенні можливостей використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі; застосуванні нових підходів щодо отримання й оцінки доказів шляхом надання процесуального статусу оперативно-розшуковим заходам, які у прийнятому кодексі отримали назву «негласних слідчих (розшукових) дій».

У зв'язку з цим у наукових дослідженнях більше уваги стало приділятися проблемам використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності у кримінально-процесуальному доказуванні. Ці проблеми досліджувались в роботах науковців в галузі кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності О. М. Бандурки[2], О. В. Капліної[3], М. А. Погорецького[4], М.М. Перепелиці, І.Р. Шинкаренка [5] та ін. Незважаючи на те, що навколо поняття та сутності оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства вже давно триває дискусія, однак дотепер серед науковців ще немає єдиного бачення щодо його змісту і трактування. Широке застосування, що одержало оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства у найрізноманітніших ситуаціях практичної діяльності і фрагментарних дослідженнях, створює враження очевидності його змісту і породжує його суперечливе тлумачення. У силу цієї причини і необхідності наукового обґрунтування змістовної характеристики оперативно-розшукового забезпе-

чення кримінального судочинства, яка б відповідала сучасному діючому законодавству України, доцільно зупинитись більш детально на його загальнотеоретичних аспектах.

У тлумачному словнику української мови «забезпечення» пояснюється як «...те, чим забезпечують... що-небудь». Термін «забезпечити» тлумачиться як обов'язок «постачати щось у достатній кількості, задовольняти когось», що-небудь у якихось потребах» або «створювати надійні умови для здійснення чого-небудь; гарантувати щось[6].

Однак, окремі науковці звужують це поняття, ототожнюючи його з оперативно-розшуковим «супроводженням» процесу розслідування злочинів. [4, с. 256; 5, с.42]. Ми не поділяємо позицію тих авторів, які не бачать розбіжностей між такими термінологічними поняттями, як «оперативно-розшукове забезпечення» і «оперативно-розшукове супроводження (супровід)». Стрижневі у наведених визначеннях терміни «забезпечення» і «супроводження (супровід)» мають індивідуальне змістовне тлумачення. У тлумачному словнику української мови «забезпечення» пояснюється як «...те, чим забезпечують... що-небудь», а «супровід» як «...те, що супроводить яку-небудь дію, явище». Термін «супроводжувати» розкривається через поняття – «поєднувати яку-небудь дію з іншою, побічною; додавати що-небудь до чогось, доповнювати що-небудь чимось»[6]. З цих пояснень випливає, що супроводження підкреслює лише паралельність відповідних дій. Таке розуміння і розмежування властивостей термінів «забезпечення» і «супроводження» підтверджується і їх юридичним змістом.

Аналіз сучасної наукової літератури дозволяє сформулювати узагальнене визначення цього поняття. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства це система оперативно-розшукових заходів і негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на створення оптимальних умов для: здійснення повного і об'єктивного процесу доказування; подолання або нейтралізації протидії розслідуванню; виконання функції захисту (безпеки) учасників кримінального процесу; гарантування реалізації принципу невідворотності відповідальності винних за скоєне.

Оперативно-розшукове забезпечення розкриття злочинів починається на ранніх стадіях виявлення ознак злочинів і осіб, які їх учинили. На етапі виявлення злочинів оперативно-розшукове забезпечення реалізується шляхом здійснення комплексу гласних та негласних оперативно-розшукових заходів. У відповідності зі ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», ці заходи реалізуються у повному обсязі в рамках оперативно-розшукових справ. На цьому етапі документування за своїм цільовим призначенням і змістом вирішує завдання, що збігаються з інститутом кримінально-процесуального доказування.

Воно створює оптимальні умови для подальшого використання оперативно-розшукових матеріалів у кримінальних провадженнях.

В ході реалізації оперативно-розшукових справ, зібрані матеріали надсилаються до органу досудового розслідування, а у разі відкриття кримінального провадження проведення оперативно-розшукових заходів припиняється. Законодавство та діючі інструкції забороняють співробітникам оперативних підрозділів здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою[1; 7]. З цього моменту оперативні підрозділи здійснюють свою діяльність у відповідності до п. 1. ст. 41 КПК шляхом виконання доручень слідчого, прокурора при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. У чинному КПК України в якості негласних слідчих (розшукових) дій передбачено здійснення вже апробованих практикою оперативно-розшукових заходів, серед яких: аудіо-відеоконтроль особи (ст. 260 КПК), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК) у таких формах, як контрольована поставка; контрольована та оперативна закупка; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину.

В ході досудового розслідування на підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, згідно законодавства покладається обов'язок «забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб»[7; 8; 9]. Рішення про вид та способи проведення заходів безпеки відповідних осіб, приймає керівник оперативного підрозділу, який виявив вищезазначені фактичні дані.

Інший напрямок застосування можливостей оперативно-розшукової діяльності це гарантування принципу невідворотності відповідальності винних за скоєне. Природно, що для його успішної реалізації у провадженнях про особливо тяжкі та тяжкі злочини, суб'єкти ОРД застосовують весь арсенал сил, засобів і методів, починаючи з розвідувально-пошукових заходів, оперативної розробки, документування дій розроблюваних, проведення оперативних комбінацій і тактичних операцій з реалізації зібраних матеріалів, порушення кримінального переслідування і заходів щодо припинення протидії кримінальному судочинству.

Сформульоване нами визначення і його структурно-змістовна характеристика дають підстави розглядати оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства в якості самостійного вчення теорії оперативно-розшукової діяльності. Звернення до цього питання обумовлено бажанням визначити теоретичні та правові проблеми оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження та обґрунтувати його концепцію, яка б відповідала сучасному рівневі розвитку наукової методології.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — 19 травня (№ 90—91).
2. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія / О.М. Бандурка О.М.— Харків : Золота миля. 2012. — 620 с.
3. Капліна О.В. Проблеми реформування кримінального судочинства України / О.В.Капліна // Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : наук.-практ. семінар (23 жовт. 2009р.). — Х. : Ін-т підготовки юрид. кадрів для СБУ НЮАУ ім. Ярослава Мудрого ; Оберіг, 2009. — С. 44.
4. Погорецький М.А. Оперативно-розшукове супроводження кримінального судочинства : проблемні питання / М.А. Погорецький, Г.С. Брест // Вісник Харківського національного університету ім.. В.Н. Каразіна. Серія «Право» : — 2011. — Вип. № 9. — С. 256—260.
5. Перепелица Н. Н., Шинкаренко И. Р. Оперативно-розыскное сопровождение уголовного судопроизводства и судебного разбирательства // Оперативно-розшукова діяльність: проблеми та шляхи їх розв'язання: (Додаток до "Вісника ЛІВС МВС України" — №3, 1998). — Луганськ: РВВ ЛІВС МВС України, 1998. — С.30—47.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2002. — 1440 с.
7. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. №2135—ХІІ // Відомості Верховна Рада України. — 1992. — №22. — Ст.303.
8. Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 р. №3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — №11. — Ст.50 (зі змінами та доповненнями від 15 травня 2003 р.).
9. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. №3782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — №11. — Ст.51 (зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 6 лютого 2003 р. №523-ІV).

Гузир Володимир Павлович,
Заступник голови Союзу юристів України

КОНЦЕПТУАЛЬНЕ БАЧЕННЯ НАПРЯМІВ НАБЛИЖЕННЯ ДО ПРАВОСУДДЯ

Час що минув після вступу в дію Кримінального процесуального кодексу України, більше ніж достатній для системного аналізу та класифікації проблем протистояння злочинності, захисту та поновленні порушених прав людини, інтересів суспільства та держави; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень. Назову основні з них :

- щорічне зростання кількості облікованих у ЄРДР кримінальних проваджень;

- зростання числа виправдувальних вироків та порушень конституційних прав і свобод громадян та юридичних осіб наряду із зниженням розкриття злочинів;

- невиправдана витратність робочого часу слідчого та прокурора для проведення слідчих дій та процесуальних рішень;

- встановлення недопустимого розмежування визнання доказів на досудовому слідстві та у суді;

- існування залишків інституту дослідження у повноваженнях судів першої інстанції;

- значне зростання навантаження на судову систему та відсутність кримінальних процесуальних процедур відновного правосуддя.

Створюється небезпечна соціальна ситуація коли ріст загальної злочинності, тяжких та особливо тяжких, серед них злочини проти національної безпеки, власності, життя та здоров'я громадян, системні рейдерські захоплення господарств сільгоспвиробників та земель на яких вони працюють - на фоні військових дій на сході держави та тотального зубожіння наших громадян, становлять реальну загрозу національній безпеці.

За чотири роки дії вітчизняного КПК утворився багатомільйонний масив кримінальних проваджень без законно прийнятих рішень та нерозкритих злочинів у них. На цьому фоні здається очевидним помилковість рішення законодавця про зобов'язання слідчого або прокурора не пізніше 24 годин після повідомлення про вчинене правопорушення, внести відомості до ЄРДР та здійснити досудове слідство.

На нашу думку, рішення про початок досудового розслідування повинно бути законним та обґрунтованим.

Необхідність уясування достатніх підстав для його початку певною мірою забезпечує захист громадян від необґрунтованого, а іноді і свавільного застосування процесуального примусу, який полягає в обмеженні конституційних прав та свобод.

Нажаль виявляються непоодинокі випадки, коли під прикриттям розслідування надуманих обставин корупційних, тяжких або особливо тяжких правопорушень, проводяться негласні слідчі дії для дискредитації політичних опонентів, конкурентів та інших особистих цілей, ніяк не пов'язаних з правоохоронною діяльністю.

З метою недопущення свавілля, відвертого беззаконня і запобігання незаконному обмеженні прав та свобод громадян і юридичних осіб, необхідно запровадити стадії попередньої (дослідчої) перевірки, за результатами якої приймати рішення про початок кримінального провадження чи про відмову в здійсненні досудового слідства та гарантувати можливість судового оскарження.

Нині діючий порядок обов'язкової реєстрації в ЄРДР будь - якого суб'єктивного, а іноді і тенденційного твердження про правопорушення, вже переконливо довів свою помилковість та економічну недоцільність. Він унеможливив розгляд судом скарги на стадії досудового слідства. Така відстрочка судового контролю обмежує конституційне право людини на судовий захист.

Фактично на сьогодні створені та нажаль, використовуються усі передумови для незаконного та безпідставного ведення досудового слідства щодо осіб, які про це не знають і ніколи не дізнаються.

У даному випадку КПК не тільки не відповідає Конституції України, але і суперечить їй

Розробники проекту КПК стверджували, що ліквідуючи досудові перевірки заяв та повідомлень про злочини, тим самим наблизять стадію судового розгляду та правосуддя. Нажаль, вийшло все навпаки. Ця робота лягла додатковим затратним бюджетним та фізичним навантаженням на органи досудового слідства та відволікає значний правоохоронний ресурс від ефективного протистояння злочинності, захисту і поновлення порушених прав.

Наступне питання:

-Чи вдалося після запровадження нового КПК оптимізувати досудове слідство та наблизити його до судового розгляду по-суті справи?

На моє переконання розробники навіть не намагалися запровадити правові механізми, які б забезпечили розумні строки і раціональне розпорядження матеріальними ресурсами, які виділяє суспільство на утримання правоохоронних органів та суду.

Визначивши слідчого суддю суб'єктом, до повноважень якого належить здійснення судового контролю за дотриманням прав свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, законодавець відмовився від утворення у судовій гілці влади самого інституту слідчих судів. На сьогодні діяльність слідчого судді виглядає, як додаткове навантаження на «громадських засадах» суддям судів першої та апеляційної інстанції, які призначені забезпечувати правосуддя.

Запровадження інституту слідчих судів сталося б тим базисом, на який спиратиметься уся державна система захисту людини, громадянина та інтересів держави. Така конструкція відповідає основам правохоронної діяльності країн розвинутої демократії.

Наряду із функціями судового контролю за виконанням законів органами досудового слідства, слідчий суддя і лише він повинен визначати достатність правових підстав для початку процедури кримінального переслідування .

Тоб-то у разі достатності у прокурора /процесуального керівника/ доказів для повідомлення особі про підозру - слідчий суддя встановлює розумний строк для завершення досудового розслідування, а у разі необхідності і утримання під вартою. З цієї стадії розпочинається і змагальність сторін у провадженні та встановлення обставин і мотивів інкримінованого підозрюваному правопорушення. За наполяганням однієї із сторін, або за ініціативою слідчого судді, це відбувається у формі судового розгляду. Така форма отримання доказів у справі мінімізує необхідність повторного допиту свідків, експертів, спеціалістів, понятих та інше, і гарантує законність, допустимість і об'єктивність доказів для прийняття справедливого і законного судового рішення в процесі правосуддя.

Нинішні норми КПК якими визначено, що докази, які містяться у показаннях, речах та документах, що не стали предметом безпосереднього дослідження суду, не можуть бути визнані допустимими, - підлягають істотному перегляду. Цей підхід до оцінки доказів спонукає обвинуваченого до нещирості саме у судовому засіданні та умисного затягування судових процесів. Цілком очевидно, що пред'явлення сторонами доказів слідчому судді на досудовому слідстві не тільки закріпить та стабілізує доказову базу, а і запровадить механізм розумних строків у кримінальному провадженні.

У такий спосіб значною мірою зміниться сутність досудового розслідування і ті норми, згідно яких суд не має права обґрунтовувати судові рішення показаннями, що були надані слідчому, прокурору. Так можливо стимулювати до змагальності і сторону захисту, а не вигадувати спеціально для суду несподіванки.

Ще однією перевагою наявності інституту слідчих судів у державі є дієве стимулювання професійного росту та правосвідомості усіх учасників у кримінальному провадженні: слідчих, прокурорів, адвокатів та суддів та підвищення довіри суспільства до правозастосовчої діяльності в цілому.

Ці положення не тільки дозволяють заощадити часові, майнові та інші ресурси на здійсненні кримінального провадження, а й убезпечать свідків та підозрюваних на досудовій стадії від можливого неправомір-

ного тиску з боку сторони обвинувачення. Фактично будь-яке «вибивання показань» втрачає сенс. У слідчих і прокурорів зникнуть мотиви чинити тиск на свідків, потерпілих і застосовувати до підозрюваних та обвинувачуваних будь-яке насильство.

Слід зауважити, що в жодному процесуальному кодексі країн Європи не встановлюються граничні строки для досудового розслідування. Крім того, Європейський суд з прав людини оперує лише поняттям «розумний строк», який є індивідуальним для кожної конкретної справи. Обмеження між граничними строками може призвести до поспішних рішень, прискореного виконання окремих процесуальних дій, що негативно позначиться на встановленні істини, а сторона захисту прямо зацікавлена у затягуванні розслідування аж до закінчення максимально встановленого у КПК України строку, для звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності за недоведеністю його вини. Саме тому встановлення нормами КПК граничного строку досудового розслідування не відповідає європейській практиці.

Варто звернути увагу і на те, що у більшості зарубіжних країн функції ОРД і досудового (попереднього) розслідування здійснює одна і та посадова особа. Зважаючи на це, така особа (офіцер поліції, детектив, агент та ін.) безпосередньо застосовує як гласні, так і негласні засоби для розслідування злочину, за виключенням тих, які потребують спеціальних знань і навиків і які, проводиться спеціальними суб'єктами. Відповідно до норм КПК та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у вітчизняному кримінальному процесі функції ОРД продовжують виконуватися уповноваженими цим Законом суб'єктами.

З урахуванням цього виникає необхідність правового врегулювання процесу виявлення і документування злочину засобами ОРД як до початку кримінальної процесуальної діяльності, так і в ході її здійснення, у тому числі при провадженні негласних слідчих дій. У такий спосіб провести чітку законодавчу межу між діяльністю кримінальної поліції по попередженні та виявленні злочинів та слідчих підрозділів по розслідуванні кримінальних проваджень. Особисто я бачив би два основних напрямки у діяльності кримінальної поліції - негласна спеціальна пошуково-розвідувальна та контррозвідувальна діяльність та оперативне супроводження на досудовому розслідуванні до вступу в законну силу вироків.

Ще декілька тез про шляхи наближення до правосуддя та механізмів визначення розумних строків у кримінальних провадженнях.

Сучасна міжнародна і європейська концепція захисту прав людини, яка відображена у ряді міжнародних документів, свідчить про тенденції відмови світової спільноти від виключно каральної реакції на злочин. Це зумовлює необхідність нового підходу до кримінального

процесу, який реалізується через запровадження відновного правосуддя.

Це новий для національного судочинства підхід до розв'язання протиправних конфліктів, що зосереджує увагу на відшкодуванні заподіяної потерпілим шкоди, формуванні у правопорушників почуття відповідальності за власні дії та залученні громадянського суспільства до їх розв'язання.

Відновне правосуддя передбачає активну участь сторін (потерпілих та правопорушників) у процесі вироблення угоди, яка має на меті «відновити» порушену злочином ситуацію: відшкодування завданої потерпілому шкоди; зниження покарання за скоєний злочин з мотивів сприяння слідству; визначення заходів реінтеграції правопорушника та попередженню скоєння ним повторних злочинів; врегулювання стосунків між потерпілим і правопорушником, а у разі можливості - примирення сторін.

І наостанок.

Ряд норм сучасного КПК при системно логічному їх трактуванні надають процесуальну перевагу стороні захисту, що доволі часто позбавляє суд можливості встановити фактичні обставини кримінально караного діяння, а відтак постановити справедливе рішення.

Серед таких норм: «вагомість доказів» при обранні запобіжного заходу; «обґрунтованість» підозри; право слідчого судді застосувати інший запобіжний захід, ніж це ставиться у клопотанні; повернення обвинувального акту прокурору, та інші.

Вишукування, а зачасти і довільне тенденційне трактування «аморфних» норм процесуального закону призводить до невинуватого закриття кримінальних проваджень з реабілітуючих підстав та виправдувальних вироків, замість встановлення об'єктивних обставин правопорушення, усупереч принципу невідворотності покарання. Саме так використовується можливість суду про повернення прокурору обвинувального акту. І ця норма підлягає істотному перегляду виходячи із принципу про закінчення досудового слідства моментом надходження обвинувального акту до суду. Наступною стадією кримінального судочинства є розгляд справи по суті та прийняття остаточного рішення у справі про невинуватість або вину та міру покарання.

На нашу думку, розширення використання судами концепції неістотної помилки на досудовому слідстві та зменшення контролю за ним це саме той шлях для підвищення відповідальності слідчого та прокурора за якість досудового слідства, повноту та об'єктивність. У цьому контексті важливо відзначити, що у ряді країн Європи та США у кримінальному процесі домінує презумпція добросовісності прокурора, що відзначає його саме обвинувальні повноваження. Саме її запровадження та деталізація у діючих нормах КПК простимулює сторону захисту до

активних дій.

Вакуленко Олександр Федорович,
здобувач ХНУВС,
начальник Головного слідчого управління
Національної поліції України, генерал поліції третього рангу

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОВНОВАЖЕНЬ ГОЛОВНОГО СЛІДЧОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПО ПІДВИЩЕННЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

За дослідженням встановлено, що в різні часи і за будь якої влади, питанням законодавчого і практичного забезпечення та реалізації прав, свобод та законних інтересів особи і, зокрема неповнолітньої, її гарантіям завжди приділялась підвищена увага. Декларація прав дитини 1959 року, що підтримана й ратифікована Україною визначає, що така категорія в наслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включно належним правовим захистом, як до, так і після народження. Згідно першої статті Конвенції про права дитини 1989 року, дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку. В Україні імплементовано в національне законодавство основні міжнародно-правові акти із дослідженого питання, на їх виконання внесено зміни до законодавчих та нормативно-правових актів.

Вказана проблема залишається бути актуальною й у наші дні. Не зважаючи на заходи, що приймаються державними і правоохоронними органами та деяке зменшення, кількість злочинів, що вчиняється неповнолітніми та дітьми залишається бути значною. Так, за 2014 рік їх кількість склала 8 тисяч 861 злочин, а за 2015 рік відповідно 8 тисяч 344, в тому числі вчинення тяжких і особливо тяжких відповідно по вказаних роках склала 4 тисячі 075 (46%) та відповідно 4 тисячі 059 (48,6%) злочинів. Крім цього, значну кількість складає вчинення кримінальних правопорушень особами, які не досягли віку кримінальної відповідальності, зокрема у 2014 році вона склала 5 тисяч 269 та у 2015 році - відповідно 5 тисяч 121 злочин. В свою чергу, дорослими вчинено значну кількість кримінальних правопорушень за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, зокрема за вказані роки вона склала відповідно 759 та 699 злочинів, вчинення яких вважається досить латентними.

На користь актуальності по вирішенню піднятого питання свідчать й результати дослідження вчених, зокрема Е. Б. Мельникової, якою встановлено, що ще у Римській імперії у Законі Дванадцяти таблиць було окремо виділено роль впливу на неповнолітніх, які вчинили злочин

та індивідуалізацію відповідальності, в залежності від винності та встановлення суб'єктивної сторони вчиненого кримінального правопорушення такими особами [1, с. 29; 123]. Про вирішення вказаної проблеми ще на початку XX століття вказував й відомий правник І.Я. Фойницький, який зазначав, що враховуючи особливий статус і потреби неповнолітніх виникає питання в створенні спеціалізованих судів [3, с. 507-508]. Вже понад два десятиліття в нашій державі триває дискусія щодо запровадження ювенальної юстиції, система якої б розглядала вчинені неповнолітніми будь-які правопорушення за межами діяльності правоохоронних органів і судів загальної юрисдикції. Досліджуючи міжнародний досвід з цих питань, В.В. Романюк зазначає, що положення про особливе провадження щодо неповнолітніх знайшли своє законодавче закріплення у багатьох країн світу, що реалізується і здійснюється у особливому правовому режимі, зокрема у формі ювенальної юстиції [2, с. 9-10]. В той же час, ця проблема у нашій країні й на сьогодні ще не вирішена і тут повинна бути задіяна політична воля законодавця. Однак, все ж таки у 2012 році прийнято чинний КПК України. Незважаючи на його недоліки, неузгодженості та прогалини, він є по окремих питаннях більш досконалим за попередній КПК України 1960 року радянського періоду.

Враховуючи запроваджені новели до чинного КПК України, Головним слідчим управлінням Національної поліції України (далі – ГСУ), починаючи з листопада 2012 року було проведено комплекс організаційних, управлінських та інших заходів щодо реалізації його положень у правозастосовну діяльність. За цей час, враховуючи практику діяльності органів досудового розслідування, зокрема регіонального рівня, нами було перероблено та знаходиться на погодженні у Міністерстві юстиції України проект наказу про організацію діяльності підрозділів досудового розслідування Національної поліції України, замість відомого наказу МВС України з цих питань від 09.08. 2012 р. № 686, що є поки чинним на сьогодні. Як, у вказаному, так і в проекті нового наказу із досліджених питань, значна увага приділена виконанню положень чинного КПК України щодо дотримання спеціалізації слідчих при розслідуванні кримінальних проваджень, зокрема вчинених неповнолітніми або за їх участю, а також встановленню дорослих осіб, які здійснили втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. При цьому, організації та виконанню іншого наказу МВС України від 14.08. 2012 року № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», який в перспективі підлягає удосконаленню, також приділяється значна увага, в тому числі відносно взаємодії з вказаних питань по кримінальним правопорушенням щодо неповнолітніх. З метою забезпечення вказаних задач,

Головним слідчим управлінням щоквартально розглядаються питання стану розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх у регіонах держави, а за результатами діяльності кожного звітного року здійснюється узагальнення стану досудового розслідування кримінальних проваджень щодо цієї категорії осіб (згідно пункту 6.3.7 плану ГСУ за 2014 рік та відповідно пункту 2.3.4 такого ж плану за 2015 р.). Зокрема, в указаних узагальненнях аналізуються наступні питання : облік кримінальних проваджень такої категорії у зрівнянні з попереднім періодом та вчинених дітьми; відсоток закінчених проваджень, кількість направлених до суду з обвинувальним актом, з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності та з клопотанням про застосування примусових заходів виховного характеру. При цьому ретельно висвічується кількість, відсоток вчинених тяжких і особливо тяжких злочинів та інших видів злочинів, висунення підозри і застосування запобіжних заходів по видам; кількість і причини закриття кримінальних проваджень; рецидив, повторність і причини вчинення злочинів такою категорією; особливе значення приділяється аналізу вчинення кримінальних правопорушень у стані алкогольного сп'яніння, втягнення та участь неповнолітніх і дітей у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, а також щодо неповнолітніх і дітей, що потерпіли від насильства в сім'ї та по іншим актуальним напрямам діяльності. За результатами вказаних узагальнень працівникам центрального апарату ГСУ ставиться завдання: при знаходженні у службових відрядженнях в регіонах перевіряти дотримання чинного КПК України та спеціалізації слідчих щодо неповнолітніх, надавати необхідну практичну і методичну допомогу з цих питань. Щомісячно здійснювати моніторинг ЄРДР щодо кількості кримінальних проваджень по такій категорії. Крім цього, заступникам Головних управлінь Національної поліції-начальникам слідчих управлінь (відділів) в таких узагальненнях вказано на проведення конкретних заходів по усуненню наявних недоліків та удосконаленню цього напрямку діяльності, з наведенням певних строків та відповіддю щодо їх виконання. Ці та інші заходи, що здійснюються Головним слідчим управлінням Національної поліції України позитивно впливають на підвищення ефективності, швидко, повно, неупереджено і в розумні строки проводити досудове розслідування щодо неповнолітніх. В той же час, ГСУ не зупиняється на досягнутому й продовжує запроваджувати новітні підходи по удосконаленню цього напрямку в роботі.

На сьогодні в Національній поліції України продовжується реформування та оптимізація її структурних підрозділів, зокрема службу охорони громадської безпеки, перейменовано на превентивну службу, в поновачення якої також віднесено профілактику злочинності серед неповнолітніх. У той же час, на нашу думку, з метою підвищення рівня

профілактики вчинення кримінальних правопорушень серед дітей і неповнолітніх, було б доцільним розширити повноваження також й оперативних підрозділів кримінального блоку поліції з цих питань, оскільки як отримання відповідної оперативної інформації, так і можливості із застосування оперативно-розшукових заходів щодо попередження, запобігання злочинам серед неповнолітніх є наявними, але цей напрям діяльності повинно в більш поширеному, на відміну від існуючого, вигляді закріпити на рівні відомчих, міжвідомчих та інших нормативно-правових актів. Крім цього, вказані питання доцільно розширити і уточнити в Законі про ОРД. З досліджених питань слід підтримати також й наукові позиції вчених, зокрема Харківського національного університету внутрішніх справ : О. М. Бандурки, О.М. Литвинова, О.О. Юхна та ін. щодо доцільності прийняття Закону України «Про профілактику злочинів», декілька проектів яких, починаючи з 1995 року знаходяться, але ще не прийнято Верховною Радою України, не зважаючи на нагальну необхідність. У цьому законі, на наш погляд, доцільно було б окремий розділ присвятити саме профілактиці злочинності серед неповнолітніх. Без загальної державної підтримки і належного фінансування цього напрямку профілактики такий пласт соціальної і правової проблеми в нашій, як і в будь-якій державі, не вирішити. Зокрема, окремо було б доцільним передбачити безкоштовне залучення неповнолітніх і дітей (за рахунок місцевих і державного бюджету) до спортивних, мистецтво творчих, художніх та інших секцій, розважальних програм та ін. Крім цього, посилити різні види контролю окремими державними установами, правоохоронними органами і громадськими організаціями за діяльністю молодіжних розважальних закладів, з метою запобігання поширенню вживання алкогольних напоїв та наркотичних засобів, недопущення втягнення неповнолітніх в проституцію, жебрацтво і вчинення кримінальних правопорушень.

У розрізі розгляду теми сьогоденної Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання», що проводиться за ініціативою Союзу юристів України та Харківського національного університету внутрішніх справ, хочу винести на розгляд учасників конференції наступні пропозиції : 1) щодо внесення доповнень до чинного КПК України в частині надання прав і обов'язків слідчим, прокурорам (останнім, як процесуальним керівникам досудового розслідування) по виявленню в ході проведення досудового розслідування причин та умов, що сприяли вчиненню конкретних кримінальних правопорушень, своєчасного реагування на них та прийняття відповідних заходів по їх усуненню.

2) підтримати пропозиції вчених і практиків щодо доцільності виведення із адміністративного підпорядкування керівників регіональних

Управління Національної поліції регіональних слідчих управлінь органів досудового розслідування, з вертикальним підпорядкуванням Національній поліції України, як це реалізовано Положеннями про Департаменти : кіберполіції, захисту економіки, протидії наркозлочинності, що підвищить самостійність і неупередженість при прийнятті рішень слідчими. Такі пропозиції є доцільними за результатами анкетування керівників і слідчих регіональних підрозділів досудового розслідування проведеного в ході нашого дослідження і по піднятій мною темі на цій науково-практичній конференції.

У разі реалізації такої пропозиції внесені доповнення в цілому будуть сприяти підвищенню ефективності профілактики та правового навчання населення і піде на користь такої важливої державної справи, як профілактика злочинності, зокрема серед дітей і неповнолітніх, тобто майбутнього нашої держави;

Втім, підняті проблеми підлягають окремому дослідженню, або науковому вивченню.

Пропоную учасникам науково-практичної конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Література:

1. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция: Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии: учеб. пособие. – 2-е изд., испр., доп. – М.: Дело. 2001. – 272 с. – (Сер. «Российское право: теория и практика»).
2. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. У 2-х Т. / И.Я. Фойницкий. – СПб.: Альфа, 1996. – Т. 2. – 552 с.
3. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх: монографія / В.В. Романюк. –Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. – 252 с.

Соловйова Олена Євгенівна,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
факультету № 6 ХНУВС

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІЖНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО

В період становлення правової системи України, дуже важливою постає проблема вдосконалення її у відповідності до вимог сучасності. Це визначає наявність тенденції до подальшого реформування органів досудового розслідування та необхідність внесення змін до кримінального процесуального законодавства у питаннях забезпечення процесуальної незалежності та самостійності слідчого у своїй діяльності. Відомо,

що слідчий є основним представником органів досудового розслідування який прямо та безпосередньо виконує покладені на нього законодавством функції щодо проведення досудового розслідування. Діяльність слідчого закріплена у ст. 40 КПК України [1]. Неможливо не відмітити, що процесуальна незалежність слідчого закріплена в частині 5 ст. 40 КПК України, а органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Необхідно зазначити, що при детальному розгляді такого поняття як «процесуальна незалежність» та «самостійність» слідчого, варто звернути увагу на те, що порівняно з КПК 1960 р., вони значно змінилися, - бо були, на нашу думку, чомусь обмежені, а запобіжна – профілактична діяльність у КПК України 2012 року взагалі не відображена.

Так, за КПК України 1960 р. слідчий — це учасник кримінального процесу, уповноважений здійснювати досудове слідство[2]. Незалежно від відомчої належності всі слідчі при розслідуванні кримінальних проваджень мають однакові процесуальні права і обов'язки, проводять розслідування в одному і тому ж процесуальному порядку. Згідно з КПК України 2012 р., зокрема п. 17 ст. 3, «слідчий – це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень» [1].

Доречі, слідчий уповноважений проводити самостійно всі слідчі та інші передбачені законом процесуальні дії у межах своєї компетенції, а для реалізації своїх прав та обов'язків слідчий наділений широкими процесуальними повноваженнями. Теоретики кримінально-процесуального законодавства наголошували, що для виконання покладених на слідчого завдань кожний слідчий наділений певними правами та обов'язками, а основою його повноважень є процесуальна незалежність та самостійність. Звісно, повноваження слідчого мають владний характер. Це виражається у його праві застосувати певні заходи процесуального примусу, а щодо інших виносити подання до слідчого судді про доцільність їх обрання, та в обов'язку посадових осіб та громадян виконувати приписи слідчого, коли вони надані в межах його компетенції і в установленій процесуальній формі та т.і.

Відомо, що розкриття злочину в багатьох випадках залежить від взаємодії між слідчим та органами дізнання. Тому, КПК 1960 р. і КПК України 2012 р. наділяють слідчого певними повноваженнями і в цій сфері. Згідно із законом (зокрема ст. 40 КПК України 2012 р.) слідчий вправі

надавати органам дізнання доручення та вказівки про проведення розшукових та слідчих дій, вимагати від органів дізнання співпраці щодо виконання окремих слідчих дій у кримінальних провадженнях. Доручення і вказівки слідчого надаються в письмовій формі органам дізнання та є обов'язковими для виконання. Таким чином, і в цьому випадку закон підкреслює владність повноважень слідчого та його головну роль при проведенні досудового слідства у кримінальних провадженнях [3, с. 21].

Як зазначалося вище, повноваження слідчого передбачають, що при провадженні досудового слідства на нього покладаються певні обов'язки, дотримання яких гарантує виконання завдань кримінального судочинства. Згідно з сучасним кримінальним процесуальним законодавством права та обов'язки слідчого є дещо меншими. Так, у ч. 2 ст. 38 КПК України 2012 р. вказується, що досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою", а в ч. 4 ст. 38 КПК України зазначається, що орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування тощо. Наприклад, у ст. 40 КПК України 2012 р., зазначається, що у більшості випадків слідчий приймає процесуальні рішення за погодженням із прокурором, і лише в ч. 5 вказаної статті як наслідок збереження колишньої самостійності вказується, що слідчий, здійснюючи повноваження відповідно до вимог КПК, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, в яку втручання осіб, які не мають на те законних повноважень, забороняється. В свою чергу, органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого. Однак, як слушно з цього приводу наголошує В.М. Тертишник, що за прокурором повинно бути закріплено не стільки право надавати обов'язкові для виконання вказівки, а і право відмінити незаконні рішення слідчого, відновлювати справедливість та законність, вносячи свої пропозиції та рекомендації тощо [4, с. 38].

Звісно ж, розслідування кримінальних правопорушень та справедливие покарання злочинців, як і боротьба з кримінальними правопорушеннями взагалі, повинні бути спрямовані на виконання і загальнопрофілактичної функції. Разом з тим органи досудового розслідування під час виконання своїх функцій повинні бути, на нашу думку, зобов'язані також здійснювати індивідуальну профілактичну роботу: виносити застереження, подання про з'ясування причин і умов які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, як це було у ст. 23¹ КПК України 1960 року, бо профілактична діяльність повинна передбачати собою систему заходів економічного, соціально-культурного та правового характеру, які застосовують державні органи та громадські організації з

метою боротьби зі злочинністю, усунення причин і умов скоєння кримінальних правопорушень та запобігання їм. Звісно ж, засобами й методами виявлення причин є слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, розвиток і узагальнення слідчої і судової практики, анкетування та опитування різних категорій осіб - слідчих, оперативних працівників, засуджених і тих, хто відбуває покарання, посадових осіб та ін. На основі зібраної інформації необхідно сформулювати загальні й конкретні причини та умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. В свою чергу узагальнені матеріали повинні доводитися до публічності (наприклад, через пресу, лекції на підприємствах та т.ін.). Тому, аналізуючи все вищезазначене, пропонуємо, вдосконалити функцію слідчого щодо запобіжної діяльності та внести до КПК України такий процесуальний засіб впливу як внесення подання у відповідний державний орган, громадську організацію або посадовій особі про вжиття заходів щодо усунення виявлених причин кримінального правопорушення та закріпити його у ст. 40¹ КПК України, наступного змісту:

«Стаття 40¹. Подання про вжиття заходів щодо усунення причин і умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення.

Слідчий, прокурор, орган дізнання, встановивши причини і умови, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, мають право внести у відповідний державний орган або посадовій особі подання про вжиття заходів для усунення цих причин і умов.

По даному поданню має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка надіслала це подання не пізніше як у 15-денний строк».

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. — 2012. — № 90—91. — 19 травня.
2. Кримінально-процесуальний кодекс України: офіційне видання. - К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. – 272 с.
3. Слінько С.В. Теорія і практика реформування досудового розслідування: Монографія / С.В. Слінько. – Х.: РВФ «Арсіс ЛТД», 2011. – 270 с. - С. 21.
4. Тертишник В. М. Кримінальний процес України. Загальна частина: підручник / В. М. Тертишник. – Київ : Правова Єдність : Алерта, 2014. – 438 с. — С. 38.

Федосова Олена Валеріївна,
головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
з проблем протидії злочинності Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

ЩОДО УЧАСТІ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ПІДОЗРЮВАНОГО У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Однією з важливих процесуальних гарантій забезпечення інтересів неповнолітнього у кримінальному процесі є участь його законного представника. Безумовно, дослідженню прав і законних інтересів неповнолітнього, його правового статусу під час кримінального провадження присвятили свої наукові праці чимало науковців, серед яких варто відзначити таких як О.М. Бандурка, Ю.М. Грошевой, Г.К. Кожевніков, О.О. Левендаренко, Г.М. Мінковський, Д.П. Письменний, В.А. Рибальська, В.М. Трубніков, Н.В. Шость, та інші. Разом із тим окремі організаційні та правові аспекти забезпечення прав і свобод неповнолітніх, зокрема, участь їх законних представників під час кримінального провадження потребують, на наш погляд, подальших наукових досліджень, що, в свою чергу, сприятиме вдосконаленню діючого кримінального процесуального законодавства.

Необхідність участі законного представника неповнолітнього у кримінальному провадженні обумовлена двома обставинами: неповнотою процесуальної дієздатності неповнолітнього та відповідальністю за виховання й поведінку неповнолітнього законними представниками [1, с. 86].

Відповідно до частини 2 статті 44 КПК як законні представники неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни, піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний [2].

Законний представник відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України є стороною захисту. За загальним правилом, участь законного представника у кримінальному провадженні є його правом, а не обов'язком. Разом з тим, під час допиту неповнолітнього, який не досяг 16 років або визнаний розумово відсталим за рішенням суду участь законного представника у допиті є обов'язковою (частина 1 статті 491 КПК). Крім цього, відповідно до частини 2 статті 488 КПК законні представники можуть бути допитані як свідки [2].

Кримінальним процесуальним законодавством України передбачено, що законний представник користується процесуальними правами особи, інтереси якої він представляє, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим неповнолітнім і не може бути доручена представнику. Необхідно зазначити, що згадане положення є малоінформативним навіть для осіб, які мають юридичну освіту, не кажучи вже про законних представників, чий знання права, як правило, є вкрай обмеженими. Крім цього, у Кримінальному процесуальному кодексі України не вказано, реалізація яких саме процесуальних прав не може бути доручена представникові.

Також, варто звернути увагу на те, що оскільки у ст. 44 КПК України йдеться про законного представника підозрюваного, то зазначений учасник кримінального провадження допускається до участі в ньому з моменту, коли неповнолітньому повідомлено про підозру або затримано за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення. Особа, яка бажає бути законним представником, повинна надати слідчому чи прокурору документи, що підтверджують факт споріднення з неповнолітнім підозрюваним, або той факт, що вона працює в установі чи організації, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, і компетентна представляти його інтереси у правоохоронних та судових органах. Про залучення законного представника слідчий, прокурор виносить постанову, копія якої вручається законному представнику.

Важливо зазначити, що під час кримінального провадження щодо неповнолітнього законні представники зобов'язані використовувати всі не заборонені законом засоби та способи з метою захисту законних інтересів неповнолітнього, якого вони представляють, а саме: з'являтися за викликом слідчого, прокурора, слідчого судді, суду (ст. ст. 135, 489 КПК України); брати участь у допиті малолітньої або неповнолітньої особи (ст. ст. 226, 490, 491 КПК України) та в разі проведення слідчих (розшукових) дій за участі малолітньої або неповнолітньої особи (ст. 227 КПК України) [2]. Як і під час допиту, так і під час проведення слідчих (розшукових) дій законному представникові роз'яснюється його обов'язок бути присутніми під час допиту, а також право заперечувати проти запитань і ставити запитання. Крім того, за наявності підстав законні представники негайно сповіщаються про затримання чи тримання під вартою неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого (ст. 492 КПК України).

Разом із тим участь законного представника у кримінальному провадженні не обмежується лише представництвом законних інтересів неповнолітнього, який унаслідок свого недостатнього розвитку, інтелекту, обмеженої процесуальної дієздатності потребує цього, він за своїм процесуальним статусом має право здійснювати захист власних інтересів,

які можуть бути порушені під час досудового та судового слідства. Однак інтереси неповнолітнього не завжди збігаються з власними інтересами законного представника, а в деяких випадках його дії завдають шкоди інтересам неповнолітнього.

У цьому зв'язку варто зазначити, що законодавець передбачає обмеження участі законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або взагалі його усунення від участі у кримінальному провадженні, якщо це може завдати шкоду інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, і залучення, замість нього, іншого законного представника (ч. 3 ст. 488 КПК України). Так, законний представник підлягає заміні, якщо він є підозрюваним або обвинуваченим у вчиненні кримінального правопорушення, яким неповнолітньому заподіяна шкода; якщо він є захисником або надає правову допомогу підозрюваному, обвинуваченому неповнолітньому; якщо він своїми діями шкодить інтересам неповнолітньому або зловживає наданими йому повноваженнями; якщо він унаслідок своєї бездіяльності не реалізує повноважень, наданих йому законом, тощо. Отже, у разі якщо дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам неповнолітнього, слідчий або прокурор повинні замінити такого законного представника іншим з числа осіб, перелік яких зазначений вище. Водночас, необхідно зазначити, що механізм заміни таких законних представників законодавчо чітко не визначено.

У цьому зв'язку слушною є позиція авторів, які пропонують суб'єктам кримінального провадження, до обов'язків яких входить призначення законного представника, більш активно виявляти наявність або відсутність причин, що перешкоджають участі законного представника у провадженні у справі на різних стадіях. На сьогодні це питання вирішується слідчим або суддею на власний розсуд [3, с.84].

Таким чином, при вирішенні питання про участь законних представників на досудовому розслідуванні при повідомленні про підозру, в допиті неповнолітніх підозрюваних, потрібно брати до уваги такі моменти: почуття, які відчують неповнолітні до даних осіб і можливість їх негативного впливу на неповнолітнього в процесі допиту чи іншої слідчої (розшукової) дії.

Підводячи підсумки викладеному, доходимо висновку, що положення чинного кримінального процесуального законодавства, яким регламентується участь законного представника неповнолітнього, чітко не визначає коло прав та обов'язків законних представників у кримінальному процесі, а практика його правозастосування не повною мірою відповідає завданню забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх. У зв'язку з цим пропонуємо закріпити в Кримінальному процесуальному кодексі України окремі статті, у яких буде сформульовано кри-

мінально процесуальне визначення та основні права й обов'язки законного представника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого як самостійного учасника кримінального процесу.

Список літератури:

1. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция. Проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии / Э.Б. Мельникова. – М., 2001, С. 86.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] / Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

3. Артеменко І.І. Деякі аспекти залучення законного представника у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх / І.І. Артеменко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. Випуск 35.– 2015. Частина I. Том 3. – С.82-85.

Глобенко Геннадій Іванович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства
факультету № 1 Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЧАТКУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Положення чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК України) містять цілу низку новел. Одна з них, це положення щодо відмови від інституту порушення кримінальної справи. У контексті викладеного слід зауважити, що питання початку кримінального провадження завжди перебували в полі зору науковців. За часів дії КПК України 1960 р. процесуалісти висловлювали різні точки зору щодо запровадження нової процедури початку кримінального провадження. Ці погляди безпосередньо вплинули на зміст Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні, затверджений Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008. В ній наголошувалося на необхідності затвердження спрощеної процедури початку досудового розслідування, яким мав вважатися момент отримання уповноваженими законом органами інформації про кримінальний проступок або злочин.

На відміну від КПК України 1960 р., положення чинного КПК України не передбачають прийняття процесуального рішення щодо його початку. Початковий етап досудового розслідування у вітчизняному кримінальному процесі є принципово новим. Так, згідно

п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, досудове розслідування це стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР). Слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до ЄРДР та розпочати розслідування (ч. 1 ст. 214 КПК України). Здійснення досудового розслідування до внесення відомостей до реєстру або без такого внесення не допускається, за винятком проведення у невідкладних випадках огляду місця події.

Отже, чинний КПК України скасував процедуру проведення тривалої перевірки заяв і повідомлень про вчинені або підготовлювані злочини та необхідність ухвалення відповідного процесуального рішення. Разом з тим, аналіз змісту процесуальних норм більшості країн пострадянського простору, що регламентують початок досудового розслідування, зокрема, ст. 210 КПК Азербайджанської Республіки, ст. 175 Республіки Білорусь, ст. 175 КПК Вірменії, ст. 321 Республіки Узбекистан, ст. 156 Республіки Киргизстан, ст. 146 КПК Російської Федерації, свідчить про те, що у більшості з них, існує стадія порушення кримінальної справи. Крім того, у вищевказаних КПК регламентовано дослідчу перевірку за заявами та повідомленнями, а також визначені приводи та підстави для порушення кримінальної справи. У свою чергу, досудове розслідування в Україні, Грузії та Казахстані розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР. Вважаємо, що такий порядок, дозволяє уникати повторного проведення деяких процесуальних дій, наприклад, опитування – допит, дослідження спеціаліста – експертне дослідження тощо.

Розглянемо особливості початку досудового розслідування та деякі проблемні питання, що виникають при застосуванні норм чинного КПК України у практичній діяльності. Так, слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається (ч. 4 ст. 214 КПК України). На жаль, на відміну від ст. 97 КПК України 1960 р., законодавець на даному етапі провадження не передбачив положень щодо необхідності вжиття всіх можливих заходів для запобігання кримінального правопорушення або його припинення. Також, за наявності відповідних підстав, що свідчать про реальну загрозу життю та здоров'ю особи, яка повідомила про кримінальне правопору-

шення, мають вживатися необхідні заходи для забезпечення безпеки заявника, а також членів сім'ї та близьких родичів, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на заявника.

Окремої уваги заслуговують положення глави 41 КПК України, де не в повній мірі враховані особливості процесуальної діяльності окремих службових осіб щодо початку досудового розслідування при виявленні ознак кримінального правопорушення. Зокрема, у разі виявлення ознак кримінального правопорушення на морському чи річковому судні, що перебуває за межами України, досудове розслідування розпочинається негайно; відомості про нього вносяться до ЄРДР при першій можливості (ч. 3 ст. 214 КПК України). З вказаного випливає, що законодавець не передбачив механізму початку досудового розслідування у разі виявленні ознак кримінального правопорушення на повітряному транспорті, а також на території дипломатичних представництв чи консульських установ України. Окрім цього, керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України також не визначений як процесуальна особа, що уповноважена розпочати досудове розслідування. Це випливає з аналізу КПК України, Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події.

На підставі викладеного слід відзначити, що норми кримінального процесуального законодавства які регулюють діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та інших службових осіб на початку досудового розслідування потребують подальшого удосконалення та закріплення у КПК України.

Бондаренко Олексій Олексійович
професор кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО УЧАСТІ ЕКСПЕРТА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Ефективне виконання завдань кримінального судочинства неможливе без використання слідчим, прокурором та судом під час кримінального провадження спеціальних знань обізнаних осіб. Їх застосування надає можливість вирішити питання, що не відносяться до категорії правових та знаходяться поза межами професійних знань вищевказаних суб'єктів.

Аналіз чинного КПК України надає можливість виділити наступні процесуальні форми використання спеціальних знань під час кримінального провадження:

1. Залучення експерта (ст. ст. 69, 242-244, 332, 356 КПК України).
2. Залучення спеціаліста (ст. 71 КПК України).
3. Участь судово-медичного експерта або лікаря у проведенні освідування особи (ст. 241 КПК України).
4. Витребування висновків ревізій та актів перевірок (ч. ч. 2, 3 ст. 93 КПК України).

Аналіз слідчої та судової практики надає можливість стверджувати, що однією з найбільш поширених процесуальних форм використання спеціальних знань під час кримінального провадження є залучення експерта.

Питання призначення та проведення судової експертизи під час кримінального провадження були предметом дослідження багатьох вчених. Незважаючи на це, враховуючи реформування кримінального процесуального законодавства України, процесуальний механізм реалізації вищевказаної форми використання спеціальних знань потребує подальшого дослідження та удосконалення.

Підстави для призначення судової експертизи регламентовані у ст. 242 КПК України. Згідно з її положеннями експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.

Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права. Регламентація даного положення в КПК України є важливим кроком до завершення дискусії в науковій літературі щодо можливості призначення судової експертизи з приводу вирішення правових питань.

Слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо:

- 1) встановлення причин смерті;
- 2) встановлення тяжкості та характеру тілесних ушкоджень;
- 3) визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, які викликають сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності;
- 4) встановлення віку особи, якщо це необхідно для вирішення питання про можливість притягнення її до кримінальної відповідальності, а іншим способом неможливо отримати ці відомості;
- 5) встановлення статевої зрілості потерпілої особи в кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. 155 Кримінального кодексу України;
- 6) визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди довкіллю, заподіяної кримінальним правопорушенням.

Фактичною підставою для призначення експертизи є потреба в наукових, технічних або інших спеціальних знаннях, які необхідні для вирішення певних питань у кримінальному провадженні. До спеціальних знань належать знання у певній галузі науки, техніки, мистецтві або ремеслі та інших окремих сферах людської діяльності.

Спеціальні знання у відповідній галузі діяльності визначаються предметом експертизи. До спеціальних не належать загальновідомі і загальнодоступні наукові знання в галузі матеріального і процесуального права, якими повинні володіти слідчі, прокурори, судді.

У ст. 243 КПК України зазначається, що сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого. Сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової. Останнє положення є формою реалізації засади змагальності сторін та свободи в поданні ними своїх доказів. Залишається незрозумілою форма звернення сторони захисту до експерта для залучення його до кримінального провадження.

Слід зазначити, що право самостійно залучати експерта на договірних умовах для проведення експертизи у потерпілого відсутнє.

Отримання висновку експерта є одним із способів збирання доказів у кримінальному провадженні. Тому слідчий, прокурор, як правило, залучають експерта залежно від наявності до того підстав на свій розсуд, виходячи з конкретних обставин провадження і тих питань, на які має відповісти фахівець з певної галузі знань. Винятки становлять лише випадки, передбачені у ч. 2 ст. 242 КПК України, коли звернення до експерта є обов'язковим.

Заявити слідчому чи прокурору клопотання про залучення експерта на стадії досудового розслідування мають право потерпілий та сторона захисту (підозрюваний, обвинувачений, засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники).

Заявлене клопотання слідчий, прокурор зобов'язані розглянути в строк не більше трьох днів з моменту його подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Особа, яка заявила клопотання про залучення експерта, повідомляється про результати його розгляду. Про повну або часткову відмову в задоволенні клопотання слідчим чи прокурором вноситься вмотивована постанова, копія якої вручається особі, яка заявила клопотання, а у разі неможливості вручення з об'єктивних причин - надсилається їй (ст. 220 КПК України).

У разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді. Слідчий суддя за результатами розгляду клопотання має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам (ч. ч. 1, 6 ст. 244 КПК України).

Можливості звертатися до слідчого судді з відповідним клопотанням потерпілий також позбавлений, що є прогалиною у кримінальному процесуальному законодавстві.

Слід зазначити, що КПК України прямо не регламентує форму процесуального документу, яким стороною обвинувачення залучається експерт до кримінального провадження. Відповідь на це питання міститься у ч. 3 ст. 110 КПК України. Так, рішення слідчого, прокурора приймається у формі постанови. Постанова виноситься у випадках, передбачених КПК, а також коли слідчий, прокурор визнає це за необхідне.

Що стосується процесуального порядку призначення експертизи під час судового провадження у суді першої інстанції, то суд за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого за наявності підстав, передбачених ст. 242 КПК України, має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам.

Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо:

- 1) суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності;
- 2) під час судового розгляду виникли підстави, передбачені ч. 2 ст. 509 КПК України (ч. ч. 1, 2 ст. 332 КПК України).

Участь експерта у кримінальному провадженні не обмежується проведенням судової експертизи. Так, ст. 356 КПК України регламентує процесуальний порядок допиту експерта в суді. За клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або за власною ініціативою суд має право викликати експерта для допиту з метою роз'яснення висновку.

Слід зазначити, що КПК України не регламентує процесуальний статус судового експерта під час допиту. Вважається, що судового експерта слід допитувати за правилами допиту свідка. Крім цього, допит судового експерта доцільно регламентувати також під час досудового розслідування.

Таким чином, під час досудового розслідування сторона захисту може залучити експерта до кримінального провадження шляхом:

- а) заявлення клопотання стороні обвинувачення;

б) самостійного залучення експерта на договірних умовах;
в) звернення з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді.

На відміну від цього, потерпілий може залучити експерта до кримінального провадження лише шляхом заявлення клопотання стороні обвинувачення. Отже, перелік прав потерпілого під час залучення експерта до кримінального провадження потребує розширення.

Таким чином, сформульовані висновки свідчать про актуальність проведення подальшого дослідження зазначених питань.

Даниленко Анастасія Володимирівна,
кандидат юридичних наук
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства ХНУВС

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА УЧАСТЮ ОСІБ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ ДИПЛОМАТИЧНИМ ІМУНІТЕТОМ АБО ПРИВІЛЕЄМ

Інтеграція України у світове співтовариство, розширення взаємних економічних, наукових, культурних та інших зв'язків, а також посилення міграційних процесів населення, на жаль, супроводжується зростанням кількості злочинів, вчинених іноземцями або особами без громадянства або стосовно іноземців та осіб без громадянства.

Конституційні та міжнародні аспекти правового статусу іноземних громадян досліджували у своїх наукових працях Л. Галенська, А. Арбузкін, В. Яровський, В. Назаров, В. Кисиль, В. Пастухов, В. Богуславський. В той же час процесуальні основи участі іноземних громадян у різних сферах суспільних відносин та їх правовий статус були предметом досліджень В. Цепельова, Ф. Агаєва, О. Бистрикіна, О. Олександрової, Н. Маришевої та ін..

Особливості проведення слідчих (розшукових) дій за участю осіб, які користуються імунітетами та привілеями.

Відповідно до ст. 1, 29, 31, 32 - 37 Віденської конвенції про дипломатичні зносини (1961) правом дипломатичної недоторканності володіють:

- 1) глави дипломатичних представництв, члени дипломатичного персоналу представництва;
- 2) члени їх сімей, якщо вони не є громадянами держави перебування;
- 3) члени адміністративно-технічного персоналу представництва і члени їх сімей, що живуть разом з ними, якщо вони не є громадянами держави перебування або не проживають в ній постійно;

4) члени обслуговуючого персоналу представництва, які не є громадянами держави перебування або не проживають в ньому постійно, щодо дій, вчинених ними при виконанні своїх обов'язків.

До дипломатичних агентів також прирівнюються представники деяких міжнародних організацій (наприклад, ООН).

Таким чином, якщо під час кримінального провадження буде встановлено, що особа, яка вчинила злочин, є іноземним громадянином, яка користується дипломатичними привілеями та імунітетами, то для органів досудового розслідування і суду пріоритетними у застосуванні стають правила міжнародного договору (ст. 1 КПК України), які встановлюють виключення із загальних правил (ч. 2 ст. 6 КПК України).

Це фундаментальне положення законодавства України про кримінальне судочинство диктує необхідність дотримуватись у справах щодо іноземців такі розроблені та апробовані на практиці процесуальні процедури:

1) при наявності в іноземного громадянина дипломатичних привілеїв слід обов'язково відображати в кожному процесуальному документі його прохання або згоду на проведення з ним даної дії, причому засвідчувати таке прохання (згоду) його підписом до початку проведення самої дії;

2) у разі використання дипломатичним співробітником його права залишити місце події або при його відмові від дачі показань необхідно у відповідному протоколі зробити відмітку про те, що іноземцю було запропоновано брати участь в тому чи іншому процесуальному дії, і він відмовився;

3) при відмові дипломатичного співробітника від підпису в процесуальному документі необхідно зробити відмітку про відмову від підпису з викладенням повідомлених іноземцем мотивом відмови;

4) у процесуальних документах слід вказувати точні реквізити та терміни дії документів, що засвідчують особу іноземця, адресу його місцезнаходження в Україні і за кордоном.

В той же час проблеми, які були розглянуті в даній роботі, не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому висновленню.

Кочура Олександра Олександрівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства,
Харківський національний університет внутрішніх справ

ЗАСАДА ПІДВИЩЕНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯК ПРОЦЕСУАЛЬНА ГАРАНТІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Загальні засади кримінального провадження це визначальні, фундаментальні, імперативні положення щодо закономірностей і найбільш суттєвих властивостей кримінального процесу, які обумовлюють їх значення як засобу для захисту прав і свобод людини і громадянина, а також для врегулювання діяльності органів та посадових осіб, які здійснюють кримінальне провадження [1, с. 16].

В підтвердження вище викладеного, М.М. Михеєнко відносить до критеріїв визначення поняття засад кримінального процесу наступні властивості:

- 1) це найбільш загальні, вихідні положення, ідеї, які мають фундаментальне значення для кримінального процесу, визначають його спрямованість, побудову в цілому, форму і зміст його стадій та інститутів;
- 2) виражають панівні у державі політичні і правові ідеї, які стосуються завдань і способу здійснення кримінального провадження;
- 3) правила, що отримали закріплення в законі;
- 4) засади мають діяти у всіх або деяких стадіях кримінального процесу та головне у стадії судового розгляду;
- 5) мають загальнообов'язковий характер для всіх учасників процесу;
- 6) правила, що забезпечуються засобами державного примусу і мають правовий механізм реалізації;
- 7) порушення будь-якої засади означає порушення законності [2, с. 35].

Таким чином, у своїй сукупності всі засади кримінального процесу утворюють струнку систему не суперечних одна одній засад визначального характеру, в якій кожна засада органічно та нерозривно пов'язаний як із всією системою, так із іншими засадами. Але нажалі, серед перерахованих засад в главі 2 «Засади кримінального провадження» чинного КПК України не зустрічається такої засади, як підвищений захист прав і законних інтересів неповнолітніх в кримінальному провадженні, хоча її фактичне існування не можна заперечувати. У національному кримінальному процесі стало вже традицією виділення особливостей провадження за участю неповнолітніх. Насамперед, зазначеними особливостями характеризуються провадження відносно неповнолітніх, які бе-

руть участь в них в якості підозрюваних, обвинувачених (глава 38 «Кримінальне провадження щодо неповнолітніх» КПК України). Разом з тим, в кримінальному процесуальному законодавстві України закріплено також ряд правових положень, що забезпечує підвищений захист прав та законних інтересів неповнолітніх потерпілих. До таких положень відносяться норми, що встановлюють особливості провадження слідчих (розшукових) дій за участю осіб, які не досягли 18-річного віку (ст.ст. 226, 227, 336 КПК України); норми, що регулюють захист права неповнолітнього потерпілого і цивільного позивача за рахунок залучення їх законного представника (п. 1 ст. 59, п.1 ст. 64 КПК України).

Уважне вивчення засади підвищеного захисту прав і законних інтересів неповнолітніх в кримінальному провадженні дозволяє встановити її системні зв'язки з іншими засадами кримінального провадження. По-перше, застосування кримінальних процесуальних норм, покликаних компенсувати нездатність неповнолітніх учасників кримінального провадження самостійно захищати свої права та законні інтереси, слугує передумовою для реалізації інших засад кримінального процесу, серед яких змагальність сторін та свобода в наданні ними до суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (ст. 20 КПК України), забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (ст. 24 КПК України) та ін. По-друге, забезпечення повноцінного захисту прав та законних інтересів неповнолітнього виступають в якості важливої гарантії досягнення істини у кримінальному провадженні, що створює умови для реалізації призначення кримінального провадження, тобто загальної задачі на рішення якої націлені всі засади кримінального процесу. По-третє, нормативні положення, що утворюють засаду, яку ми досліджуємо, нерозривно пов'язані зі змістом інших засад кримінального процесу.

Все вище викладене, пов'язано з тим, що гарантована державою рівність прав і свобод людини й громадянина (в тому числі у сфері кримінального провадження) не може бути досягнута за рахунок наділення всіх громадян однаковим набором прав. Законні інтереси осіб різного віку, тих, що відрізняються рівнем розвитку, станом здоров'я або освітою, нехай навіть і володіють однаковими правами, не можна визнавати забезпеченими правами рівною мірою. Вочевидь, що громадянин, який досяг повноліття та володіє життєвим досвідом й має більш високий освітній рівень, здатний незрівнянно більш ефективно використовувати в ході проведення кримінального провадження права, які йому надані. Якби держава не враховувала подібних відмінностей й не передбачувала додаткові правові гарантії, що дозволяють компенсувати правову незахищеність осіб, в силу свого віку і які не здатні здійснювати повно-

цінний захист тих законних інтересів, що ним надаються у кримінальному процесі, тому конституційний принцип рівності перед законом і судом слід було б вважати декларативним [3, с. 37].

При проведенні кримінального провадження необхідність у забезпеченні особливих гарантій прав неповнолітніх обумовлена не лише турботою про їх особисті інтереси, а також міркуваннями суспільної користі. Зацікавленість суспільства в тому, щоб дитина, мала можливість повернутися до нормального життя і згодом стала законослухняним громадянином, не викликає сумнівів. Тому, з метою компенсації обумовленої емоційної, духовної та інтелектуальної незрілості, нездатності неповнолітніх самостійно здійснювати повноцінний захист своїх прав і законних інтересів та створення умов для подальшої реінтеграції цієї дитини в суспільство, в національному кримінальному процесуальному законодавстві сформовано систему взаємопов'язаних норм, що встановлюють додаткові процесуальні гарантії, які забезпечують режим підвищеного захисту прав і законних інтересів цих учасників кримінального провадження. Необхідно відзначити, що забезпечення таких гарантій повинно бути досягнуто за допомогою істотних відступів від загального порядку кримінального провадження, що призводять, в кінцевому підсумку, до диференціації кримінальної процесуальної форми.

Таким чином, ми бачимо, що зміст засади підвищеного захисту прав і законних інтересів неповнолітніх повинен стати органічною частиною системи засад національного кримінального процесу тому, що утворює сукупність кримінальних процесуальних норм, покликаних, зокрема:

1) компенсувати обумовлену емоційною, інтелектуальною незрілістю нездатність неповнолітніх самостійно здійснювати повноцінний захист своїх прав і законних інтересів;

2) мінімізувати негативний вплив, який може бути завданий на неповнолітніх учасників кримінального провадження, в ході проведення процесуальних дій (як в ході досудового розслідування, так і судового провадження);

3) забезпечити створення умов для подальшої ресоціалізації дитини, яка стала жертвою злочину.

Тому теоретична розробка засади підвищеного захисту прав і законних інтересів неповнолітніх у кримінальному провадженні, чітке визначення його змісту представляється в даний час дуже актуальним напрямом розвитку національної кримінальної процесуальної науки. Вирішення цих завдань дозволить у майбутньому не тільки домогтися на практиці підвищення рівня правової захищеності неповнолітніх учасників кримінального процесу (як з боку обвинувачення, так і з боку захисту), але також сформулювати обґрунтовані рекомендації, спрямовані на вдосконалення національного кримінального процесуального законодавства.

В той же час, підняті питання не є остаточними і підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Список літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1/ О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. – 768 с.

2. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України : підручник / М.М.Михеєнко, В. Т. Нор, В. П Шибіко. – 2-ге вид., перероб. і доп.. – К. : Либідь, 1999. – 536 с.

3. Дикарев И. С. Принцип повышенной защиты прав и законных интересов несовершеннолетних / И. С. Дикарев // Российская юстиция. – 2007. - № 5. – С. 37-39.

Рось Г. В.
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства ХНУВС

ОКРЕМІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Відповідно до глави 42 КПК України, яка визначає загальні засади міжнародного співробітництва, та зокрема статті 542 КПК України міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, тимчасової передачі осіб, перейняття кримінального переслідування, передачі засуджених осіб та виконання вироків. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у КПК України, форми співробітництва під час кримінального провадження.

Порядок направлення запиту до іншої держави, порядок розгляду уповноваженим (центральною) органом України запиту іншої держави або міжнародної судової установи про таку допомогу і порядок виконання такого запиту визначаються КПК України та чинними міжнародними договорами України.

За відсутності міжнародного договору України міжнародна правова допомога чи інше співробітництво може бути надано на підставі запиту іншої держави чи запитано на засадах взаємності, які полягають в тому, що уповноважений (центральною) орган України, направляючи до такої держави запит, письмово гарантує запитуваній стороні розгля-

нути в майбутньому її запит про надання такого самого виду міжнародної правової допомоги. Так само, відповідно до тих же засад взаємності, уповноважений (центральный) орган України розглядає запит іноземної держави лише за наявності письмової гарантії запитувачої сторони прийняти і розглянути в майбутньому аналогічний запит України.

Уповноваженим (центральним) органом є орган, уповноважений від імені держави розглянути запит компетентного органу іншої держави або міжнародної судової установи і вжити заходів з метою його виконання чи направити до іншої держави запит компетентного органу про надання міжнародної правової допомоги. Такими центральними органами, відповідно до ст. 545 КПК України, є:

- Генеральна прокуратура України, яка звертається із запитом про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України;

- Національне антикорупційне бюро України – звертається із запитом про міжнародну правову допомогу під час досудового розслідування та розглядає відповідні запити іноземних компетентних органів у підслідних йому кримінальних провадженнях;

- Міністерство юстиції України – звертається із запитом судів про міжнародну правову допомогу у кримінальному провадженні під час судового провадження та розглядає відповідні запити судів іноземних держав.

Здійснюється міжнародне співробітництво через відповідний запит (доручення, клопотання) про міжнародну правову допомогу, який складається і надсилається до уповноваженого (центрального) органу України органом, який здійснює кримінальне провадження, або уповноваженим ним органом.

При цьому з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги на території України можуть бути проведені будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором.

Якщо для виконання запиту компетентного органу іноземної держави необхідно провести процесуальну дію, виконання якої в Україні можливе лише з дозволу прокурора або суду, така дія здійснюється лише за умови отримання відповідного дозволу в порядку, передбаченому КПК України, навіть якщо законодавство запитувачої сторони цього не передбачає. У разі ж якщо при зверненні за допомогою в іноземній державі необхідно виконати процесуальну дію, для проведення якої в Україні потрібен дозвіл прокурора або суду, така процесуальна

дія може запитуватися лише після надання відповідного дозволу прокурором або судом у порядку, встановленому КПК України. При цьому належно засвідчена копія такого дозволу долучається до матеріалів запити (ст. 562 КПК України).

У зв'язку з цим постає декілька запитань. Так, наприклад, у разі необхідності проведення обшуку в іноземній державі слідчий за погодженням з прокурором або прокурор має звернутися до слідчого судді з клопотанням про обшук для отримання дозволу на його проведення. При цьому строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення обшуку не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали.

Враховуючи ж те, що запит про міжнародне співробітництво і долучені до нього документи мають супроводжуватися засвідченим у встановленому порядку перекладом мовою, визначеною відповідним міжнародним договором України, а за відсутності такого договору – офіційною мовою запитуваної сторони або іншою прийнятною для цієї сторони мовою, а, як показує практика, переклад зазначених документів і запити про міжнародну правову допомогу, його погодження та направлення до відповідної іноземної держави може відбуватися доволі тривалий час, тож строк дії ухвали слідчого судді на проведення конкретної слідчої (розшукової) чи іншої процесуальної дії може сплинути раніше, ніж запит дійде до безпосереднього виконавця в іноземній державі. Як бути в таких випадках закон не визначає і жодних обмовок, зокрема стосовно питань міжнародного співробітництва, з цього приводу не містить.

У зв'язку з цим доцільно було б передбачити в КПК України або більш тривалі строки дії відповідної ухвали слідчого судді чи принаймні можливість їх продовження, або можливість не вказувати в ухвалі слідчого судді строк її дії, якщо така ухвала необхідна для проведення процесуальних дій в рамках міжнародного співробітництва.

Фоміна Т.Г.

Харківський національний університет внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ У ВИГЛЯДІ ЗАСТАВИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ТРИМАННЮ ПІД ВАРТОЮ

Запобіжні заходи традиційно належать до тих процесуальних інститутів, що постійно перебувають у центрі уваги як науковців, так і практиків. Одним із видів запобіжних заходів є застава, яка полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з

метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у дохід держави в разі невиконання цих обов'язків.

Застава у кримінальному провадженні може застосовуватись як самостійний запобіжний захід або як альтернатива триманню під вартою. Відповідно існує й різний порядок застосування даного заходу. У ч. 3 ст. 183 КПК України передбачена можливість застосування застави як альтернативи триманню під вартою. У такому випадку слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою зобов'язаний визначити розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим обов'язків. Крім того, в ухвалі слідчого судді, суду зазначаються, які обов'язки з передбачених ст. 194 КПК України будуть покладені на підозрюваного, обвинуваченого у разі внесення застави, наслідки їх невиконання, обґрунтовується обраний розмір застави, а також можливість її застосування, якщо таке рішення прийнято у кримінальному провадженні, передбаченому ч. 4 ст. 183 КПК України. Вважаємо, що ці положення діючого кримінального процесуального законодавства України виражають гуманність та демократичність закону, оскільки можливість внести заставу і виконувати обов'язки, які будуть визначені слідчим суддею, судом в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді застави, більш позитивно сприймаються, ніж перебування у місцях попереднього ув'язнення.

Застосування застави як альтернативи триманню під вартою відбувається у такому порядку. Підозрюваний, обвинувачений або заставодавець мають право у будь-який момент внести заставу у розмірі, визначеному в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. При цьому факт внесення застави є підставою для звільнення підозрюваного, обвинуваченого з-під варти. З цього моменту підозрюваний, обвинувачений, заставодавець зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки, пов'язані із застосуванням запобіжного заходу у вигляді застави. Роз'яснення обов'язків здійснюється уповноваженою службовою особою місця ув'язнення.

Вказане положення не суперечить міжнародно-правовим актам у сфері захисту прав людини. Відповідно до ч. 3 ст. 5 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод звільнення заарештованого може бути обумовлено гарантіями з'явитися на судові засідання. Як вказано у коментарі до статті 5 Конвенції, у даному положенні не міститься ніякого права на попереднє звільнення, але його дія виходить за межі простої заяви або дозволу. Якщо мотивом тримання під вартою залишається лише побоювання, що підсудний сховається і не з'явиться до суду, то у постанові про попереднє звільнення повинні бути вказані умови, що забезпечать його явку в суд. Умови, що забезпечать явку

особи в суд, можуть бути різні, але зрозуміло, що у справі про фінансові операції, це повинно бути або порука або застава. Як бачимо, положення кримінального процесуального законодавства України і положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод не забороняють підозрюваному, обвинуваченому (підсудному) вимагати зміни запобіжного заходу із тримання під вартою на заставу. Але реалізація даних положень вимагає виконання певних умов. По-перше, застосування застави вимагає від підозрюваного, обвинуваченого або від заставодавця надання слідчому, прокурору, суду гарантій виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього і прийнятих ним обов'язків. По-друге, дані гарантії повинні забезпечити явку підозрюваного, обвинуваченого до слідчого, прокурора, суду а також запобігти спробі переховуватися від органу досудового розслідування та/або суду.

Дискусійним, на нашу думку, є положення ч. 4 ст. 183 КПК України, якою закріплено, що слідчий суддя, суд при постановленні ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою має право не визначити розмір застави у кримінальному провадженні: 1) щодо злочину, вчиненого із застосуванням насильства або погрозою його застосування; 2) щодо злочину, який спричинив загибель людини; 3) щодо особи, стосовно якої у цьому провадженні вже обирався запобіжний захід у вигляді застави, проте був порушений нею. Вважаємо, що випадки, перелічені у п. 1, 2 ч. 4 ст. 183 КПК України, потребують обрання більш суворого запобіжного заходу, ніж застава. У зв'язку з цим, пропонуємо уточнити положення ч. 4 ст. 183 КПК України, вказавши, що у випадках, коли вчинено злочин із застосуванням насильства або погрозою його застосування, а також злочин, який спричинив загибель людини, суд не визначає розмір застави, а застосовує запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Таким чином, діючий КПК України закріпив положення, згідно яких застава у кримінальному провадженні може застосовуватись як самостійний запобіжний захід або як альтернатива триманню під вартою. Ці положення виражають гуманність та демократичність закону. Разом з тим, на нашу думку, КПК України потребує доповнень, що унеможливлять застосування застави при вчиненні насильницьких та особливо тяжких злочинів.

Абламський С. Є.
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства,
кандидат юридичних наук

СУЧАСНИЙ СТАН УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Цілком беззаперечно, одноманітне розуміння поняття «захист» у кримінальному провадженні має важливе значення, оскільки відповідно до ст. 2 КПК України одним з його завдань є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. З огляду на зазначене в правозастосовній діяльності нагальним і водночас пріоритетним питанням є ефективна реалізація інституту захисту в кримінальному провадженні. Це обумовлено тим, що: по-перше, захист відображає одну з функцій кримінального процесу – функцію захисту (як держави й суспільства, так і будь-якої особи в кримінальному провадженні); по-друге, вказує на одну із сторін кримінального провадження – сторону захисту. При цьому, як свідчать останні дослідження, вченими у зміст зазначеного поняття вкладаються різні значення, які часом навіть діаметрально протилежні, що обумовлено відсутністю його законодавчого закріплення.

Більш того, прийняття нових законів здебільшого здійснюється без напрацювання відповідних концепцій, врахування сталої юридичної термінології, а експертні висновки до законопроектів часом ігноруються. У зв'язку з цим окремі нормативно-правові акти є неузгодженими і суперечать один одному, а інші взагалі залишаються декларативними. У подальшому така недосконала законодавча техніка призводить до виникнення прикладних проблем, сприяє допущенню порушень прав, свобод та законних інтересів особи в кримінальному провадженні. Отже, піднята проблема є досить актуальною і складною, що зумовлює необхідність концептуальної зміни до підходів її вирішення, перегляду наукових поглядів і, в цілому, вимагає перегляду парадигм у правозастосовній діяльності. У цьому контексті слід підтримати позицію Т. В. Омельченка, який слушно вказав на те, що важливим елементом ефективності нових законів є дотримання відповідних правил під час підготовки законопроектів. Тобто, розробка будь-яких проектів законів повинна здійснюватися на підставі теоретично обґрунтованих наукових положень, які пройшли певну апробацію у практичній діяльності [1, с. 70].

Крім цього, у правозастосовній діяльності продовжують існувати стереотипи, які зорієнтовані на другорядне ставлення до сторони захисту, що призводить до неповноцінної реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав. Запроваджена змагальна модель криміна-

льного судочинства виявилася нездатною у повній мірі вирішувати завдання кримінального провадження. І це навіть незважаючи на те, що першочерговим завданням нашої держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини, що проголошено у Конституції України.

Зі змісту аналізу ст. 20 КПК України вбачається, що невід'ємним структурним елементом забезпечення права на захист є надання особі можливість скористатися правовою допомогою. Зазначене право передбачено низкою міжнародно-правових актів і Конституцією України. Однак звернемо увагу, що з метою вдосконалення конституційних основ здійснення правосуддя для практичної реалізації принципу верховенства права і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справи незалежним і безстороннім судом Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02.06.2016 р. [2] до Основного Закону країни були внесені відповідні зміни. Однією з новацій законотворця стало закріплення в ст. 59 Конституції України положення про те, що кожен має право на професійну правничу допомогу користування правничою допомогою, а не на правову, як було раніше. При цьому до чинних законів України та підзаконних нормативно-правових актів, якими безпосередньо врегульовані питання надання правової допомоги, відповідні зміни на сьогодні не внесено. Це наочно свідчить про недосконалість законодавчої техніки.

У пояснювальній записці до наведеного вище закону вказано, що заміна терміна «правова допомога» на «правнича допомога» обумовлена стандартами української мови, які визначають, що прикметник, застосовуваний для позначення відповідного виду допомоги, походить від іменника, що позначає саму професію особи, яка надає таку допомогу. Іменником для позначення особи, яка надає послуги у сфері права (у юридичній сфері), є слово «правник». Отже, саме особи, що належать до правничої професії, надають професійну правничу допомогу.

Слід відзначити, що відразу з приводу наведеної новації серед учених розгорнулася жвава дискусія. Так, одні навіть вважають, що правова і правнича допомога це родові синоніми. Якщо навіть і так, то ми підтримуємо думку І. Голованя, який слушно зауважив, що навіщо взагалі один синонім міняти на інший, перевертаючи «догори дригом» колосальний масив вітчизняного законодавства [3]. На протипагу цьому Н. Фешик вважає, що жодних об'єктивних нарікань щодо такого внесення змін не має та не може бути. Кожен має погодитися, що і продавець в магазині, і столяр, і сантехнік мають бути професійними, володіти спеціальними знаннями і навичками. Адвокат, який несе важливу соціальну функцію в демократичному суспільстві має бути особливо професійною та відповідальною особою [4], що є безспірним фактом. Зважаючи на це автор вважає, що при зміні цих термінів не має виникати жодних питань, з чим важко погодитися, адже термін «правова допомога» вже не один десяток років

вживається як в теорії права, так й інших галузях права. На мою думку, не має жодного сенсу змінювати правову допомогу на професійну правничу допомогу, адже знову розпочнеться плутанина в його розумінні, а отже буде здійснюватися і вільне його правозастосування, що неминуче призведе до порушення прав і свобод людини. У більшій мірі дане питання має філологічне значення, при цьому впливає на практичність ефективного захисту прав і свобод особи. До того ж, втрачається сенс і значення відомих нам рішень Конституційного Суду України щодо забезпечення кожній особі права на правову допомогу, доречі в одному з яких надано тлумачення поняття «правова допомога».

Отже, в сучасних умовах реформування національного законодавства підняте питання є досить актуальним і потребує подальшого комплексного вивчення та дослідження з метою напрацювання пропозицій і рекомендацій щодо відповідних змін і доповнень. Пропоную учасникам конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Список літератури:

1. Омельченко Т.В. Теоретичні колізії Кримінального процесуального кодексу України / Т.В. Омельченка // Впровадження нового Кримінального процесуального кодексу України в правоохоронну діяльність та навчальний процес: досвід та шляхи удосконалення : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 5 квіт. 2013 р. / МВС України, Хакр. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2013. – С. 70-74.

2. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2016. – № 28. – Ст. 532.

3. Головань І. Венеціанська комісія та конституційна філологія <http://hronika.info/mnenia/119179-venecanska-komsya-ta-konstitucyna-flogoya.html>.

4. Фешик Н. Адвокатська монополія на представництво в судах України – якісно позитивні зміни чи спосіб затягування клієнтів? <http://unba.org.ua/publications/1070-advokats-ka-monopoliya-na-predstavnictvo-v-sudah-ukraini-yakisno-pozitivni-zmini-chi-sposib-zatyaguvannya-klientiv.html>.

Романюк В.В.

Харківський національний університет внутрішніх справ,
факультет №1 (слідства), кандидат юридичних наук

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Процедура відкриття досудового розслідування є першим етапом кримінального провадження щодо неповнолітніх. Чинна норма Кримінального процесуального закону не передбачає будь-яких процесуальних особливостей від моменту подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення слідчим, прокурором до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку розслідування, крім випадків, визначених у ч. 3 ст. 214 КПК України. Обмеження у часі уповноважених на початок досудового розслідування осіб у порівнянні з вимогами попереднього КПК на сьогоднішній день позитивно оцінено. Але при відкритті кримінального провадження щодо неповнолітніх при його начебто простоті здійснення, процесуальна форма цього провадження з самого початку повинна відповідати вимогам ч. 2 ст. 484 КПК України, яка надає певної особливості як цьому провадженню взагалі, так і цьому етапу зокрема.

Структуру процесуальної діяльності на вказаному етапі кримінального провадження утворює сукупна послідовність відокремлених, але пов'язаних між собою процесуальних актів (дій), які об'єднані спільною метою: подання заяви особою або самостійне виявлення слідчим, прокурором обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім; прийняття та реєстрація заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми; внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; початок розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх; невідкладне повідомлення у письмовій формі прокурора слідчим про початок досудового розслідування кримінального провадження щодо неповнолітніх.

Подання особою заяви – це дії заявника або потерпілого щодо доведення до відома уповноваженого органу відомостей про вчинене кримінальне правопорушення, що служить передумовою для початку досудового розслідування. Ст. 7 Закону України «Про звернення громадян» забороняє відмову в прийнятті та розгляді звернення з посиланням, зокрема, на статтю і вік. Усвідомлюючи те, що дія цього Закону не поширюється на порядок розгляду заяв і скарг громадян, встановлений в тому числі кримінальним процесуальним законодавством, ми проаналізували

Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань і не виявили у ньому подібної норми.

Звернемо увагу на ситуацію, коли до правоохоронного органу з'являється із зізнанням про вчинення кримінального правопорушення неповнолітній. Стосовно цього випадку КПК України не містить приписів щодо особливості оформлення такої заяви, хоча у ст. 66 КК України передбачено, що обставиною, яка пом'якшує покарання, визнається з'явлення із зізнанням. Хоча суспільству і відомі негативні приклади реалізації інституту явки з повинною, але він, існуючи у матеріальному праві, також повинен мати свою реалізацію у процесуальному праві. Тому удосконалення такого виду джерела інформації як з'явлення із зізнанням може забезпечити втілення того позитивного значення, яке має це явище, особливо якщо воно здійснене неповнолітньою особою.

Тобто, при надходженні заяви від неповнолітнього правопорушника її зміст заноситься до протоколу усної заяви (повідомлення) про кримінальні правопорушення; така заява реєструється у встановленому порядку у ЄРДР; про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення така особа не повинна попереджатися.

Однак, постає питання про кримінальний процесуальний статус такої особи, адже, за чинним КПК України, статус підозрюваного на цьому етапі досудового слідства такий неповнолітній отримати не може. Тому вважаємо, що саме починаючи з моменту подання такої заяви неповнолітнім, доцільно передбачити наділення його статусом підозрюваного, який повинен визначатися не лише випадком затримання, обрання запобіжного заходу або наявності достатніх доказів для підозри особи, а необхідністю дати цій особі можливість активно протистояти підозрі у вчиненні кримінального правопорушення. І цей крок відповідає тенденції, втіленій у КПК України, щодо посилення охорони та захисту прав учасників кримінального провадження. Надання неповнолітньому статусу підозрюваного можна забезпечити шляхом внесення відповідних змін до п. 1 ч. 1 ст. 276 КПК України.

Етап прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення законодавцем також було максимально спрощено. Насамперед це обумовлено дією ч. 4 ст. 214 КПК України, згідно з якою відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається. Зокрема, вказується, що слідчий, прокурор здійснюють свої повноваження відповідно до вимог КПК, починаючи з моменту надходження інформації про кримінальне правопорушення від заявника до правоохоронного органу. Призначення цього етапу – наведення у основних обліково-реєстраційних формах стислих даних про кримінальне правопорушення у строки, передбачені КПК України. А його специфіка пов'язана із тим, що під час реєстрації

у облікових документах та єдиному обліку даних відбувається відображення інформації про кримінальні правопорушення, зокрема, і про окремі елементи складу злочину – його суб'єкта. Тобто факту вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім, що має власне правове значення.

Так, з точки зору захисту прав та законних інтересів неповнолітніх, вчинення правопорушення ними слід розглядати як певний юридичний факт, який обумовлює запровадження в дію особливого охоронного режиму, який втілений у власному порядку кримінального провадження. Це забезпечує формування правосуддя щодо неповнолітніх правопорушників, яке здійснюється із урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку. І таке правосуддя, яке найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього та відповідає його віковим та психологічним особливостям (ч. 2 ст. 484 КПК України), повинно діяти вже із самого початку кримінального провадження, коли стає відомо, що кримінальне правопорушення ймовірно вчинене неповнолітнім. Тому є підстави для того, щоб із самого початку вказувати на вчинення такою особою кримінального правопорушення. Зокрема при встановленні неповноліття підозрюваного доцільно виносити постанову про зміну порядку досудового розслідування і продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 38 КПК (як у випадку, передбаченому ч. 2 ст. 503 КПК України).

Якщо проаналізувати ті відомості, які згідно з ч. 5 ст. 214 КПК України вносяться до ЄРДР, то пряма вказівка на необхідність внесення даних про особу правопорушника не передбачена. Хоча у низці підзаконних актів міститься вимога про обов'язкове внесення до обліково-реєстраційних документів, які складаються при вчиненні кримінального правопорушення, даних про осіб, які його вчинили (п. 2.1 «Порядок внесення відомостей до Реєстру» наказу Генерального прокурора України від 06.04.2016 р. № 139). Отже, відомості про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, є даними, які можуть, а за їх наявності – обліковуються під час початку кримінального провадження. До того ж, КПК України не містить заперечення щодо фіксації інформації про таку особу у відповідних обліково-реєстраційних документах. Цей висновок ми робимо із аналізу тексту ч. 5 ст. 214 кодексу, де у п. 7 передбачено, що до ЄРДР вносяться інші обставини, передбачені «Положенням про Єдиний реєстр досудових розслідувань». Таке розширене тлумачення змісту інформації (інші обставини), яка може бути внесена до ЄРДР, є цілком обґрунтованою, адже дає можливість врахувати особливості кожного кримінального правопорушення, що і знаходить своє відображення у ЄРДР та у відповідних заявах, облікових формах.

Як узагальнення наведеного стосовно початку кримінального провадження щодо неповнолітніх, відмітимо: структура процесуальної діяльності на цьому етапі складається із подання, прийняття та реєстрації заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення, де виконання відповідних дій призведе до реалізації права особи на судовий захист та виконання завдань швидкого, повного та неупередженого розслідування; особливості, які мають місце на цьому етапі, пов'язані із своєчасним наданням неповнолітній особі відповідного процесуального статусу, належним обліком такого провадження як особливого; регулювання етапу початку кримінального провадження щодо неповнолітніх в цілому слід визнати достатнім, але певні моменти потребують свого більш докладного регулювання; основним засобом забезпечення прав, свобод неповнолітніх у кримінальному провадженні є своєчасне виявлення факту, що кримінальне правопорушення вчинене саме неповнолітнім, та своєчасне введення на цій підставі у дію щодо такої особи передбаченого законом охоронного режиму; важлива роль у дотриманні вимог закону щодо початку кримінального провадження та забезпечення прав неповнолітніх належить прокурорському нагляду.

Терещук С. С.

кандидат юридичних наук, викладач кафедри
кримінального процесу та організації
досудового слідства факультету №1,
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕРНЕННЯ РЕЧОВИХ ДОКАЗІВ ПІСЛЯ НАБРАННЯ ВИРОКОМ СУДУ ЗАКОННОЇ СИЛИ

В практичній діяльності нерідко виникають питання, пов'язані зі своєчасним поверненням предметів і документів, які були визнані речовими доказами у кримінальному провадженні. Це стосується усіх доказів, котрі було отримано у процесі збирання доказів, фіксації та оцінки, а також важливим питання є у разі потреби повернення законному володільцю, речей, котрі були визнані доказами у кримінальному провадженні, після закінчення проведення судового розгляду кримінального провадження або оголошення вироку рішенням суду. Згідно із положенням ч.1 ст. 100 чинного КПК України «Речовий доказ, який був наданий стороні кримінального провадження або нею вилучений, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю» [1]. Беручи до уваги той факт, що чіткий термін повернення речових доказів, зокрема, грошових коштів законодавцем чітко не урегульовано, на практиці досить часто виникають проблемні питання щодо механізму повернення речових доказів, оскільки окремі учасники кримінального провадження звертаються зі

скаргами. З цих питань працівники правоохоронних органів, зокрема слідчі після закінчення проведення досудового розслідування або з інших причин не приділяють істотного значення своєчасному поверненню предметів, документів та іншого майна, що на певному етапі кримінального провадження було визнано, як речові докази, після завершення досудового розслідування інших причин створюють перешкоди володільцю у праві подальшого користування певним майном.

Таким чином слідчий, прокурор приймають рішення суб'єктивно, щодо терміну повернення отриманих доказів під час досудового розслідування, але повинні враховувати положення ст. 28 КПК України «Розумні строки», де зазначено, що під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки.

Правове регулювання порядку зберігання, вилучення, обліку та передачу речових доказів конкретизується у Інструкції «Про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна, органами дізнання, досудового слідства і суду» від 27 серпня 2010 року [3], а саме детальне роз'яснення терміну повернення грошових коштів та інших цінностей надано роз'яснення у п. 72 вищезазначеної інструкції, а саме: «За наявності вироку (ухвали) суду, що набрали законної сили, постанови, за якої вилучені цінності, валюта та інше майно, перелічене у п. 27 Інструкції, підлягає поверненню, повертаються власникові або за його довіреності іншій особі протягом шести місяців з дня оголошення рішення».

Зазначене питання також конкретизується та роз'яснюється розкривається у Судовій практиці Верховного суду України від 17.03.2010 «Судова практика щодо вирішення питання про речові докази, передачу в дохід держави грошей, валюти, цінностей, іншого нажитого злочинним шляхом майна або такого, що було об'єктом злочинних дій», у п'ятому абзаці зазначено: «Порушення процедури при вилученні, обліку та зберіганні речових доказів досить поширені у слідчій практиці, що позбавляє суд посперитися на фактичні данні, на підставі яких у визначених законом порядку встановлюються наявність або відсутність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи» [2].

Крім цього вище визначеному питанню поводження із речовим доказом слід враховувати судову практику: «Щодо вирішення питання про речові докази, передачу в дохід держави грошей, валюти цінностей, іншого нажитого злочинним шляхом майна або такого, що було об'єктом злочину» [2], де висвітлено порядок, підстави та інші рекомендації судам під час вирішення питання про долю речових доказів під час прийняття рішення про речові докази, а також зазначено, що прове-

дене узагальнення практики вирішення місцевими та апеляційними судами питання щодо речових доказів, передачі у дохід держави грошей, валюти цінностей, іншого нажитого злочинним шляхом майна або такого, що було об'єктом злочинних дій, але через не встановлення законного володільця також має перейти у власність держави, свідчить про те, що органи досудового слідства та суди продовжують допускати порушення вимог чинного законодавства в частині збирання речових доказів, їх реалізації, а також вирішення питання щодо речових доказів. Крім цього у узагальненні Верховного Суду України зазначається, що суди при вирішенні питання щодо речових доказів іноді допускають недбалість та вдаються до спрощення, що найчастіше призводить до прийняття додаткових постанов і тяганини у вирішенні цих питань на стадії виконання вироків суду. Складними питанням, що стосується виконання судових рішень у частині речових доказів, які знаходяться поза межами суду, є несвоєчасність їх виконання відповідними органами, установами, підприємствами, де зберігаються речові докази, у зв'язку з чим справи тривалий час перебувають на контролі відповідних за виконання судових рішень працівниками апарату суду [2].

У постанові Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року №1104 із змінами та доповненнями № 437 від 13.07.2016 року висвітлено порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження. В той же час в ній стосовно повернення доказів зібраних у процесі розгляду кримінального провадження у повному обсязі не розкрито, що є прогалиною у чинному законодавстві [4].

Слід зробити висновок, що грошові суми в національній валюті, іноземна валюта, платіжні документи та інші цінні папери за наявності ухвали суду, що набрала законної сили підлягає поверненню власникові на протязі шести місяців, таким чином законодавець урегулював питання повернення деяких доказів визначивши конкретний термін шість місяців з дня оголошення рішення.

На нашу думку термін шість місяців з дня оголошення рішення не виправдано перевищений, оскільки істотно порушується право власника на користування та розпорядження належаного йому майна, на підставі визначеного пропонуємо замість терміну «протягом шести місяців» вказати інший термін - «якнайшвидше, але не пізніше двох місяців з дня набрання рішенням суду у законної сили», таким чином ми забезпечимо право особи на володіння та розпорядження майном.

Висновок: На підставі окремих аспектів викладеного, пропонуємо внести доповнення до ст. 100 КПК України, де визначити термін повер-

нення предметів або речей, які були визнаними речовими доказами працівниками органів досудового розслідування: «як найшвидше, але пізніше двох місяців після набрання вироком суду законної сили». Втім підняті питання підлягають окремому дослідженню, та науковому вивченню.

Список літератури:

1. Кримінально процесуальний кодекс України: станом на 15 червня 2016 року. –: Право, 2016. 374с.
2. Верховний суд України, «Судова практика щодо вирішення питання про речові докази, передачу в дохід держави грошей, валюти цінностей, іншого нажитого злочинним шляхом майна або такого, що було об'єктом злочину» від 17.03.2010 електронний ресурс: zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n_001700-10/page;
3. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду від 27.10.2010 року електронний ресурс: zakon2.rada.gov.ua;
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 р. «Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України» електронний ресурс: zakon2.rada.gov.ua;

Кузубова Т. О.
ад'юнкт кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства факультету № 1 (слідства)
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6488-4971>

ВИЛУЧЕННЯ РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕНІ

Запровадження до чинного КПК України інституту тимчасового доступу до речей і документів спрямовано на розширення засади змагальності в кримінальному провадженні, надання його сторонам рівних можливостей щодо збирання доказів [1, с. 282]. Ми цілком погоджуємося з цим, оскільки відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України [2] одною з основних засад судочинства є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Згідно зі ст. 22 КПК України кримінальне провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне обстоювання сторонами обвинувачення і захисту своїх правових позицій, прав,

свобод і законних інтересів засобами, передбаченими КПК України. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання і подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань [3].

Аналізуючи положення п. 19 ч. 1 ст. 3, ст. 159–166 КПК України, можливо зробити висновок, що правом застосування дослідженого правового інституту зі сторони захисту є підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники. Додамо, що одним із трьох способів здійснення тимчасового доступу до речей і документів є їх вилучення (ч. 1 ст. 159 КПК України). Тобто, кожна з перелічених осіб може звернутися до слідчого судді, суду з клопотанням про надання дозволу на здійснення тимчасового доступу до речей і документів способом їх вилучення. Такий дозвіл буде надано у разі дотримання правової процедури й наявності достатніх для того підстав. Сторона захисту, вилучивши речі і документи, оцінює їх важливість та значимість для виконання функції захисту, а також доцільність їх використання в кримінальному провадженні.

Варто підкреслити, що між вилученням речей і документів стороною захисту та наданням їх до суду в якості доказів або прийняттям рішення про недоцільність їх використання в кримінальному провадженні (ч. 6 ст. 290 КПК України) проходить певний проміжок часу, який, як свідчить практика, може обчислюватись днями, місяцями та навіть роками. Відповідно до положень ч. 1, 2 ст. 100 КПК України речовий доказ або документ, вилучений тимчасовим доступом, зберігається у сторони кримінального провадження, яка його вилучила. Сторона кримінального провадження повинна зберігати вилучене у стані, придатному для використання в кримінальному провадженні. Слідчий, прокурор зобов'язані оглянути, сфотографувати та докладно описати в протоколі огляду речові докази, які вилучені. У той самий час до сторони захисту аналогічних вимог законодавством не пред'явлено, що, на наш погляд, суперечить засаді змагальності сторін.

На підставі вимог ч. 2 ст. 100 КПК України сторона обвинувачення здійснює зберігання речових доказів за правилами, передбаченими Порядком зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження (далі – Порядок) [4]. З-поміж іншого, у п. 3, 7 Порядку закріплено, що речові докази, за винятком документів, які зберігаються разом з матеріалами кримінального провадження, повинні бути належним чином упаковані та опечатані; спосіб упаковки повинен забезпечувати неможливість підміни або зміни вмісту без порушення її цілісності та схоронність вилучених (отриманих)

речових доказів від пошкодження, псування, погіршення або втрати властивостей, завдяки яким вони мають доказове значення; вилучені (отримані) стороною обвинувачення речові докази зберігаються разом з матеріалами кримінального провадження в індивідуальному сейфі (металевій шафі) слідчого, який здійснює таке провадження; речові докази, в тому числі документи, які за своїми властивостями (габаритами, кількістю, вагою, об'ємом) не можуть зберігатися разом з матеріалами кримінального провадження, зберігаються у спеціальних приміщеннях органу, у складі якого функціонує слідчий підрозділ, що обладнані сейфами (металевими шафами), стелажми, оббитими металом дверима, ґратами на вікнах, охоронною та протипожежною сигналізацією (далі – обладнані приміщення). Натомість, на сьогодні правового порядку зберігання стороною захисту вилучених нею речей і документів не передбачено. У зв'язку з цим доречно наголосити, що стороні захисту надано право вилучати речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю, в тому числі державну (ст. 162 КПК України). Очевидно, що відсутність правового регламенту зберігання стороною захисту вилучених нею речей і документів може призвести до їх втрати, зміни, пошкодження, розголошення відомостей, що в них містяться, та, як наслідок, негативно вплинути на виконання завдань кримінального провадження та викликати порушення прав, свобод і законних інтересів інших учасників кримінального провадження. На нашу думку, практичне впровадження правил зберігання стороною захисту вилученої, зіткнеться з багатьма проблемами, зокрема, починаючи з відсутності у стороні захисту належно обладнаних приміщень і сейфів й до неможливості контролювати дотримання вимог цих правил з огляду на дію правового інституту адвокатської таємниці.

Таким чином, можна зробити висновок, що надання стороні захисту права самостійно здійснювати тимчасовий доступ до речей і документів способом вилучення у запропонованому законодавством процесуальному порядку є передчасним і невиправданим. Однак, зазначені висновки не є остаточними та потребують більш поглибленого вивчення та аналізу.

Список літератури:

1. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, О.В. Капліної, О.Г. Шило. – Х. : Право, 2014. – 824 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp/paran4363#n4363>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Порядок зберігання речових доказів стороною обвинувачення, їх реалізації, технологічної переробки, знищення, здійснення витрат, пов'язаних з їх зберіганням і пересиланням, схоронності тимчасово вилученого майна під час кримінального провадження [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 19.11.2012 р. № 1104. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1104-2012-п/paran6#n6>.

Бурбело Б. А.

викладач кафедри криміналістики та судової експертології
Харківський національний університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИЯВЛЕННЯ І ВИЛУЧЕННЯ ЗАПАХОВИХ СЛІДІВ ЗЛОЧИНЦЯ

Необхідність посилення боротьби зі злочинністю стимулює правоохоронні органи до використання нових методів та сучасних технічних засобів як для розкриття злочинів, так і для виявлення та вилучення слідів кримінального правопорушення, з'ясування механізму події та інших обставин, що мають значення для встановлення істини в кримінальному провадженні.

Сучасний рівень розвитку наук створює можливість прикладного застосування методів встановленні особи злочинця по слідах біологічного походження. Особливе криміналістичне значення слідів запаху пов'язане з тим, що кожна людина має тільки свій індивідуальний запах, що характеризується властивостями стійкості і незмінності. Завдяки цьому ідентифікаційна значущість слідів запаху аналогічна слідам рук. Проте сліди запаху мають суттєву перевагу: вони не сприймаються людиною і відповідно не контролюються. Злочинець не сприймає свій запах, не контролює його, відповідно не намагається його знищити.

Запахові сліди утворюють особливу групу, споріднену слідам-речовинам, але в той же час відрізняються від них. Вони відрізняються, насамперед тим, що вони невидимі, не мають певної зовнішньої форми, нестандартні за своїми властивостями, а прийоми і засоби виявлення їх дуже специфічні.

Виявлення й вилучення запахових слідів практично можливі на місці вчинення майже будь-якого злочину, якщо при цьому злочинець стояв, сидів, лежав або торкався будь-яких предметів. Використання джерел запаху включає застосування службово-розшукових собак для організації розшуку злочинця і речей «по гарячих слідах», а також експертне дослідження для одержання доказової інформації.

Джерела запаху - це матеріальні об'єкти або їх частини, які пов'язані з діями злочинця на місці події. Такі об'єкти можуть бути двох видів: 1) предмети-носії власного запаху, 2) предмети-носії запаху людини.

Запахову інформацію про людину можуть нести різні матеріальні об'єкти: - відокремлені від тіла людини тверді і рідкі частки-шматочки тканини, волосся, кров, сперма, слина й інші виділення; - предмети, що знаходяться в постійному контакті з людиною-одяг, взуття, особисті речі; - об'єкти тимчасового контакту з тілом людини - знаряддя вчинення злочину, предмети праці і інструменти, які знаходилися в руках злочинця.

Ефективність використання вилученого запахового сліду в одорологічній виборці вище, якщо слід відносно гарячий (у кінології – науці про собак – терміном «гарячий» позначають сліди давністю до 1 години, «нормальний» – 1-3 години, «холодний» – понад 3 години). На практиці є випадки успішного вилучення запахових слідів давністю в кілька діб. Особливо це відноситься до подій, що мали місце в закритих, не провітрюваних приміщеннях. Тому спроби виявлення й вилучення таких слідів повинні здійснюватися практично при огляді будь-якого місця події. Якщо в складі слідчо-оперативної групи є кінолог, то даний захід здійснюється ним, під час відсутності кінолога – це обов'язок експерта-криміналіста, а якщо і його немає – слідчого.

Визначення місць і предметів, на яких можуть бути запахові сліди, проводиться до початку огляду місця події. Під час загального огляду приміщення або ділянки місцевості, де відбулися розслідуваний злочин або пов'язані з ним події, залежно від конкретної ситуації, характеру того, що відбулося, реконструюються дії злочинця й робиться висновок про те, де, ймовірно, він сидів, стояв або лежав, яких предметів торкався.

При пошуку предметів на місці події, які несуть на собі одорологічну інформацію необхідно знати, що добре вбирають в себе та зберігають запахову інформацію м'які, пористі поверхні, тканини, дерево, папір, сніг, трава; гірше - гладкі поверхні, скло, асфальтове покриття, пластмас, металеві вироби, покриті лаком або поліровані поверхні.

Робота з джерелами запаху потребує стерильності. Тому руки слідчого мають бути в гігієнічних рукавичках. Визначивши ймовірні місця знаходження запахових слідів, працівник відкриває банки, витягає сорбенти (шматки фланелі) і накриває ними кожне місце або предмет. Після цього тканина притискається фольгою, що скріплюється липкою стрічкою і залишається на час, необхідний для усмоктування запахового сліду. З огляду на те, що вилучення запахових слідів здійснюється до яких-небудь інших маніпуляцій по огляду, а на місці знаходження запаху

можуть знаходитись і інші сліди, наприклад, придатні для трасологічних, у тому числі дактилоскопічних досліджень, накладення сорбенту і його притиснення здійснюються так, щоб не порушити ці відбитки.

Час, необхідний для усмоктування запахового сліду в сорбент, різний, коливається від одної до декількох годин. Як правило, сорбент усмоктує запаховий слід увесь час, поки триває огляд місця події.

Після цього, із сорбенту віддаляється фольга, і пінцетом обережно знімається з об'єкта і поміщається в банку, що герметично закривається. Дрібні джерела запаху слід брати пінцетом. Волосся, частки тканини, які відділилися від тіла людини, поміщають у скляні пробірки, а громіздкі об'єкти - у пакети, скляні ємкості і герметично закривають.

Якщо на місці події присутні плями рідкої крові то зразки відбираються на 4-5шаровий кусок стерильного бинта, шляхом вмочування крові. Марля або одяг зі слідами крові повинні бути обов'язково просушені при кімнатній температурі, тому що кров, що загнила, не придатна для одорологічного дослідження.

Вилучені з місця події запахові сліди утворюють перший масив банку запахів (запахотеки або одоротеки). Другий масив запахотеки утвориться зі зразків запаху осіб, підозрюваних або схильних до вчинення злочинів, на місцях яких найчастіше залишаються запахові сліди.

Застосування одорології в слідчій та розшуковій діяльності відкриває широкі перспективи у встановленні особи злочинця та швидкому розкритті кримінальних правопорушень.

Піддубний В. В.

аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

У сучасних умовах у структурі кримінальної протидії з'явився новий елемент – протиправний вплив на хід судового розгляду. Слідчі підрозділи поліції у ході кримінального провадження все частіше стикається з цілеспрямованою і нерідко витонченою протидією з боку злочинців, яка пов'язана з протиправним впливом на свідків, потерпілих та інших учасників кримінального процесу. Багато років забезпечення безпеки суб'єктів кримінального процесу вирішувалося на власний розсуд керівників правоохоронних органів без належного правового регулювання.

Після прийняття Законів України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [1] та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»[2] і чинного Кримінального процесуального кодексу України[3] необхідно розглянути

цей елемент оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства як функціональний обов'язок правоохоронних органів. Забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, це здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла та майна цих осіб від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

Право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, зазначених у статтях 1 і 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» за наявності відповідних підстав має: особа, яка заявила до правоохоронного органу про злочин або в іншій формі брала участь чи сприяла у виявленні, попередженні, припиненні і розкритті злочинів; потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники; цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої злочином; свідок; експерт, спеціаліст, перекладач і поняті; члени сімей та близькі родичі осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на стадії кримінального судочинства. З метою забезпечення права громадян на особисту безпеку рішення про застосування заходів безпеки приймається слідчим, прокурором, судом, у яких знаходяться кримінальні провадження про злочини, у розслідуванні чи судовому розгляді яких брали або беруть участь зазначені особи.

Відповідно до ч. 3, ст. 6 Закону органи, які забезпечують безпеку, зобов'язані: а) негайно реагувати на кожен випадок протиправних дій, що став їм відомим, стосовно осіб, зазначених у статті 2 цього Закону, вчинених у зв'язку з їх сприянням судочинству; б) забезпечувати захист життя, здоров'я, житла і майна відповідно до характеру загрози; в) своєчасно повідомляти осіб, взятих під захист, про зміну або скасування заходів щодо їх безпеки. Серед заходів безпеки, які здійснюються відповідними органами, можуть бути: особиста охорона, охорона житла і майна; видача спеціальних засобів індивідуального захисту і прослуховування телефонних та інших переговорів; візуальне спостереження; зміна документів та зміна зовнішності; зміна місця роботи або навчання; переселення в інше місце проживання; поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення; забезпечення конфіденційності відомостей про особу; закритий судовий розгляд.

Крім зазначених можуть здійснюватися й інші заходи безпеки, такі як: маскування джерел інформації, легендування поведінки, встановлення протипожежної та охоронної сигналізації при охороні житла і майна осіб, взятих під захист, заміна номерів їх квартирних телефонів і

державних номерних знаків транспортних засобів, що їм належать. В разі наявності небезпеки для життя і здоров'я осіб, взятих під захист, їм можуть видаватися з додержанням вимог чинного законодавства спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів»[1] встановлена система особливих заходів державного захисту працівників суду і правоохоронних органів від перешкод виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих працівників. Відповідно до цього Закону (ст. 2) захисту підлягають працівники суду і правоохоронних органів, якими являються поліція, органи прокуратури, служби безпеки, органи охорони державного кордону, органи державної податкової служби, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції, а також працівники Антимонопольного Комітету України.

Для забезпечення працівникам суду і правоохоронних органів та їх близьким родичам, недоторканності житла, а також збереження їх майна з урахуванням конкретних обставин, можуть застосовуватись такі заходи як: особиста охорона, охорона житла і майна; видача зброї, засобів індивідуального захисту і оповіщення про небезпеку; встановлення телефону за місцем проживання; використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження; тимчасове розміщення у місцях, що забезпечують безпеку; забезпечення конфіденційності даних про об'єкти захисту; переведення на іншу роботу, направлення на навчання, заміна документів, зміна зовнішності, переселення в інше місце проживання.

Організація безпеки суб'єктів кримінального процесу на стадії судового розгляду передбачає проведення комплексу заходів. Серед них, до числа найбільш типових, варто віднести:

- завчасне створення умов, що перешкоджають присутності кримінально активних осіб на судовому засіданні (тимчасова їхня ізоляція, видворення із залу суду за допущені правопорушення, виклик до поліції);

- здійснення оперативного контролю за особами з кримінального середовища. Для цього треба застосовувати різні види оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій;

- фіксація протиправних дій підсудних, їхніх родичів, захисників та інших осіб з використанням оперативно-технічних засобів негласного звукозапису і відео зйомки;

- підготовка оперативних груп для забезпечення безпеки свідків і інших учасників кримінального процесу в ході судових розглядів.

Такі ж заходи правомірно проводити із метою забезпечення безпеки осіб, що конфіденційно співробітничать з підрозділами поліції. У місцях із спеціальним режимом або місцях позбавлення волі, забезпечення безпеки осіб відбувається у відповідності до ст. 19 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» з урахуванням вимог, передбачених режимом їх перебування у таких установах.

Список літератури:

1. Закон України „Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” від 23 грудня 1993 р. №3781-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №11. – Ст.50 (зі змінами та доповненнями від 15 травня 2003 р.).

2 Закон України „Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві” від 23 грудня 1993 р. №3782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №11. – Ст.51 (зі змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 6 лютого 2003 р. №523-IV).

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий Верховною Радою України Законом № 4651VI від 13.04.2012 р. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України» № 4652VI від 13.04.2012 р. – Х.: Право, 2012. – 392.

Гайворонська В. В.

Голова Ради адвокатів Харківської області

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ, СВОБОД І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

За дослідженням сучасний етап розвитку нашої країни, пов'язано з процесами реформ і перетворень у всіх сферах соціального життя і тому, головним напрямом діяльності держави у галузі охорони прав, свобод та законних інтересів громадян стає забезпечення їх гарантій. У зв'язку з цим, гарантії забезпечення права на захист набувають особливої актуальності, оскільки окремі проблемні питання після прийняття чинного КПК України, залишилися не вирішеними, зокрема щодо захисту прав особи. Удосконалення системи заходів забезпечення належного рівня захисту прав і свобод особи є невід'ємною умовою становлення України, як дійсно демократичної, соціальної, правової держави. Відповідно до ст. 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави. За визначенням В. В. Радзівської права людини в своєму розвитку пройшли

певні етапи становлення й розвитку, але цей процес є безперервний. Система прав людини яка склалася внаслідок історичного розвитку, становлення еталонів і стандартів є обов'язковим показником і нормою розвитку демократичного суспільства [1, с. 66]. В підтвердження правильності обраного шляху до демократичних реформ і євроінтеграції, в Україні триває непростий, але поступовий шлях щодо удосконалення чинного законодавства, імплементації міжнародно-правових актів і використання правових стандартів та позитивного досвіду зарубіжних країн. Зміни у кримінально процесуальних відносинах спричинили необхідність переосмислення значення держави та її органів в забезпеченні правових гарантій захисту учасників кримінального провадження. Досліджуючи цей напрям, Т. В. Садова зазначила, що права і свободи не є безмежними. Якщо особа в процесі реалізації своїх прав і свобод посягає на права і свободи інших, в такому випадку врегулювання конфлікту інтересів є обов'язком держави. У цьому разі ефективним інструментом виступає кримінальне судочинство [2, с. 18]. Цьому сприяло прийняття чинного КПК України, в якому запроваджена значна кількість новел, окремі з яких запозичено із міжнародно-правових актів, позитивного досвіду окремих країн світу і практики діяльності Європейського суду з прав людини. Зазначене обумовлює необхідність запровадження в Україні законодавчих положень, що здатні реально забезпечувати надійний захист прав і свобод особи, а також виключити факти свавілля і беззаконня в діяльності працівників правоохоронних органів та суду з цих питань.

З цих питань Ю .А. Кухарук зазначила, що участь захисника є важливою гарантією забезпечення права на захист, оскільки його діяльність має соціальний характер і спрямована на спростування звинувачення, встановлення обставин, що пом'якшують відповідальність підзахисного, запобігання порушень його конституційних прав. При цьому його діяльність спрямована не лише на інтереси підозрюваного, обвинуваченого, а й на інтереси правосуддя [3, с. 59-63]. У чинному КПК України гарантію забезпечення права на захист деталізовано у положеннях ст. 20. Забезпечення прав та законних інтересів у кримінальному процесі.

Як зазначено в Законі України «Про безоплатну правову допомогу», в коло осіб, на яких поширюється конституційна гарантія та норма закону щодо надання кожному правову допомогу, входять всі без винятку громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах. [4, с. 13].

Відмітимо, що окреме положення з цього питання закріплено у ч. 4 ст. 55 Конституції України, згідно якого особа має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за за-

хистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Реалізація такої гарантії підтверджується даними щодо звернення громадян України до Європейського суду з прав людини, згідно чого Україна посідає 3-тє місце за кількістю звернень.

Таким чином, закріплення гарантії щодо забезпечення і реалізації права особи на правову допомогу саме в Конституції України є результатом імплементації загальноновизнаних норм і принципів міжнародних правових актів і запровадження у правозастосовну діяльність органів досудового розслідування та інших правоохоронних органів і суду, а також наявність проблемних питань щодо теоретичної розробленості цього напрямку та доцільності удосконалення положень чинного КПК України. Наші колеги розробили певні напрацювання й пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України із піднятих питань, які ми сьогодні презентуємо.

Втім підняті питання підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню. Пропоную учасникам Всеукраїнської науково-практичної конференції прийняти участь у обговоренні піднятих питань та наданих пропозицій.

Література:

1. Радзівєвська В. В. Права людини нового покоління та їх міжнародно-правове регулювання / В. В. Радзівєвська // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - № 5 (72). – 2010. – С. 66.

2. Садова Т. В. Обмеження прав і свобод у кримінальному судочинстві України та держав англо-американської правової системи в контексті міжнародних стандартів : автореф. дис. ... кандит. юрид. наук 12.00.09 –кримінальний процес та криміналістика, судова експертиза, оперативно-розшукова діяльність / Т. В. Садова; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ, 2009. – 20 с.

3. Кухарук Ю. О. Відвід захисника від участі у кримінальній справі в кримінальному процесі України: монографія / Ю. О. Кухарук. – Київ : Центр учб. літ., 2013. – 148 с.

4. Закон України «Про безоплатну правову допомогу». Науково-практичний коментар / за заг. ред. М. В. Оніщука. – К. : КП-Сервіс, 2012. –100 с.

Порівняльна таблиця пропозицій до Кримінального процесуального кодексу України

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства	Зміст відповідного положення (норми) проекту акта
У Кримінальному процесуальному кодексі України	
Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу	Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу

25) учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробачії, секретар судового засідання, судовий розпорядник;	25) учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), <u>особа, щодо якої застосовані заходи забезпечення кримінального провадження</u>, заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник; <u>адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження</u>;
Стаття 37. Призначення та заміна прокурора 3. Якщо прокурор, який у відповідному кримінальному провадженні здійснює повноваження прокурора, не може їх здійснювати через задоволення заяви про його відвід, тяжку хворобу, звільнення з органу прокуратури або з іншої поважної причини, що унеможлиблює його участь у кримінальному провадженні, повноваження прокурора покладаються на іншого прокурора керівником відповідного органу прокуратури. У виняткових випадках повноваження прокурора можуть бути покладені керівником органу прокуратури на іншого прокурора цього органу прокуратури через неефективне здійснення прокурором нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування.	Стаття 37. Призначення та заміна прокурора 3. Якщо прокурор, який у відповідному кримінальному провадженні здійснює повноваження прокурора, не може їх здійснювати через задоволення заяви про його відвід, тяжку хворобу, звільнення з органу прокуратури або з іншої поважної причини, що унеможлиблює його участь у кримінальному провадженні, <u>а також у випадку відсторонення прокурора від виконання обов'язків на підставі окремої ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, іншого учасника кримінального провадження або з власної ініціативи слідчого судді</u>, повноваження прокурора покладаються на іншого прокурора керівником відповідного органу прокуратури. Керівник органу прокуратури має право відсторонити прокурора від виконання обов'язків у відповідному кримінальному провадженні з власної ініціативи <u>або за клопотанням адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, іншого учасника кримінального провадження та призначити іншого прокурора у разі неефективного досудового розслідування</u>.
Стаття 45. Захисник <i>У попередній редакції частини 3-7 ст. 45 КПК України відсутні.</i>	Стаття 45. Захисник 3. Права захисника та гарантії його діяльності, передбачені цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими нормами кримінального процесуального законодавства України, повинні бути забезпечені оперативним підрозділом,

	слідчим, керівником органу досудового розслідування, прокурором, слідчим суддею, судом. 4. З моменту надання документів, передбачених статтею 50 цього Кодексу, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду, захисник здійснює захист на всіх стадіях та видах кримінального провадження і має наступні права: 1) до першого та перед кожним наступним допитом підозрюваного або обвинуваченого мати побачення з ним з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування; 2) мати побачення з обвинуваченим та заступником, чи з особою, до якої застосовано примусові заходи медичного чи виховного характеру, а з особою, щодо якої вирішується питання про екстрадицію; 3) ініціювати проведення слідчих, розшукових та негласних слідчих розшукових дій, інших процесуальних дій; 3) ініціювати проведення слідчих, розшукових та негласних слідчих розшукових дій, інших процесуальних дій; 4) застосовувати технічні засоби, у тому числі аудіо та відеозапис, при провадженні тих процесуальних дій, в яких бере участь захисник, а також при ознайомленні з матеріалами справи; 5) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді, суду докази; 6) безперешкодно знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян з документами та іншими джерелами інформації, необхідними для здійснення захисту та надання правової допомоги крім тих, що становлять державну таємницю, та отримувати їх копії; 7) залучати спеціалістів та експертів з питань, що вимагають спеціальних знань, та отримувати їх висновки; 8) бути належно та в строки, встановлені цим Кодексом, повідомленим про дату, час та зміст будь-яких процесуальних дій, брати участь в їх проведенні, під час яких ставити запитання учасникам процесуальних дій, знайомитися з протоколами проведених процесуальних дій, подавати свої зауваження та заперечення, в тому числі власноручно щодо порядку їх проведення, із занесенням до протоколу, та отримувати копії протоколів цих процесуальних дій; 9) заявляти клопотання та відводи, робити заяви та заявляти протести;
--	--

	10) знайомитися з протоколами проведених оперативно-розшукових, слідчих розшукових, негласних розшукових та інших процесуальних дій, вносити зміни, доповнення та зауваження до них, в тому числі власноручно; ознайомлюватися з матеріалами, якими обґрунтовується затримання підозрюваного або обвинуваченого чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження або повідомлення про підозру, з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому цим Кодексом, вимагати відкриття матеріалів кримінального провадження та отримувати їх копії; висловлювати під час проведення процесуальних дій на досудовому розслідуванні свою думку щодо клопотань, заяв та інших дій учасників кримінального провадження та знайомитися із процесуальними результатами розгляду таких клопотань, заяв та інших звернень; 11) мати доступ до матеріалів кримінального провадження та отримувати належним чином завірені копії процесуальних документів та письмові повідомлення на будь-якій стадії кримінального провадження; 12) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність працівника (співробітника) оперативних підрозділів, слідчого, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого судді або суду; 13) брати участь під час досудового розслідування або судового розгляду у допиті свідків сторони обвинувачення, потерпілих або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту, потерпілого на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення, та брати участь в таких допитах; 14) бути завчасно повідомленим про будь-які зустрічі або спілкування сторони обвинувачення із суддею з питань, що стосуються кримінального провадження, в якому захисник бере участь, та бути присутнім на них. Якщо адвокат стане відомо про таку зустріч або спілкування за його відсутності, це є безумовною підставою для відводу судді; 15) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо дій учасників судового провадження, робити заяви та заявляти протести; 16) виступати в судових дебатах, обмінюватися репліками та надавати копії письмових виступів в судових дебатах ; 17) знайомитися з протоколами, додатками до них, журналами судового засідання та носіями інформації, за допомогою яких зафіксовані процесуальні дії, отримувати належним
--	---

	чином завірені їх копії та подавати свої зауваження; 18) оскаржувати в установленому цим Кодексом порядку процесуальні рішення та ініціювати їх перегляд, а також знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення. Усі зазначені в цій статті права захисника обумовлюють відповідні обов'язки суду, прокурора та слідчого. 5. Захисник користується також іншими правами, визначеними цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими нормами законодавства України та міжнародними договорами України. 6. Захисник є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, фізичні особи-підприємці зобов'язані виконувати законні вимоги захисника. 7. Адвокат має право залучати помічника. Помічник адвоката, дані про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України, діє на підставі посвідчення помічника адвоката та довіреності, виданої та підписаної адвокатом в простій письмовій формі.
Стаття 50. Підтвердження повноважень захисника 1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.	Стаття 50. Підтвердження повноважень захисника 1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються ордером.
Стаття 56. Права потерпілого 4. На всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та цим Кодексом випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження.	Стаття 56. Права потерпілого 4. Адвокат, як представник потерпілого є учасником кримінального провадження, який надає професійну правничу допомогу та користується процесуальними правами, передбаченими цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, а також відповідними положеннями Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України .
Стаття 64-1. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження 6. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, має також інші	Стаття 64-1. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження 6. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження має також інші

процесуальні права, передбачені цим Кодексом.	процесуальні права, передбачені цим Кодексом. Адвокат, як представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження є учасником кримінального провадження, який надає професійну правничу допомогу та користується процесуальними правами, передбаченими цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, а також відповідними положеннями Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.
У попередній редакції КПК стаття 64-3 відсутня.	Стаття 64-3. Адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження 1. Під час надання професійної правничої допомоги адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені кримінальним процесуальним законодавством та законодавством України про адвокатуру та адвокатську діяльність, <u>правилами адвокатської етики</u> та договором про надання професійної правничої допомоги, зокрема: 1) звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб), та отримувати від них відповідну інформацію та документи; 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами; 3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, у тому числі тими, що містять конфіденційну інформацію, а у разі наявності відповідного допуску до державної таємниці - тими, що містять таємну інформацію, та отримувати копії таких документів та матеріалів; 4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати і оголошувати їх у встановленому законом порядку, виступати з промовами у суді;

	5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги; 6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг; 7) збирати докази будь-якими не забороненими законом способами та засобами, в тому числі, але не виключно, шляхом витребування, вилучення та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; опитування осіб за їх згодою; проведення процесуальних дій; ініціювання проведення процесуальних дій, що потребують судового контролю, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити отримання та подання належних і допустимих доказів. Фіксування зазначених дій може проводитися адвокатом чи його помічником усіма доступними способами, що прямо не заборонені законодавством (у тому числі нотаріального посвідчення, складання цивільно-правових угод, фіксування технічними засобами, складання протоколів за формою та у порядку, визначеному Радою адвокатів України, які в подальшому використовуються як джерело доказів, тощо); 8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види професійної правничої допомоги, під час побачень з клієнтом в установах тимчасового тримання під вартою, фіксувати процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання усіма доступними способами, не забороненими законом; 9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде; 10) залучати фахівців, спеціалістів, експертів з питань, що потребують спеціальних знань, отримувати та подавати їх висновки, у тому числі до суду; 11) мати безперешкодний доступ до приміщень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, судів, прокуратури, правоохоронних органів, установ виконання покарань та інших службових приміщень у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності на підставі посвідчення адвоката, крім випадків, передбачених законом;
--	---

	12) адвокат має право на забезпечення особистої безпеки. Майно адвоката перебуває під особливим захистом держави. Посаження на його життя, здоров'я та житло, знищення чи пошкодження його майна, житла, погроза вбивством, насильство, образа чи наклеп тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом. Адвокат має право на забезпечення засобами захисту (вогнепальна зброя, тощо), які йому надаються органами внутрішніх справ за рахунок держави або на комерційній основі; 13) адвокат має право бути невідкладно прийнятим за його заявою, пов'язаною із виконанням професійних обов'язків, Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, їх заступниками, керівниками служби безпеки України, внутрішніх справ, правоохоронних органів, іншими посадовими особами відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування; 14) без спеціального дозволу зустрічатися наодинці без обмежень і в умовах, що забезпечують дотримання конфіденційності, зі своїм клієнтом, у тому числі в разі його затримання, арешту і тримання під вартою і відбування покарання у вигляді позбавлення волі, без обмеження в кількості побачень і тривалості кожного з них, незалежно від місцезнаходження клієнта; 15) мати безперешкодний та позачерговий доступ до приміщень державних органів (в тому числі приміщень судових та правоохоронних органів) та органів місцевого самоврядування на підставі посвідчення адвоката, крім випадків, передбачених законом; 16) користуватися іншими правами, передбаченими цим Кодексом та іншими законами."
Стаття 66. Права та обов'язки свідка У попередній редакції частини 4 ст. 66 КПК України відсутня.	Стаття 66. Права та обов'язки свідка 4. У випадку залучення свідком адвоката для надання йому правової допомоги під час допиту чи проведення інших процесуальних дій за його участю, адвокат, є учасником кримінального провадження, який надає професійну правничу допомогу та зокрема, має право: 1) бути присутнім під час проведення таких дій; 2) ставити запитання свідку, що підлягають занесенню до протоколу, для уточнення відповідей свідка;

	3) інші процесуальні права <i>передбачені цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, а також відповідними положеннями Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.</i>
Стаття 67. Відповідальність свідка 1. За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом, свідок несе кримінальну відповідальність.	Стаття 67. Відповідальність свідка 1. За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, <i>захиснику, адвокату як представнику потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також, адвокату, який є учасником кримінального провадження та надає професійну правничу допомогу</i>, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом, свідок несе кримінальну відповідальність.
Стаття 75. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості;	Стаття 75. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні <i>4) якщо він зустрічається або спілкувався із стороною обвинувачення з питань, що стосуються кримінального провадження, в якому бере участь захисник, у відсутність останнього;</i>
Стаття 93. Збирання доказів 2. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом. <i>У попередній редакції абзаци 2 – 3 ч. 2 ст. 93 КПК України відсутні.</i>	Стаття 93. Збирання доказів 2. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом. <i>Абзаци 2 та 3 ч. 2 ст. 93 КПК України.</i> Забороняється збирання доказів шляхом отримання інформації в будь-якій формі та спосіб щодо <i>передання інформації у будь-якій формі</i> між адвокатом, помічником адвоката та його клієнтом. У випадку, якщо таке <i>передання інформації</i> було зафіксовано, <i>слід письмово повідомити адвоката</i>, а відповідні записи, <i>речі і документи, які містять таку інформацію</i> повинні бути негайно знищені, а їх будь-яке використання є незаконним. Відомості, предмети (речі) та документи, отримані під час здійснення кримінального провадження відносно адвоката, не можуть

	бути використані в якості доказів обвинувачення його клієнта. Також не можуть бути використані в якості доказів обвинувачення адвоката відомості, предмету (речі) та документи, отримані під час здійснення кримінального провадження відносно його клієнта. Вказані заборони не стосуються знаряддя (засобів) злочину, а також предметів (речей), заборонених до обігу, або обіг яких обмежений у відповідності до законодавства України.
Стаття 93. Збирання доказів 3. Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Ініціювання стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому статтею 220 цього Кодексу. Постанова слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді.	Стаття 93. Збирання доказів 3. Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Захисник, адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, як представник потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів будь-якими не забороненими законом засобами та способами, у тому числі шляхом проведення допиту осіб за їх згодою.
Стаття 95. Показання 3. Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку.	Стаття 95. Показання 3. Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку. Свідок може бути допитаний за його згодою захисником, адвокатом, який є учасником кримінального провадження та надає професійну правничу допомогу, зокрема, як представником потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.
Стаття 104. Протокол У попередній редакції частини 7 ст. 104 КПК України відсутня.	Стаття 104. Протокол 7. Копія протоколу про проведення процесуальної дії видається негайно на вимогу сторони кримінального провадження, адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження або

	особи, щодо якої застосовані заходи забезпечення кримінального провадження.
Стаття 106. Підготовка протоколу та дода-тка 1. Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.	Стаття 106. Підготовка протоколу та дода-тка 1. Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, <i>захисником, адвокатом, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, як представником потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження</i>, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.
Стаття 115. Обчислення процесуальних строків <i>У попередній редакції частини 8-10 ст. 115 КПК України відсутні.</i>	Стаття 115. Обчислення процесуальних строків 8. Негайність вчинення будь-якої дії або прийняття рішення означає здійснення їх відразу з настанням тих обставин, на які вказується, до вчинення будь-яких інших дій (прийняття рішень), але в будь-якому разі не пізніше 12 годин з моменту настання відповідних обставин. 9. Завчасність вчинення будь-якої дії означає здійснення її заздалегідь, перед початком настання обставин, на які вказується, без невиправданої затримки, але в будь-якому разі не пізніше 24 годин до відповідного початку. 10. При визначенні цих питань також враховуються норми про розумність строків.
Стаття 189. Розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу 3. Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора.	Стаття 189. Розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу 3. Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора <i>та захисника підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).</i>
Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення 1. Слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кри-	Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення 1. Слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, <i>адвоката, який надає цим учасникам кримінального провадження професійну правничу допомогу</i>, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки

мінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.	що до осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Відмова у наданні матеріалів для ознайомлення, а також перешкодження у будь-який інший спосіб (дія, бездіяльність) доступу до матеріалів для ознайомлення може бути оскаржена слідчому судді. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.
Стаття 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій 8. Слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених <u>частиною третьою статті 333</u> цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази - недопустимими.	Стаття 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій 8. Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, який є підозрюваним у кримінальному провадженні, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, має бути присутній представник ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України. Представник діє з метою контролю за дотриманням прав та гарантій адвоката та його клієнтів, в тому числі збереження адвокатської таємниці. Представник діє на підставі доручення голови ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України. Для забезпечення його участі слідчої, який буде проводити відповідну слідчу дію, письмово повідомляє про це раду адвокатів регіону та Раду адвокатів України в порядку, передбаченому статтею 483 цього Кодексу. Зазначені слідчі дії, проведені за відсутності представника ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України, якому не було завчасно повідомлено про їх проведення, є незаконними, а докази, отримані в результаті проведення таких дій є недопустимими. Відсутність представника ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України за місцем проведення слідчої дії за умови письмового його повідомлення в порядку, передбаченому статтею 483 цього Кодексу, не перешкоджає проведенню відповідної слідчої дії. Представнику ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України надається право: 1) ознайомлюватися з ухвалою слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи та отримувати належним чином її завірнену копію; 2) фіксувати проведення слідчої дії; 3) робити заяви та заперечення щодо порушень порядку проведення слідчих дій, зокрема, щодо незаконності та безпідставності проведення обшуку;

	4) робити заяви та заперечення щодо недовіри огляду та вилучення речей, інформації та документів, які містять адвокатську таємницю. Вказані заяви та заперечення представника ради адвокатів регіону <i>та/або Ради адвокатів України</i> підлягають обов'язковому внесенню до протоколу проведення відповідної слідчої дії. Представник ради адвокатів регіону <i>та/або Ради адвокатів України</i> має право оскаржувати слідчому судді <i>рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора щодо проведення обшуку, зокрема про вилучення під час обшуку речей або документів у адвоката</i>. У випадку задоволення скарги, поданої представником ради адвокатів регіону, речі та документи <i>негайно</i> повертаються адвокату, про що <i>письмово</i> повідомляється рада адвокатів регіону та <i>Рада адвокатів України</i>.
Стаття 224. Допит 5. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис. 9. Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань. Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту. Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань. У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях не може	Стаття 224. Допит 5. Під час допиту сторона обвинувачення та сторона захисту, <i>адвокат, який надає професійну правничу допомогу клієнтові під час цієї слідчої дії</i>, мають право <i>без згоди слідчого, прокурора або слідчого судді</i> застосовувати фотозйомку, аудіо- та/або відеозапис. 9. Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі - за давання завідомо неправдивих показань. Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту. Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань. У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит

бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.	двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним. Захисник, адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, як представник потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження може провести допит свідка за його згодою у порядку передбаченому цим Кодексом.
Стаття 234. Обшук 3. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 4) підстави для обшуку; 5) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; 6) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; 7) речі, документи або осіб, яких планується відшукати. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.	Стаття 234. Обшук 3. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором, прокурор або адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисник звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 4) підстави для обшуку; 5) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; 6) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; 7) речі, документи або осіб, яких планується відшукати. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий або адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисник обґрунтовує доводи клопотання.

Стаття 235. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи 1. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. <i>У попередній редакції частини 4 ст. 235 КПК України відсутня.</i>	Стаття 235. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи 1. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисника, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. 4. У випадку надання дозволу на проведення обшуку за клопотанням адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисника, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органам поліції за місцем проведення цих дій. Таке доручення підлягає негайному виконанню слідчим, прокурором або органом поліції за участю адвоката, який звертався з відповідним клопотанням.
Стаття 243. Порядок залучення експерта 1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.	Стаття 243. Порядок залучення експерта 1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту, потерпілого чи представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження. У випадку залучення експерта стороною обвинувачення, слідчий або прокурор зобов'язаний ознайомити сторону захисту або представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, з постановою про призначення експертизи та надати їм можливість поставити перед експертом додаткові питання. Після отримання висновку експерта слідчий, прокурор зобов'язаний ознайомити з ним сторону захисту або представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, протягом трьох робочих днів з дня отримання висновку експерта.
Стаття 303. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження	Стаття 303. Право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування 1. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які стосуються прав,

1. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неуповненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна;

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

свобод чи інтересів учасників кримінального провадження або інших осіб можуть бути оскаржені такими особами, або адвокатом, який надає їм професійну правничу допомогу. Ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до вимог цієї статті Кодексу може бути оскаржена в апеляційному порядку, та у визначених цим Кодексом випадках — в касаційному порядку. Під час досудового провадження, зокрема, можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора:

1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення **або внесення таких відомостей, які не відповідають дійсності** до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неуповненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна **або його представником, особою, щодо якої застосовані забезпечення кримінального провадження, або адвоката, який надає професійну правничу допомогу особі; прав, свобод чи інтересів якої стосуються рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора"**

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником; У попередній редакції пункт 7-1 ч. 1 ст. 303 КПК України відсутній. 8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими <u>главою 39</u> цього Кодексу, - підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником. У попередній редакції пункти 9-10 ч. 1 ст. 303 КПК України відсутні.	5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою; 6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом; 7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником; 7-1) бездіяльність слідчого, прокурора у проведенні слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій - особою, яка заявляла клопотання, її представником, законним представником чи адвокатом, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема захисником; 8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими <u>главою 39</u> цього Кодексу, - підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником. 9) рішення слідчого, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про надання матеріалів досудового розслідування для ознайомлення, а також перешкодження у будь-який інший спосіб (дія, бездіяльність) доступу до матеріалів для ознайомлення - стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, адвокатом, який надає професійну правничу допомогу відповідному учаснику кримінального провадження. 10) рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора щодо вилучення речей або документів під час проведення обшуку житла чи іншого володіння адвоката, приміщень де він здійснює адвокатську діяльність – адвокатом, у якого вилучені речі або документи, його представником, представником ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України.”
Стаття 307. Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування	Стаття 307. Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування

У попередній редакції частини 4 ст. 307 КПК України відсутня.	4. У випадку встановлення слідчим суддено істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України слідчим, прокурором, слідчий суддя має право, за власною ініціативою або за клопотанням відповідного учасника кримінального провадження, адвоката, який надає професійну правничу допомогу такому учаснику кримінального провадження, вмотивованою ухвалою відсторонити слідчого від проведення досудового слідства, а прокурора - від виконання обов'язків прокурора у конкретному кримінальному провадженні. В такому випадку слідчий суддя виносить окрему ухвалу та негайно направляє її відповідно керівнику органу досудового слідства та керівнику органу прокуратури.
Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу У попередній редакції частини 5 ст. 482 КПК України відсутня.	Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу 5. Будь-які оперативно-розшукові заходи та слідчі (розшукові) дії, в тому числі негласні слідчі (розшукові) дії стосовно адвоката, застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, здійснення затримання або будь-яке обмеження свободи пересування або інших основоположних прав і свобод адвоката здійснюються виключно у зв'язку із кримінальними правопорушеннями, у вчиненні яких підозрюється адвокат. Обшук, затримання адвоката, крім випадків, передбачених статтями 207, 208 цього Кодексу, або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, особистий огляд адвоката або огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого приміщення або робочого місця, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції адвоката та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи адвоката, можуть проводитися виключно у випадку, коли адвокат особисто підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, на підставі ухвали слідчого судді суду апеляційної інстанції, ухваленої за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників. Апеляційне оскарження таких ухвал слідчого судді суду апеляційної інстанції здійснюється до суду касаційної інстанції за правилами передбаченими для оскарження ухвал

	слідчого судді першої інстанції. Розгляд апеляційних скарг судом касаційної інстанції здійснюється згідно з правилами апеляційного розгляду ухвал слідчого судді першої інстанції. Представник ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України має право брати участь під час розгляду клопотання про застосування до адвоката заходу забезпечення кримінального провадження, його зміну або продовження. Представник ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України користується відповідними правами захисника.
Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу У попередній редакції частини 6 ст. 482 КПК України відсутня.	Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу 6. Орган або посадові особи, які затримали адвоката, застосували до нього захід забезпечення кримінального провадження, зобов'язані протягом однієї години з моменту вчинення зазначених дій повідомити письмово Раду адвокатів України та відповідну раду адвокатів регіону за місцем їх вчинення у спосіб, що має належне підтвердження отримання такого повідомлення. Про проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, слідчий, який буде проводити відповідну слідчу дію, зобов'язаний завчасно, але не пізніше ніж за 24 години до проведення зазначених дій, письмово повідомити Раду адвокатів України та раду адвокатів регіону за місцем проведення такої слідчої дії у спосіб, що має належне підтвердження такого повідомлення.

Зміст положення (норми) чинного акта законодавства	Зміст відповідного положення (норми) проекту акта
У Кримінальному процесуальному кодексі України	
Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу 25) учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник;	Стаття 3. Визначення основних термінів Кодексу 25) учасники кримінального провадження - сторони кримінального провадження, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), <u>особа, щодо якої застосовані заходи забезпечення кримінального провадження</u>, заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник; <u>адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження</u>;
Стаття 37. Призначення та заміна прокурора 3. Якщо прокурор, який у відповідному кримінальному провадженні здійснює повноваження прокурора, не може їх здійснювати через захворювання, звільнення з органу прокуратури або з іншої поважної причини, що унеможлиблює його участь у кримінальному провадженні, повноваження прокурора покладаються на іншого прокурора керівником відповідного органу прокуратури. У виняткових випадках повноваження прокурора можуть бути покладені керівником органу прокуратури на іншого прокурора цього органу прокуратури через неефективне здійснення прокурором нагляду за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування.	Стаття 37. Призначення та заміна прокурора 3. Якщо прокурор, який у відповідному кримінальному провадженні здійснює повноваження прокурора, не може їх здійснювати через задоволення заяви про його відвід, тяжку хворобу, звільнення з органу прокуратури або з іншої поважної причини, що унеможлиблює його участь у кримінальному провадженні, <u>а також у випадку відсторонення прокурора від виконання обов'язків на підставі окремої ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, іншого учасника кримінального провадження або з власної ініціативи слідчого судді</u>, повноваження прокурора покладаються на іншого прокурора керівником відповідного органу прокуратури. Керівник органу прокуратури має право відсторонити прокурора від виконання обов'язків у відповідному кримінальному провадженні з власної ініціативи <u>або за клопотанням адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, іншого учасника кримінального провадження</u> та призначити іншого прокурора у разі неефективного досудового розслідування.
Стаття 45. Захисник <i>У попередній редакції частини 3-7 ст. 45 КПК України відсутні.</i>	Стаття 45. Захисник

	3. Права захисника та гарантії його діяльності, передбачені цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими нормами кримінального процесуального законодавства України, повинні бути забезпечені оперативним підрозділом, слідчим, керівником органу досудового розслідування, прокурором, слідчим суддею, судом. 4. З моменту надання документів, передбачених статтею 50 цього Кодексу, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду, захисник здійснює захист на всіх стадіях та видах кримінального провадження і має наступні права: 1) до першого та перед кожним наступним допитом підозрюваного або обвинуваченого мати побачення з ним з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування; 2) мати побачення з обвинуваченим та засудженим, чи з особою, до якої застосовано примусові заходи медичного чи виховного характеру, а з особою, щодо якої вирішується питання про екстрадицію; 3) ініціювати проведення слідчих, розшукових та негласних слідчих розшукових дій, інших процесуальних дій; 3) ініціювати проведення слідчих, розшукових та негласних слідчих розшукових дій, інших процесуальних дій; 4) застосовувати технічні засоби, у тому числі аудіо та відеозапис, при провадженні тих процесуальних дій, в яких бере участь захисник, а також при ознайомленні з матеріалами справи; 5) збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді, суду докази; 6) безперешкодно знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях, об'єднаннях громадян з документами та іншими джерелами інформації, необхідними для здійснення захисту та надання правової допомоги крім тих, що становлять державну таємницю, та отримувати їх копії; 7) залучати спеціалістів та експертів з питань, що вимагають спеціальних знань, та отримувати їх висновки; 8) бути належно та в строки, встановлені цим Кодексом, повідомленим про дату, час та зміст будь-яких процесуальних дій, брати участь в їх проведенні, під час яких ставити запитання учасникам процесуальних дій, знайомитися з протоколами проведених процесуа-
--	--

	льних дій, подавати свої зауваження та заперечення, в тому числі власноручно щодо порядку їх проведення, із занесенням до протоколу, та отримувати копії протоколів цих процесуальних дій; 9) заявляти клопотання та відводи, робити заяви та заявляти протести; 10) знайомитися з протоколами проведених оперативно-розшукових, слідчих розшукових, негласних розшукових та інших процесуальних дій, вносити зміни, доповнення та зауваження до них, в тому числі власноручно; ознайомлюватися з матеріалами, якими обґрунтовується затримання підозрюваного або обвинуваченого чи застосування заходу забезпечення кримінального провадження або повідомлення про підозру, з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому цим Кодексом, вимагати відкриття матеріалів кримінального провадження та отримувати їх копії; висловлювати під час проведення процесуальних дій на досудовому розслідуванні свою думку щодо клопотань, заяв та інших дій учасників кримінального провадження та знайомитися із процесуальними результатами розгляду таких клопотань, заяв та інших звернень; 11) мати доступ до матеріалів кримінального провадження та отримувати належним чином завірені копії процесуальних документів та письмові повідомлення на будь-якій стадії кримінального провадження; 12) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність працівника (співробітника) оперативних підрозділів, слідчого, прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого судді або суду; 13) брати участь під час досудового розслідування або судового розгляду у допиті свідків сторони обвинувачення, потерпілих або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту, потерпілого на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення, та брати участь в таких допитах; 14) бути завчасно повідомленим про будь-які зустрічі або спілкування сторони обвинувачення із суддею з питань, що стосуються кримінального провадження, в якому захисник бере участь, та бути присутнім на них. Якщо адвокату стане відомо про таку зустріч або спілкування за його відсутності, це є безумовною підставою для відводу судді;
--	---

	15) висловлювати в судовому засіданні свою думку щодо дій учасників судового провадження, робити заяви та заявляти протести; 16) виступати в судових дебатах, обмінюватися репліками та надавати копії письмових виступів в судових дебатах ; 17) знайомитися з протоколами, додатками до них, журналами судового засідання та носіями інформації, за допомогою яких зафіксовані процесуальні дії, отримувати належним чином завірені їх копії та подавати свої зауваження; 18) оскаржувати в установленому цим Кодексом порядку процесуальні рішення та ініціювати їх перегляд, а також знати про подані на них апеляційні та касаційні скарги, заяви про їх перегляд, подавати на них заперечення. Усі зазначені в цій статті права захисника обумовлюють відповідні обов'язки суду, прокурора та слідчого. 5. Захисник користується також іншими правами, визначеними цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими нормами законодавства України та міжнародними договорами України. 6. Захисник є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, фізичні особи-підприємці зобов'язані виконувати законні вимоги захисника. 7. Адвокат має право залучати помічника. Помічник адвоката, дані про якого внесено до Єдиного реєстру адвокатів України, діє на підставі посвідчення помічника адвоката та довіреності, виданої та підписаної адвокатом в простій письмовій формі.
Стаття 50. Підтвердження повноважень захисника 1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.	Стаття 50. Підтвердження повноважень захисника 1. Повноваження захисника на участь у кримінальному провадженні підтверджуються ордером.
Стаття 56. Права потерпілого 4. На всіх стадіях кримінального провадження потерпілий має право примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду	Стаття 56. Права потерпілого 4. <i>Адвокат, як представник потерпілого є учасником кримінального провадження, який надає професійну правничу</i>

про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та цим Кодексом випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження.	допомогу та користується процесуальними правами, передбаченими цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, а також відповідними положеннями Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України .
Стаття 64⁻¹. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження 6. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, має також інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом.	Стаття 64⁻¹. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження 6. Представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження має також інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом. Адвокат, як представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження є учасником кримінального провадження, який надає професійну правничу допомогу та користується процесуальними правами, передбаченими цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, а також відповідними положеннями Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.
У попередній редакції КПК стаття 64⁻³ відсутня.	Стаття 64⁻³. Адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження 1. Під час надання професійної правничої допомоги адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені кримінальним процесуальним законодавством та законодавством України про адвокатуру та адвокатську діяльність, правилами адвокатської етики та договором про надання професійної правничої допомоги, зокрема: 1) звертатися з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб (за згодою таких фізичних осіб), та отримувати від них відповідну інформацію та документи; 2) представляти і захищати права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб у суді, органах державної влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності, громадських об'єднаннях, перед громадянами, посадовими і службовими особами, до повноважень яких

	належить вирішення відповідних питань в Україні та за її межами; 3) ознайомлюватися на підприємствах, в установах і організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами та матеріалами, у тому числі тими, що містять конфіденційну інформацію, а у разі наявності відповідного допуску до державної таємниці - тими, що містять таємну інформацію, та отримувати копії таких документів та матеріалів; 4) складати заяви, скарги, клопотання, інші правові документи та подавати і оголошувати їх у встановленому законом порядку, виступати з промовами у суді; 5) доповідати клопотання та скарги на прийомі в посадових і службових осіб та відповідно до закону одержувати від них письмові мотивовані відповіді на ці клопотання і скарги; 6) бути присутнім під час розгляду своїх клопотань і скарг на засіданнях колегіальних органів та давати пояснення щодо суті клопотань і скарг; 7) збирати докази будь-якими не забороненими законом способами та засобами, в тому числі, але не виключно, шляхом витребування, вилучення та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; опитування осіб за їх згодою; проведення процесуальних дій; ініціювання проведення процесуальних дій, що потребують судового контролю, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити отримання та подання належних і допустимих доказів. Фіксування зазначених дій може проводитися адвокатом чи його помічником усіма доступними способами, що прямо не заборонені законодавством (у тому числі нотаріального посвідчення, складання цивільно-правових угод, фіксування технічними засобами, складання протоколів за формою та у порядку, визначеному Радою адвокатів України, які в подальшому використовуються як джерело доказів, тощо); 8) застосовувати технічні засоби, у тому числі для копіювання матеріалів справи, в якій адвокат здійснює захист, представництво або надає інші види професійної правничої допомоги, під час побачень з клієнтом в установах тимчасового тримання під вартою, фіксувати
--	---

	процесуальні дії, в яких він бере участь, а також хід судового засідання усіма доступними способами, не забороненими законом; 9) посвідчувати копії документів у справах, які він веде; 10) залучати фахівців, спеціалістів, експертів з питань, що потребують спеціальних знань, отримувати та подавати їх висновки, у тому числі до суду; 11) мати безперешкодний доступ до приміщень органів державної влади та органів місцевого самоврядування, судів, прокуратури, правоохоронних органів, установ виконання покарань та інших службових приміщень у зв'язку зі здійсненням ним адвокатської діяльності на підставі посвідчення адвоката, крім випадків, передбачених законом; 12) адвокат має право на забезпечення особистої безпеки. Майно адвоката перебуває під особливим захистом держави. Посагання на його життя, здоров'я та житло, знищення чи пошкодження його майна, житла, погроза вбивством, насильство, образа чи наклеп тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом. Адвокат має право на забезпечення засобами захисту (вогнепальна зброя, тощо), які йому надаються органами внутрішніх справ за рахунок держави або на комерційній основі; 13) адвокат має право бути невідкладно прийнятим за його заявою, пов'язаною із виконанням професійних обов'язків, Генеральним прокурором України, його заступниками, прокурорами Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, їх заступниками, керівниками служби безпеки України, внутрішніх справ, правоохоронних органів, іншими посадовими особами відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування; 14) без спеціального дозволу зустрічатися наодинці без обмежень і в умовах, що забезпечують дотримання конфіденційності, зі своїм клієнтом, у тому числі в разі його затримання, арешту і тримання під вартою і відбування покарання у вигляді позбавлення волі, без обмеження в кількості побачень і тривалості кожного з них, незалежно від місцезнаходження клієнта; 15) мати безперешкодний та позачерговий доступ до приміщень державних органів (в тому числі приміщень судових та правоохо-
--	---

	ронних органів) та органів місцевого самоврядування на підставі посвідчення адвоката, крім випадків, передбачених законом; 16) користуватися іншими правами, передбаченими цим Кодексом та іншими законами.”
Стаття 66. Права та обов'язки свідка <i>У попередній редакції частини 4 ст. 66 КПК України відсутня.</i>	Стаття 66. Права та обов'язки свідка 4. У випадку залучення свідком адвоката для надання йому правової допомоги під час допиту чи проведення інших процесуальних дій за його участю, адвокат, є учасником кримінального провадження, який надає професійну правничу допомогу та зокрема, має право: 1) бути присутнім під час проведення таких дій; 2) ставити запитання свідку, що підлягають занесенню до протоколу, для уточнення відповідей свідка; 3) інші процесуальні права передбачені цим Кодексом, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», іншими законами, а також відповідними положеннями Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.
Стаття 67. Відповідальність свідка 1. За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом, свідок несе кримінальну відповідальність.	Стаття 67. Відповідальність свідка 1. За завідомо неправдиві показання слідчому, прокурору, захиснику, адвокату як представнику потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також, адвокату, який є учасником кримінального провадження та надає професійну правничу допомогу, слідчому судді чи суду або за відмову від давання показань слідчому, прокурору, слідчому судді чи суду, крім випадків, передбачених цим Кодексом, свідок несе кримінальну відповідальність.
Стаття 75. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні 4) за наявності інших обставин, які викликають сумнів у його неупередженості;	Стаття 75. Обставини, що виключають участь слідчого судді, судді або присяжного в кримінальному провадженні 4) якщо він зустрічає або спілкувався із стороною обвинувачення з питань, що стосуються кримінального провадження, в якому бере участь захисник, у відсутність останнього;
Стаття 93. Збирання доказів 2. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого са-	Стаття 93. Збирання доказів 2. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого са-

врядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом. У попередній редакції абзаци 2 – 3 ч. 2 ст. 93 КПК України відсутні.	моврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом. Абзаци 2 та 3 ч. 2 ст. 93 КПК України. Забороняється збирання доказів шляхом отримання інформації в будь-якій формі та спосіб щодо передання інформації у будь-якій формі між адвокатом, помічником адвоката та його клієнтом. У випадку, якщо таке передання інформації було зафіксовано, слід письмово повідомити адвоката, а відповідні записи, речі і документи, які містять таку інформацію повинні бути негайно знищені, а їх будь-яке використання є незаконним. Відомості, предмети (речі) та документи, отримані під час здійснення кримінального провадження відносно адвоката, не можуть бути використані в якості доказів обвинувачення його клієнта. Також не можуть бути використані в якості доказів обвинувачення адвоката відомості, предмети (речі) та документи, отримані під час здійснення кримінального провадження відносно його клієнта. Вказані заборони не стосуються знаряддя (засобів) злочину, а також предметів (речей), заборонених до обігу, або обіг яких обмежений у відповідності до законодавства України.
Стаття 93. Збирання доказів 3. Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Ініціювання стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, проведення слідчих (розшукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопо-	Стаття 93. Збирання доказів 3. Сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів. Захисник, адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, як представник потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів будь-якими не

тань, які розглядаються в порядку, передбаченому статтею 220 цього Кодексу. Постанова слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді.	забороненими законом засобами та способами, у тому числі шляхом проведення допиту осіб за їх згодою.
Стаття 95. Показання 3. Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку.	Стаття 95. Показання 3. Свідок, експерт зобов'язані давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду в установленому цим Кодексом порядку. Свідок може бути допитаний за його згодою захисником, адвокатом, який є учасником кримінального провадження та надає професійну правничу допомогу, зокрема, як представником потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.
Стаття 104. Протокол У попередній редакції частини 7 ст. 104 КПК України відсутня.	Стаття 104. Протокол 7. Копія протоколу про проведення процесуальної дії видається негайно на вимогу сторони кримінального провадження, адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження або особи, щодо якої застосовані заходи забезпечення кримінального провадження.
Стаття 106. Підготовка протоколу та додатка 1. Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.	Стаття 106. Підготовка протоколу та додатка 1. Протокол під час досудового розслідування складається слідчим або прокурором, захисником, адвокатом, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, як представником потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.
Стаття 115. Обчислення процесуальних строків У попередній редакції частини 8-10 ст. 115 КПК України відсутні.	Стаття 115. Обчислення процесуальних строків 8. Негайність вчинення будь-якої дії або прийняття рішення означає здійснення їх відразу з настанням тих обставин, на які вказується, до вчинення будь-яких інших дій (прийняття рішень), але в будь-якому разі не пізніше 12 годин з моменту настання відповідних обставин. 9. Завчасність вчинення будь-якої дії означає здійснення її заздалегідь, перед початком настання обставин, на які вказується, без невинуватої затримки, але в будь-якому разі не пізніше 24 годин до відповідного початку. 10. При визначенні цих питань також враховуються норми про розумність строків.

Стаття 189. Розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу 3. Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора.	Стаття 189. Розгляд клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу 3. Розгляд клопотання здійснюється в закритому судовому засіданні за участю прокурора <i>та захисника підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).</i>
Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення 1. Слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також тих матеріалів, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.	Стаття 221. Ознайомлення з матеріалами досудового розслідування до його завершення 1. Слідчий, прокурор зобов'язаний за клопотанням сторони захисту, потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, <i>адвоката, який надає цим учасникам кримінального провадження професійну правничу допомогу</i>, надати їм матеріали досудового розслідування для ознайомлення, за виключенням матеріалів про застосування заходів безпеки щодо осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Відмова у наданні матеріалів для ознайомлення, <i>а також перешкодження у будь-який інший спосіб (дія, бездіяльність) доступу до матеріалів для ознайомлення</i> може бути оскаржена слідчому судді. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.
Стаття 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій 8. Слідчі (розшукові) дії не можуть проводитися після закінчення строків досудового розслідування, крім їх проведення за дорученням суду у випадках, передбачених частиною <i>третьою статті 333</i> цього Кодексу. Будь-які слідчі (розшукові) або негласні слідчі (розшукові) дії, проведені з порушенням цього правила, є недійсними, а встановлені внаслідок них докази – недопустимими.	Стаття 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій 8. Під час проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, <i>який є підозрюваним у кримінальному провадженні</i>, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, має бути присутній представник ради адвокатів регіону <i>та/або Ради адвокатів України</i>. Представник діє з метою контролю за дотриманням прав та гарантій адвоката та його клієнтів, в тому числі збереження адвокатської таємниці. Представник діє на підставі доручення голови ради адвокатів регіону <i>та/або Ради адвокатів України</i>. Для забезпечення його участі слідчий, який буде проводити відповідну слідчу дію, <i>пись-</i>

	мово повідомляє про це раду адвокатів регіону та Раду адвокатів України в порядку, передбаченому статтею 483 цього Кодексу. Зазначені слідчі дії, проведені за відсутності представника ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України, якому не було завчасно повідомлено про їх проведення, є незаконними, а докази, отримані в результаті проведення таких дій є недопустимими. Відсутність представника ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України за місцем проведення слідчої дії за умови письмового його повідомлення в порядку, передбаченому статтею 483 цього Кодексу, не перешкоджає проведенню відповідної слідчої дії. Представнику ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України надається право: 1) ознайомлюватися з ухвалою слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи та отримувати належним чином її завірнену копію; 2) фіксувати проведення слідчої дії; 3) робити заяви та заперечення щодо порушень порядку проведення слідчих дій, зокрема, щодо незаконності та безпідставності проведення обшуку; 4) робити заяви та заперечення щодо недопустимості огляду та вилучення речей, інформації та документів, які містять адвокатську таємницю. Вказані заяви та заперечення представника ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України підлягають обов'язковому внесенню до протоколу проведення відповідної слідчої дії. Представник ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України має право оскаржувати слідчому судді рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора щодо проведення обшуку, зокрема про вилучення під час обшуку речей або документів у адвоката. У випадку задоволення скарги, поданої представником ради адвокатів регіону, речі та документи негайно повертаються адвокату, про що письмово повідомляється рада адвокатів регіону та Рада адвокатів України.
Стаття 224. Допит 5. Під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та/або відеозапис.	Стаття 224. Допит 5. Під час допиту сторона обвинувачення та сторона захисту, адвокат, який надає професійну правничу допомогу клієнтові під час цієї слідчої дії, мають право без

9. Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі - за давання завідомо неправдивих показань. Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту. Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань. У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.	згоди слідчого, прокурора або слідчого судді застосовувати фотозйомку, аудіо- та/або відеозапис. 9. Слідчий, прокурор має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі - за давання завідомо неправдивих показань. Викликаним особам по черзі пропонується дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту. Оголошення показань, наданих учасниками допиту на попередніх допитах, дозволяється лише після давання ними показань. У кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним. Захисник, адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, як представник потерпілого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження може провести допит свідка за його згодою у порядку передбаченому цим Кодексом.
Стаття 234. Обшук 3. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про: 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;	Стаття 234. Обшук 3. У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором, прокурор або адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисник звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, яке повинно містити відомості про:

2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 4) підстави для обшуку; 5) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; 6) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; 7) речі, документи або осіб, яких планується відшукати. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.	1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер; 2) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з розслідуванням якого подається клопотання; 3) правову кваліфікацію кримінального правопорушення з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; 4) підстави для обшуку; 5) житло чи інше володіння особи або частину житла чи іншого володіння особи, де планується проведення обшуку; 6) особу, якій належить житло чи інше володіння, та особу, у фактичному володінні якої воно знаходиться; 7) речі, документи або осіб, яких планується відшукати. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання, а також витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання. До клопотання також мають бути додані оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими прокурор, слідчий або адвокат, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисник обґрунтовує доводи клопотання.
Стаття 235. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи 1. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. У попередній редакції частини 4 ст. 235 КПК України відсутня.	Стаття 235. Ухвала про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи 1. Ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи з підстав, зазначених у клопотанні прокурора, слідчого, адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисника, надає право проникнути до житла чи іншого володіння особи лише один раз. 4. У випадку надання дозволу на проведення обшуку за клопотанням адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема, захисника, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органам поліції за місцем проведення цих дій. Таке доручення підлягає негайному виконанню слідчим, прокурором або органом поліції за участю адвоката,

Стаття 243. Порядок залучення експерта 1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого.	який звертався з відповідним клопотанням. Стаття 243. Порядок залучення експерта 1. Сторона обвинувачення залучає експерта за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту, потерпілого чи представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження. У випадку залучення експерта стороною обвинувачення, слідчий або прокурор зобов'язаний ознайомити сторону захисту або представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, з постановою про призначення експертизи та надати їм можливість поставити перед експертом додаткові питання. Після отримання висновку експерта слідчий, прокурор зобов'язаний ознайомити з ним сторону захисту або представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, а також адвоката, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, протягом трьох робочих днів з дня отримання висновку експерта.
Стаття 303. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування, та право на оскарження 1. На досудовому провадженні можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора: 1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у недовірненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами <u>статті 169</u> цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним	Стаття 303. Право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування 1. Рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора, які стосуються прав, свобод чи інтересів учасників кримінального провадження або інших осіб можуть бути оскаржені такими особами, або адвокатом, який надає їм професійну правничу допомогу. Ухвала слідчого судді, постановлена відповідно до вимог цієї статті Кодексу може бути оскаржена в апеляційному порядку, та у визначених цим Кодексом випадках — в касаційному порядку. Під час досудового провадження, зокрема, можуть бути оскаржені такі рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора: 1) бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення або внесення таких відомостей, які не відповідають дійсності до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення

представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна;

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

У попередній редакції пункт 7-¹ ч. 1 ст. 303 КПК України відсутній.

8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу, - підозрюва-

про кримінальне правопорушення, у недовірненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у недовіршенні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк, - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна **або його представником, особою, щодо якої застосовані забезпечення кримінального провадження, або адвоката, який надає професійну правничу допомогу особі; прав, свобод чи інтересів якої стосуються рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора**"

2) рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування - потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

3) рішення слідчого про закриття кримінального провадження - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником;

4) рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи - заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

5) рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим - особою, якій відмовлено у визнанні потерпілою;

6) рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки - особами, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом;

7) рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій - особою, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представником, законним представником чи захисником;

ним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником. У попередній редакції пункти 9-10 ч. 1 ст. 303 КПК України відсутні.	7-1) бездіяльність слідчого, прокурора у проведенні слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій - особою, яка заявляла клопотання, її представником, законним представником чи адвокатом, який надає професійну правничу допомогу учаснику кримінального провадження, зокрема захисником; 8) рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 цього Кодексу, - підозрюваним, його захисником чи законним представником, потерпілим, його представником чи законним представником. 9) рішення слідчого, прокурора про відмову у задоволенні клопотання про надання матеріалів досудового розслідування для ознайомлення, а також перешкодження у будь-який інший спосіб (дія, бездіяльність) доступу до матеріалів для ознайомлення - стороною захисту, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, адвокатом, який надає професійну правничу допомогу відповідному учаснику кримінального провадження. 10) рішення, дії та бездіяльність слідчого, прокурора щодо вилучення речей або документів під час проведення обшуку житла чи іншого володіння адвоката, приміщень де він здійснює адвокатську діяльність – адвокатом, у якого вилучені речі або документи, його представником, представником ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України.”
Стаття 307. Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування У попередній редакції частини 4 ст. 307 КПК України відсутня.	Стаття 307. Рішення слідчого судді за результатами розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування 4. У випадку встановлення слідчим суддею істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України слідчим, прокурором, слідчий суддя має право, за власною ініціативою або за клопотанням відповідного учасника кримінального провадження, адвоката, який надає професійну правничу допомогу такому учаснику кримінального провадження, вмотивованою ухвалою відсторонити

	слідчого від проведення досудового слідства, а прокурора - від виконання обов'язків прокурора у конкретному кримінальному провадженні. В такому випадку слідчий суддя виносить окрему ухвалу та негайно направляє її відповідно керівнику органу досудового слідства та керівнику органу прокуратури.
Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу <i>У попередній редакції частини 5 ст. 482 КПК України відсутня.</i>	Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу 5. Будь-які оперативно-розшукові заходи та слідчі (розшукові) дії, в тому числі негласні слідчі (розшукові) дії стосовно адвоката, застосування до нього заходів забезпечення кримінального провадження, здійснення затримання або будь-яке обмеження свободи пересування або інших основоположних прав і свобод адвоката здійснюються виключно у зв'язку із кримінальними правопорушеннями, у вчиненні яких підозрюється адвокат. Обшук, затримання адвоката, крім випадків, передбачених статтями 207, 208 цього Кодексу, або обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту, особистий огляд адвоката або огляд його особистих речей і багажу, транспорту, жилого приміщення або робочого місця, а також порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції адвоката та застосування інших заходів, в тому числі негласних слідчих дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи адвоката, можуть проводитися виключно у випадку, коли адвокат особисто підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, на підставі ухвали слідчого судді суду апеляційної інстанції, ухвалені за клопотанням Генерального прокурора України, його заступників. Апеляційне оскарження таких ухвал слідчого судді суду апеляційної інстанції здійснюється до суду касаційної інстанції за правилами передбаченими для оскарження ухвал слідчого судді першої інстанції. Розгляд апеляційних скарг судом касаційної інстанції здійснюється згідно з правилами апеляційного розгляду ухвал слідчого судді першої інстанції. Представник ради адвокатів регіону та/або Ради адвокатів України має право брати участь під час розгляду клопотання про застосування до адвоката заходу забезпечення кримінального провадження, його

	зміну або продовження. Представник ради адвокатів регіону <i>та/або Ради адвокатів України</i> користується відповідними правами захисника.
Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу <i>У попередній редакції частини 6 ст. 482 КПК України відсутня.</i>	Стаття 482. Особливості порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу 6. Орган або посадові особи, які затримали адвоката, застосували до нього захід забезпечення кримінального провадження, зобов'язані протягом однієї години з моменту вчинення зазначених дій повідомити письмово Раду адвокатів України та відповідну раду адвокатів регіону за місцем їх вчинення у спосіб, що має належне підтвердження отримання такого повідомлення. Про проведення обшуку чи огляду житла, іншого володіння адвоката, приміщень, де він здійснює адвокатську діяльність, слідчий, який буде проводити відповідну слідчу дію, зобов'язаний завчасно, але не пізніше ніж за 24 години до проведення зазначених дій, письмово повідомити Раду адвокатів України та раду адвокатів регіону за місцем проведення такої слідчої дії у спосіб, що має належне підтвердження такого повідомлення.

Савкова А. С.
Аспірант Харківського національного університету
внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВІДПРАВЛЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Злочинність неповнолітніх та питання, що пов'язані з притягненням їх до відповідальності завжди перебувають у полі зору науковців, практиків та громадськості. У зв'язку з тим міжнародне співтовариство займає однозначну позицію, згідно якої, важливо не лише здійснювати активну боротьбу зі злочинністю і попереджати неправомірні дії з боку підлітків, а й забезпечувати захист прав та законних інтересів неповнолітніх, які притягуються до кримінальної відповідальності.

Керуючись Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про громадянські і політичні права, Міжнародним пактом про

економічні, соціальні і культурні права, а також іншими міжнародними документами з прав людини, 10 грудня 1985 року Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй (далі - ООН) затвердила Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, які отримали назву «Пекінські правила» (далі – Правила). В даному міжнародно-правовому документі закріплено, що правосуддя у справах неповнолітніх є складовою частиною процесу національного розвитку кожної країни в рамках всебічного забезпечення соціальної справедливості для всіх неповнолітніх, водночас сприяючи, таким чином, захист молоді та підтримки мирного порядку в суспільстві.

Правила були сформульовані таким чином, щоб могли застосовуватися в рамках різних правових систем, і в той же час гарантувати окремі мінімальні стандарти у спілкуванні з неповнолітніми правопорушниками за будь-яких: а) існуючих визначень неповнолітнього; б) систем поведінки з неповнолітніми правопорушниками. Крім цього, міжнародне співтовариство одностайно констатувало, що Правила у всіх випадках повинні застосовуватися неупереджено і без будь-яких відмінностей. Особливої уваги заслуговують їх положення з приводу того, що нижня межа віку кримінальної відповідальності не повинна встановлюватися на занадто низькому віковому рівні, а також враховуватися аспекти емоційної, духовної та інтелектуальної зрілості підлітків.

Поряд з цим в Правилах знайшли своє відображення дві найважливіші цілі здійснення правосуддя щодо неповнолітніх. Першою з них є сприяння благополуччю неповнолітнього. Це головна мета тих правових систем, в яких справами неповнолітніх правопорушників займаються суди у сімейних справах, або адміністративні органи. Але в той же час благополуччю неповнолітнього має приділятися особлива увага і в тих правових системах, які дотримуються моделі кримінального переслідування, що допоможе уникнути лише каральних санкцій.

Другою метою є дотримання принципу пропорційності, який за своєю суттю є засобом обмеження використання каральних санкцій, що виражаються в основному у використанні принципу «відплати по заслугах» відповідно до тяжкості правопорушення. Реакція на дії молодих правопорушників повинна ґрунтуватися з врахуванням не лише тяжкості правопорушення, а й їх індивідуальних особливостей, зокрема, соціального статусу, становища в сім'ї, збитків, що заподіяні правопорушником, та інших чинників, які пов'язані з його особистістю правопорушника і мають впливати на відповідність за вчинені дії.

Міжнародно-правові стандарти, що стосуються здійснення кримінального судочинства щодо неповнолітніх в значній мірі були враховані в чинному кримінальному процесуальному законодавстві (глава 38 КПК України). Так, зокрема, однією з особливостей вітчизняного кри-

мінального провадження щодо неповнолітніх є можливість застосування примусових заходів виховного характеру. Даний інститут кримінального процесуального права існує в рамках закриття кримінального провадження та провадження щодо неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.

Свою вагому роль у провадженнях щодо застосування примусових заходів виховного характеру має відіграти відновлювальне судочинство, впровадження якого стане новим етапом розвитку кримінального процесуального законодавства України і підтвердженням прагнення України інтегруватись у Світове співтовариство, зокрема у частині дотримання прав та інтересів малолітніх та неповнолітніх осіб – учасників кримінального судочинства, як це передбачено Європейською конвенцією про здійснення прав дітей, ратифікованою Законом України від 3 серпня 2006 р., та Рекомендацією № R (87) 20 «Про соціальний вплив на злочинність неповнолітніх». Врахування законодавством України, теорією та практикою цих та інших правових актів Ради Європи щодо застосування до малолітніх правопорушників заходів виховного характеру безумовно сприятиме інтегруванню України в Європейське та Світове співтовариство.

На підставі викладеного можна стверджувати, що одним з дієвих шляхів реформування провадження щодо неповнолітніх, у справах про застосування примусових заходів виховного характеру є узгодження відповідних норм законодавства України з міжнародно-правовими стандартами. Положення чинного кримінального процесуального законодавства, що стосуються неповнолітніх в цілому відповідають міжнародним стандартам. Перш за все це пов'язано з тим, що неповнолітніх виокремлено в окрему групу, щодо яких діє особливий процесуальний провадження. Насамперед, він покликаний прагненням передбачити додаткові, порівняно з дорослими, права та гарантії захисту їх інтересів як для найбільш вразливої категорії осіб. Разом з тим, окремі положення потребують подальшого наукового дослідження та законодавчого закріплення у відповідних нормах.

Драгомирова М.Г.
курсант навчальної групи Ф–4–14–2

ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Інститут спеціального досудового розслідування було запроваджено законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кри-

мінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 р. Положення про цю форму досудового розслідування закріплені у положеннях глави 24-1 КПК України, але зазначений інститут, на теперішній час, достатньо не досліджено.

Так, спеціальне досудове розслідування здійснюється за відсутності особи, яка підозрюється у вчиненні небезпечного діяння, тобто повинно проходити «заочно». Це одна з форм досудового розслідування, що запроваджена для притягнення до кримінальної відповідальності громадян, які переховуються від органів досудового розслідування, або були оголошені в розшук. Слід зазначити, що раніше воно було можливе тільки щодо осіб, які перебували за межами держави, але на теперішній час застосовується й на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції.

Спеціальне досудове розслідування це одна з форм спрощеного кримінального провадження, що здійснюється в разі вчинення особою суспільно небезпечних діянь, за для забезпеченні однієї із засад кримінального провадження, зокрема, невідворотності покарання. Але необхідно зазначити, що є категорії громадян, щодо яких не застосовуються положення ст. 297-1 КПК України, зокрема, якщо підозрюваним є неповнолітня особа, яка переховується від органів слідства та суду, або має на меті – ухилитися від кримінальної відповідальності та оголошена у міждержавний та/або міжнародний розшук. Крім цього, Здійснення спеціального досудового розслідування щодо інших злочинів не допускається, крім випадків, коли злочини вчиненні особами, які переховуються від органів досудового розслідування та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності або оголошенні у міждержавний та/або у міжнародний розшук, та вони розслідуються в одному кримінальному провадженні із злочинами, зазначеними у частині 2 ст. 297-1 КПК України, а виділення матеріалів щодо них може негативно вплинути на повноту досудового розслідування та судового розгляду.

Слід зазначити, що законодавець зробив чітке виокремлення та зазначив перелік кримінальних проваджень щодо злочинів у положеннях ч. 2 ст. 297-1 КПК України, що здійснюються за спеціальним досудовим розслідуванням. Крім цього, існує перелік відомостей, за наявності яких прокурор або слідчий за погодженням із прокурором має право звернутися з клопотанням про здійснення спеціального досудового розслідування до слідчого судді. При такому зверненні, у клопотанні, повинні бути зазначені такі обставини: стислий виклад обставин кримінального правопорушення; відомості про особу, яка вчинила це діяння; докази, що саме ця особа підозрюється у вчиненні даного правопорушення; правова кваліфікація даного правопорушення, де повинна бути зазначена

стаття закону України про кримінальну відповідальність; відомості про оголошення особи у міждержавний та/або міжнародний розшук, або про те, що підозрюваний переховується від органів слідства; фактичні дані про перебування особи за межами України, на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції, а також, перелік свідків.

Відповідно до положень ст. 297-3 КПК України клопотання про здійснення спеціального досудового розслідування повинно бути розглянуто слідчим суддею не пізніше десяти днів із дня його надходження до суду за участі особи, яка подала клопотання, та захисника. Після розгляду клопотання слідчий суддя постановляє ухвалу, де є зазначення щодо відмови або задоволенні клопотання про здійснення спрощеного досудового розслідування.

Слід додати, що здійснення спеціального досудового розслідування щодо осіб, які перебувають на тимчасово окупованій території України має відмінності від загального порядку, що закріплено в чинному КПК України, причиною цього є тимчасовий характер Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідворотності покарання осіб, які переховуються на тимчасово окупованій території України або в районі проведення антитерористичної операції» від 15 січня 20-15 р.

Отже, для проведення спеціального досудового розслідування слідчий насамперед повинен бути впевненим в існуванні реальних підстав. Але, слід зазначити, що існують певні проблеми щодо проведення спеціального досудового розслідування, які викликані не повним розкриттям всіх положень процесуальної форми досудового розслідування та не роз'ясненні всіх норм у чинному КПК України, тобто є недоліки в його тлумаченні. Тому, ми вважаємо, що в сучасних умовах розвитку України, її глобалізації та виходу на відповідний світовий рівень, законодавець повинен більш досконало та об'єктивно дослідити інститут кримінального провадження, пов'язаний із особливостями спеціального досудового розслідування, а також питання про його сутність та значення.

Дранко Л.Ю.
курсант навчальної групи Ф-4-14-1 ХНУВС

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЩОДО ЗАЛУЧЕННЯ ПОНЯТИХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) І ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ

У положеннях ст. 223 чинного Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) зазначено, що понятий це фізична

особа, яка залучається до участі у кримінальному провадженні з метою засвідчення своїм підписом відповідності записів зроблених посадовою особою у протоколі при проведенні слідчих (розшукових) або процесуальних дій.

За дослідженням генезу питання про залучення понять починаючи з прийняття Соборного уложення 1648 року, цих осіб залучали задля допомоги слідчим та судовим органам у вирішенні покладених на них завдань, що на нашу думку, на той час було доречним та виправданим. У положеннях Статуту кримінального судочинства 1864 року, поняті повинні були виступати у якості помічників для правоохоронних органів та надавати їм допомогу своїми знаннями стосовно певних осіб, місцевості. В період СРСР (до середини XX століття) поняті фактично виконували таку ж функцію. Однак, необхідно зазначити, що з роками відбувалися зміни щодо цього питання, тобто, залучення понять поступово трансформувалося у недопущення зловживань та фальсифікацій доказів з боку посадових осіб, які здійснювали кримінальне судочинство. Це перетворення відбувалося тому, що починаючи з 1960-х років поняті повинні були здійснювати народний контроль за діями працівників правоохоронних органів шляхом засвідчення факту, змісту та результатів процесуальних дій, що було покладено на них чинним на той час кримінальним процесуальним законодавством. В обов'язки понять, входили функції підтвердження законності проведених процесуальних дій, спостереження за діями посадових осіб з метою, щоб не було зловживань з їх боку та не застосовувалося насилля до осіб, а процесуальні дії відповідали чинному на той час законодавству. Понятими мали бути особи, які користувалися довірою до населення, тобто найбільш авторитетні та освічені громадяни. Таким чином, з точки зору законодавця, вони повинні були сприяти роботі правоохоронних органів в розслідуванні злочинів та здійснювати народний контроль. Згодом поняті стали залучати у зв'язку з недовірою населення до міліції.

Яке значення понять при проведенні процесуальних або слідчих (розшукових) дій на теперішній час? При дослідженні цього питання ми спостерігаємо, що в юридичній літературі існує дві різні думки. До першої групи відносяться А. Михайлов, Л. Черечукіна, які вважають, що цей інститут має значення, щодо забезпечення достовірності зібраних доказів і вони не можуть бути стерті із законів [2, с. 29]. Так, в ч. 7 ст. 223 КПК України зазначено: «Слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понять) для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з ексгумацією, слідчого експерименту, освідування особи. Обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менше двох понять незалежно від застосування технічних засобів фіксування відповідної слідчої (розшукової)

дії.», тобто посадові особи, що проводять слідчі (розшукові) або процесуальні дії зобов'язані запросити даних осіб. І якщо ці вимоги закону не дотримуються, то проведені дії повинні вважатися незаконними.

Друга група науковців, до думки яких залучається О. Л. Булейко та А. Сторожева вважають, що залучення понятих є неефективним під час проведення слідчих (розшукових) і процесуальних дій [3, с.4]. В підтвердження цього речення вони наводять положення ч. 2 ст. 223 КПК України: «Поняті можуть бути запрошені для участі в інших процесуальних діях, якщо слідчий, прокурор вважатиме це за доцільне», тобто законодавець надає право вільного вибору про залучення понятих посадовій особі, яка проводить ту або іншу процесуальну чи слідчу (розшукову) дію. Виходячи з реалій сьогодення та думки працівників практичних органів, на теперішній час не так легко знайти людину, яка захоче витративши свій час, допомогти посадовій особі та бути присутньою під час проведення таких дій. При цьому, на нашу думку, це повинні бути дійсно порядні люди, які з точки зору моралі можуть допомогти посадовій особі. Немає впевненості в тому, що людина може надати всі достовірні дані про себе, а не знехтує цим, знаючи, що в майбутньому у неї може виникнути тяганина, яка пов'язана із запрошенням до суду, підтвердженням фактів події, на яку вона була залучення у якості понятого. Про доцільність залучення понятих постає питання коли, наприклад, при проведенні процесуальної дії запрошений спеціаліст (обізнана особа зі спеціальними знаннями у даній сфері), у цьому випадку, ми вважаємо, що засвідчення відповідного протоколу понятим буде зайвим, адже в більшості випадків людина не розуміє, що підписує, тому що у понятих частіше всього відсутні знання із специфічної термінології, вона не зможе зрозуміти тих вимірювань, схем, які складаються під час цих дій. Таким чином, ми вважаємо, що залучаючи понятих під час проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій, слідчий, прокурор користуються меншою довірою у нашому суспільстві, ніж ті особи, які проходять повз та залучаються у якості понятих. Це, перш за все, свідчить про те, що в наш час суспільство дійсно не зовсім довіряє поліції або існує частина певної довіри. З цього приводу В.Т. Томін зазначає, що участь понятих – це проблема процесуаліста-практика, яка невідома багатьом процесуалістам-теоретикам. Складність починається вже з того, щоб знайти людей, які погодяться прийняти на себе такі обов'язки, на практики не легко це зробити [4, с. 191-194]. Адже відмовитися бути понятим особа може на будь-якому етапі проведення слідчої (розшукової) дії, і відповідальності за це не понесе, тому що в положеннях чинного КПК України таких випадків не передбачено.

На підставі викладеного вище, ми вважаємо, про неефективність залучення понятих при проведенні процесуальних і слідчих (розшуко-

вих) дій, адже вся відповідальність за них покладається на уповноважену особу. Якщо розглядати це питання з точки зору моралі, коли все формується на довірі, то тут виникає нісенітниця, тому що, відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства, особа, яка була присутня під час проведення таких дій має підтверджувати їх законність і достовірність, інакше зібрані докази можуть втратити значимість. Але, на нашу думку, звичайна людина, яку запросили простежити за ходом проведення всієї дії і розписатися в процесуальному документі не повинна нести такого вагомого значення для доказів у кримінальному провадженні тому, що в першу чергу, цими діями показується зневажливе ставлення і головне це недовіра щодо посадової особи при проведенні слідчих (розшукових) та процесуальних дій.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: станом на 1 вересня 2016 року. – Х. : Право, 2016. – 376 с.
2. Михайлов А. Институт понятий – архаизм российского уголовного судопроизводства / А Михайлов // Законность. – М., 2003, № 4. – С. 29-31.
3. Булейко О. Л. Участь понятих у кримінальному процесі : монографія / О. Л. Булейко. – К. : КНТ, 2010. – 168 с.
4. Томин В.Т. Острые углы уголовного судопроизводства / В.Т. Томина. – М.: Юридическая литература, 1991. – 240 с.

Романчук І. О.

курсант навчальної групи Ф-1-13-06 ХНУВС

ПРО ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ (РОЗШУКОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Понад десять років на Україні обговорюється питання введення інституту приватної (детективної) розшукової діяльності у кримінальному процесі. За цей час було складено сім законопроектів про приватну детективну (розшукову) діяльність, що були подані до Верховної Ради України, але жоден не знайшов підтримки. При цьому необхідно зазначити, що досить жваве обговорення цього питання у суспільстві пояснюється насамперед розвитком процесів, які направлені на підтримку засади змагальності у кримінальному процесі, а також тих міжнародних угод, які ратифікувала Верховна Рада України. До таких угод належить модельний закон «Про недержавну (приватну) охоронну дія-

льність і недержавну (приватну) розшукову діяльність», прийнятий Постановою Ради Міжпарламентської Асамблеї держав-учасників Співдружності Незалежних Держав № 21-6 від 16.06.2003 року. Таким чином, Україна взяла на себе з того часу певні зобов'язання щодо реформування законодавства у цій сфері. До того ж у більшості європейських та сусідніх країнах інститут приватної (детективної) розшукової діяльності функціонує вже досить давно (Італія, Німеччина, Франція, Польща, Російська Федерація та ін.), що також стимулює нашу державу до її введення в умовях євроінтеграції.

Новий законопроект «Про приватну (детективну) розшукову діяльність» (далі Законопроект) було подано до Верховної Ради України 28.12.2015 року, і він вже був прийнятий у першому читанні. Так, відповідно до цього Законопроекту приватна детективна (розшукова) діяльність це дозволена органами Національної поліції України незалежна професійна діяльність приватних детективів або приватних детективних підприємств (агентств) щодо надання клієнтам на платній договірній основі детективних послуг з метою захисту їхніх законних прав та інтересів на підставах та в порядку, що передбачені цим Законопроектом [1]. Аналізуючи дане поняття та досліджуючи Законопроект в цілому, виникають певні питання, пов'язані із впровадженням приватної детективної діяльності в Україні.

Першим питанням є процес доказування, пов'язаний із збиранням та фіксацією фактичних даних у справі, який здійснюватиметься приватними детективами, та приєднанням зібраних ними матеріалів, що містять у собі докази, до матеріалів кримінального провадження. До другого питання відноситься характер і межі взаємодії приватних детективів із адвокатами та розподіл функцій між ними.

Щодо першого питання, слід зауважити, що інструментарій, який приватні детективи використовують для збирання доказів у кримінальному провадженні, є недостатньо ефективним. Для правоохоронних органів таким інструментарієм є слідчі (розшукові) дії, які на підставі чинного кримінального процесуального законодавства України можуть проводитися в примусовому порядку. Приватні ж детективи можуть використовувати тільки ті заходи, що зазначені у положеннях в ст. 12 Законопроекту, в процесі збирання доказів [1]. При цьому більшість із зазначених цих заходів мають проводитися лише за згодою особи, щодо якої планується провести відповідну дію, (огляд предметів, житлового приміщення та ін.). А деякі із цих заходів хоча і можуть де-юре проводитися без згоди особи, але де-факто їх неможливо здійснити приватному детективу. Наприклад, до таких заходів відносяться кіно-, фото-, відеозйомка. Фактична заборона проведення такої процесуальної дії як кіно-, фото-, відеозйомка для приватних детективів міститься у Рішенні Конституційного Суду України № 12-рп /2011 від 20.10.2011 року у

справі за поданням Служби Безпеки України щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 62 Конституції України. Конституційний Суд з цього питання визначив, що: «обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення *цілеспрямованих* дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених ЗУ «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності [2]. За дослідженням, приватні детективи, виходячи з цього положення, не можуть здійснювати кіно-, фото-, відеозйомку, цілеспрямовано направлену на збір та фіксацію доказів у кримінальному провадженні, оскільки вони не є тими особами, що є уповноваженими на здійснення оперативно-розшукових заходів. Це по-перше. По-друге, постає можливим і здійснення підміни дозволеної розшукової діяльності детектива оперативно-розшуковою діяльністю, що здійснюється виключно лише уповноваженими державними органами[3, с. 17]. Тобто, приватні детективи у своїй діяльності можуть використовувати деякі заходи, направлені на збір і фіксацію фактичних даних, у більшості своїй лише за згодою осіб, щодо яких вони проводилимуться. Вважаємо, що такий підхід до проведення відповідних заходів є не зовсім ефективним, адже отримати докази за згодою певної особи у кримінальному провадженні не завжди постає можливим, як і доказати факт наявності самої згоди особи (особливо усної). У такому разі приватний детектив повинен звертатися до адвоката, який повинен клопотати перед слідчим про проведення відповідної процесуальної дії. Для підтримання засади змагальності у кримінальному процесі, на нашу думку, необхідно запровадити інструментарій для приватних детективів, який би наділяв їх правом проводити певні заходи без згоди осіб або у примусовому порядку разом із органами Національної поліції, надаючи при цьому допомогу останнім (лише у кримінальному провадженні). Для реалізації цього необхідно встановити приписи у Законопроекті, які б дозволяли детективам звертатися до слідчого, прокурора для проведення певних заходів з їх дозволу та під контролем співробітників слідчих органів поліції.

Не менш важливим питанням є взаємодія адвоката та приватних детективів у процесі виконання кожними із них своїх функцій. Зокрема, деякі повноваження адвокатів є ідентичними певним повноваженням приватних детективів, визначених в Законопроекті. Розглянемо ці повноваження.

За дослідженням, головними функціями адвокатури в Україні є: представництво; захист; надання іншої правової допомоги. Так, в Законі

України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокати наділяються правами: звернення із адвокатськими запитами до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ і організацій, громадських об'єднань та до фізичних осіб; ознайомлення на підприємствах, в установах, організаціях з необхідними для адвокатської діяльності документами і матеріалами крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом; збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази; одержувати висновки фахівців, експертів з питань, що потребують спеціальних знань [4, ст. 20]. Ідентичні повноваження приватних детективів містяться у Законопроекті, зокрема у п. п. першому, другому, сьомому ст. 12. Тому, ми вважаємо, що питання розмежування цих повноважень між адвокатами та приватними детективами вимагає вирішення на законодавчому рівні.

Крім цього, не врегульовано питання використання доказів, зібраних приватними детективами або адвокатами в процесі здійснення представництва чи захисту особи. Адвокат має право заявляти клопотання про визнання певних фактичних даних доказами, а приватний детектив на разі цього права не має. Постає в такому разі питання: якщо особа має захисника чи представника у кримінальному провадженні та має приватного детектива, яким чином адвокат повинен клопотати перед слідчим про визнання тих або інших фактичних даних, зібраних приватними детективами, доказами по справі та чи може він це робити?

Підсумовуючи усе вищевикладене, вважаємо за доцільне надати пропозиції щодо врегулювання на законодавчому рівні положення, що визначають характер та межі взаємодії приватного детектива та адвоката у кримінальному провадженні, а також передбачити інструментарій для приватного детектива, який би дозволяв йому проводити певні заходи, направлені на збір і фіксацію фактичних даних у справі у примусовому порядку під контролем слідчих органів Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Про приватну детективну (розшукову) діяльність : Проект Закону України від 28.12.2015 р. реєстр. № 3726 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=57580.

2. Щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України : Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України від 20.10.2011 р. № 12-рп/2011[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11>.

3. Бутенко С. Ю. Перспективи приватної детективної діяльності у кримінальному судочинстві України / С. Ю. Бутенко // Детективная деятельность в Украине : проблемы и перспективы: материалы Междунар. науч.-практ. конф. , г. Харьков, 25 – 26 янв. 2013 г.; Харьк. экон.-правовой ун-т и др. – Харьков : Право, 2013. – С. 14–18.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

Чухраєва Г.В.

канд. мед. наук, начальник Центру психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору
ДУ «ТМО МВС України по Харківській області».

ДО ПИТАННЯ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО І ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОГО ВІДБОРУ КАНДИДАТІВ ДО ЛАВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Метою нашого дослідження є визначення основних критеріїв та принципів, необхідних для визначення придатності до служби кандидатів на службу в поліції та осіб, які вступають до навчальних закладів системи МВС України.

Деякі автори об'єднують різні підходи до розвитку профпридатності людини до діяльності, причому розглядається здібність з позиції функціональних систем. Розвиток здібностей - це процес системогенеза розвитку функцій. Тут здатність виступає однією із властивостей функціональної системи, яка реалізує певні психічні функції [1]. Різні автори в науковій літературі найбільш часто використовують такі визначення здатностей, як інтелектуальні, спеціальні, загальні, професійні, творчі, психічні, технічні, фізичні, музичні, операторські, навчальні, літературні й інші[2].

Таким чином найбільш загальним підходом до розгляду питання професійної придатності й успішної діяльності є позиція взаємозумовленості й взаємозв'язок вроджених і придбаних психологічних якостей, тобто ефективність професійної діяльності залежить як від генетично обумовлених властивостей і якостей особистості, так і від рівня професійно важливих психологічних якостей, умінь, знань, навичок, придбаних у процесі діяльності. Таким чином, можна припустити, що будь-яка діяльність сприяє розвитку конкретних індивідуально-психологічних і психофізіологічних властивостей індивіда, які мають цінність для особистісного розвитку, збільшують свободу вибору й збагачують особис-

тість. Діяльність, яка є процесом динамічним, стимулює розвиток людини і його здібностей, але в той же час повинні бути вихідні індивідуально-психологічні властивості і якості, які сприяють розвитку певних психологічних здатностей. Діяльнісний підхід, а також особливості, на які вказує І.Н. Назимов, збігаються з характеристикою умовності прогнозу професійної успішності, яку ми повинні мати на увазі при експертизі професійної придатності, як виділеної Х. Бечтолдом.

Система професійного психологічного відбору повинна вирішувати завдання оцінки рівня розвитку як загальних, так і спеціальних здібностей залежно від виду службової діяльності й групи призначення. Це положення дозволяє нам виділити таку властивість професійного психологічного відбору як диференційованість до методичних підходів його організації. Тобто обсяг методик, що входять до процедури проведення професійного психологічного відбору, може суттєво відрізнитися залежно від цілей і завдань відбору або від виду діяльності. Ця характеристика нерідко збігається з такою формою професійного відбору як диференційний професійний добір, при якому профконсультування здійснюється, наприклад, по закінченню освітньої установи, стосовно декількох, чітко обмежених професій, спеціальностей або посад[3].

Побудова системи професійного психологічного відбору в рамках визначення професійної придатності, що супроводжується оцінкою й виявленням професійно важливих психологічних якостей і параметрів людського організму, не дозволяє повною мірою прогнозувати успішність діяльності людину в тій або іншій професії на весь період функціонування. Ці дані підтверджує І.Н. Назимов: "...профвідбір не претендує на точний і остаточний розв'язок питання про придатність людини до тієї або іншої професії – при інших різних умовах він усього лише знижує ймовірність помилок у професійному самовизначенні" [4]. Це пояснюється не тільки недосконалістю й недостатньою обґрунтованістю застосовуваних методик, скільки тим, що кожна людина розташовує більшим або меншим ресурсним розвитком і адаптаційним потенціалом, так само як і можливостями компенсувати фізіологічну "слабкість" одних функцій - "силою" інших (одні люди добре засвоюють матеріал за рахунок інтелекту, інші - за рахунок відмінної механічної пам'яті).

Професійна придатність за станом здоров'я визначається ще на етапах приймання кандидатів на службу й прийомі в навчальні заклади системи МВС України. Центрами психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору при проведенні психіатричної військово-лікарської експертизи визначається професійна придатність кандидатів до вступу в підрозділи поліції[5]. Так, в 2015 при прийомі до лав Національної поліції України Центром психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору ДУ «ТМО МВС України по

Харківській області» було визнано непридатними в зв'язку з виявленням психічної патології 6,2% осіб. Крім того, при проведенні психологічного обстеження у 4,5% була виявлена акцентуація характеру особистості різного типу, в основному гіпертичного або змішаного.

Висновки: Аналіз останніх даних за даною проблемою вказує на необхідність визначення такої важливої властивості в необхідності професійного психологічного відбору, як диференційованість до методичних підходів його організації. Перспективи подальшого розвитку даної проблеми залежать від удосконалення методик психодіагностичного обстеження і необхідності розвитку новітніх методів психологічного обстеження з обов'язковими урахуваннями зарубіжного досвіду розвитку країн, оскільки міжнародна спільнота, уряд і громадяни нашої країни за останній час значно підвищили вимоги до якісного складу, і зокрема до діяльності підрозділів поліції.

Література

1. Толочек В.А. Стили професійної діяльності [Текст] / В.А. Толочек. - М.: Смысл, 2000.-199с.
2. Решетников М.М. Професійний відбір в системі освіти, промисловості і армії США [Текст] / М.М. Решетников // Психологічний журнал. -1937.-Т.8,№3.-С.145-153.
3. Платонов К.К. Необхідні уточнення (про методичні проблеми професійного відбору в професійній орієнтації) [Текст] / К.К. Платонов // Соціалістичний труд. – 1970.-№10.-С.94-100.
4. Назимов И.Н. Индивидуальные различия. -М. Аспект-Пресс,2000. Тез. докл. Всесоюз. профе.-М.,1985-С.102-103.
5. Тестові батареї США (психологічні тести) [Текст].- М.,1974.- 260с.

Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання :
зб. матеріалів Всеукраїнської наук. – практ. конф. (м.Харків, 23 листоп. 2016 р.). – Частина I

Проблеми кримінального процесуального законодавства та шляхи їх розв'язання :
зб. матеріалів Всеукраїнської наук. – практ. конф. (м.Харків, 23 листоп. 2016 р.). – Частина I

Наукове видання

**ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ**

Збірник матеріалів I Всеукраїнської наук. – практ. Конференції
(м.Харків, 23 листоп. 2016 р.).

Частина I

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 7,9. Обл.-вид. арк. 7,3.
Тираж 70 пр. Зам. № 2017-8.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008